PETER HANDKE

Trumpas laiškas, ilgas atsisveikinimas

alma littera

PETER HANDKE

Trumpas laiškas, ilgas atsisveikinimas

VILNIUS 1994

UDK 830(436)—3
Ha 249

Versta iš:
Peter Handke
DER KURZE BRIEF ZUM LANGEN ABSCHIED
Suhrkamp Taschenbuch Verlag, 1979

Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
RŪTA JONYNAITĖ

ISBN 9986—02—066—2

„Ir kartą, kai vieną šiltą, bet apniukusį rytą jie išėjo už vartų, Iflandas pasakė, esą tokiu oru būtų gera iškeliauti,— ir iš tiesų oras atrodė tinkamas kelionei, dangus gluste prigludęs prie žemės, daiktai aplink tokie tamsūs, tarsi dėmesys turėtų būti sukauptas vien tik į kelią, kuriuo reikės eiti".

Karlas Filipas Moricas[1],
„Antonas Reizeris"

I.

Trumpas laiškas

Džefersono gatvė — tylus kampelis Providense. Lanku apsukusi prekybos kvartalus, miesto pietuose, čia jau vadinama Norvičo gatve, ji išeina į Niujorko plentą. Šen ten ji išplatėja į nedideles aikštes, apaugusias bukais ir klevais. Vienoje iš jų, Vailando aikštėje, stovi didokas angliškų vasarnamių stiliaus pastatas — viešbutis „Vailando dvaras". Atvykau į jį balandžio pabaigoje, ir portjė, drauge su raktais ištraukęs iš stalčiuko laišką, įteikė man ir viena, ir kita. Stabtelėjęs priešais atviras lifto duris, — liftininkas jau laukė manęs, — atplėšiau voką, beje, bemaž neužklijuotą. Laiškas buvo trumpas: „Esu Niujorke. Prašau manęs neieškoti, nebūtų nieko gero, jei surastum".

Kiek prisimenu, nuo pat gimimo mane persekiojo visokios klaikybės ir siaubai. Lauke, nušviesti tylių saulės spindulių, po visą kiemą mėtosi medgaliai; mane įneša vidun, mes slepiamės nuo amerikiečių bombonešių. Ant laiptų ties šoniniais varteliais, kur savaitgaliais skerdžiami kiškiai, blizga kraujo la-

šai. Prietemoje, vis dar nevirstančioje tikra naktim ir todėl juo labiau bauginančioje, juokingai kadaruojančiomis rankomis grubinėju per susnūdusį mišką, kuriame boluoja jau tik kerpėti artimiausių medžių kamienai, aš vis stabteliu ir ką nors sušunku, susigėdęs ir apgailėtinai tyliai, kol galiausiai imu rėkti iš visos dvasios, iš siaubo pamiršęs gėdą, mėgindamas prisišaukti tą, kurį mylėjau ir kuris ryte išėjo į mišką ir iki šiolei negrįžo. Ir vėl po visą saulėtą kiemą, prilipdamos net prie namo sienų, plaikstosi pūkuotos išsilaksčiusių vištų plunksnos.

Žengiau į liftą, ir tą akimirką, kai senas negras perspėjo mane žiūrėti, kur lipu, užkliuvau už kiek pakylėto kabinos dugno. Negras ranka užvėrė lifto duris ir dar užtraukė groteles; paskui paspaudė rankinį svertą, ir liftas pajudėjo.

Greta keleivių lifto, matyt, buvo ir krovininis keltuvas, nes kol mes lėtai kilome aukštyn, mus visą laiką šalimais lydėjo vienodas, tarsi vienas į kitą sukrautų puodelių žvangesys. Pakėlęs akis nuo laiško, įsistebeilijau į liftininką. Panarinęs galvą, jis stovėjo tamsiame kampe prie sverto ir nežiūrėjo į mane. Tik iš po tamsiai mėlyno uniforminio švarko švietė jo balti marškiniai... Staiga, kaip dažnai man atsitinka būnant vienoje patalpoje su kitais žmonėmis ir kurį laiką visiems tylint, man pasivaideno, kad tas negras, stovintis priešais, tučtuojau tikrų tikriausiai išprotėjęs šoks ant manęs. Išsitraukiau iš palto kišenės laikraštį, dar iš ryto prieš išvykstant nusipirktą Bostone, ir, rodydamas antraštę, ėmiausi aiškinti liftininkui, kad ką tik pakilus kai kurių Europos valiutų kursui dolerio atžvilgiu,

man nebelieka nieko kito, kaip tik kelionėje išleisti visus išsikeistus pinigus, nes Europoje atsikeisdamas juos atgal daug prarasiu. Atsakydamas liftininkas mostelėjo po suoleliu į laikraščių krūvą, ant kurios buvo pabertos monetos, gautos už jau parduotus egzempliorius, ir palingavo galva: „Providence Tribune“ numeryje po suolu mirgėjo tos pačios antraštės kaip ir mano „Boston Globe“ puslapiuose.

Nurimęs, kad pasisekė palenkti liftininką, ėmiau ieškoti kelnių kišenėje banknoto, kurį galėčiau atkišti išsyk, vos tik jis įneš lagaminą į kambarį. Tačiau kambaryje netikėtai pasijutau belaikąs rankoje dešimt dolerių. Perėmiau juos į kitą ranką ir, neištraukdamas pinigų pluošto iš kišenės, ėmiau ieškoti dolerinio banknoto. Apčiuopęs vieną pinigą, tiesiai iš kišenės ištiesiau jį liftininkui. Tai buvo penki doleriai, kurie kaipmat pradingo negro saujoje.

— Dar per trumpai čia esu, — ištariau balsu likęs vienas.

Su visu paltu nuėjau į vonią ir įsispoksojau ne tiek į save patį, kiek į veidrodį. Paskui ant palto nugaros pastebėjau kelis plaukus.

— Matyt, jie bus man išslinkę tame autobuse,— pasakiau ir nustebęs prisėdau ant vonios krašto, nes jau seniai, nuo tada, kai išaugau iš vaikiško amžiaus, nebuvau kalbėjęsis su savimi. Tačiau vaikas veikiausiai šnekėjosi garsiai norėdamas susikurti sau draugiją, o kuo dabar paaiškinti šitą mano kalbėjimą, juk ketinau tik žvalgytis ir niekur nedalyvauti. Ėmiau kikenti ir galiausiai lyg koks padauža taip trinktelėjau kumščiu sau per galvą, kad vos neįvirtau vonion.

Kad nebūtų slidu, vonios dugnas buvo skersai ir išilgai išklijuotas plačiais šviesiais dryžiais, panašiais į pleistrą. Šių pleistrų vaizdas ir mintis apie kalbėjimą su savimi išsyk susiliejo į tokią nesuprantamą dermę, kad aš lioviausi kikenęs ir grįžau į kambarį.

Priešais langą, išeinantį į erdvų parką su nedideliais namukais, augo aukšti beržai. Medžių lapai buvo dar mažyčiai, saulė pro juos kiaurai švietė. Pravėriau langą, prisitraukiau krėslą ir atsisėdau; kojas užsikėliau ant radiatoriaus, nuo ryto dar bent kiek įšilusio. Krėslas buvo su ratukais, tad ir važinėjausi su juo ten ir atgal, nepaleisdamas iš akių voko. Tai buvo šviesiai mėlynas viešbučio vokas su spausdintu užrašu kitoje pusėje: *„Delmonico's, Park Avenue at Fifty-ninth Street, New York"*. Bet priekinėje pusėje antspaudas skelbė: *„Philadelphia, Pa."*; iš ten laiškas buvo išsiųstas jau prieš penkias dienas.

— Popiet,— ištariau balsu įskaitęs antspaude raides *„p.m."*.

— Iš kur ji turi pinigų kelionei?— paklausiau.— Atrodo, pasiėmusi jų nemažai, kokius trisdešimt dolerių kambarys ten tikrai kainuoja.

„Delmoniko" viešbutį žinojau pirmiausia iš miuziklų: šokdami iš gatvės suvirsta sodiečiai ir atskirose salikėse ima nemokšiškai doroti maistą.

— Antra vertus, apie pinigus ji neturi jokios nuovokos, bent jau įprastinės tai tikrai. Ji taip ir neatsikratė vaikiškos mainymo aistros, ir pinigai jai iš tiesų tėra tik mainymo priemonė. Ji džiaugiasi viskuo,

kas lengvai sunaudojama arba bent jau greitai iškeičiama, o su pinigais jokios bėdos, tik naudok, tik keisk.

Žvelgiau į vos užmatomą tolumoje bažnyčią, paskendusią dar ir medvilnės fabriko garuose; sprendžiant pagal miesto planą, tai buvo veikiausiai baptistų bažnyčia.

— Labai ilgai tas laiškas keliavo,— pasakiau.— Gal ji jau ir mirusi?

Sykį pavakariais ant aukšto uolos kalno ieškojau savo motinos. Kartkartėmis ją apnikdavo gūdus liūdesys, ir man pasirodė, kad jeigu ji ir nenušoko žemyn, tai galėjo tiesiog imti ir nukristi. Stovėjau ant uolos ir žiūrėjau, kaip apačioje ant miestelio jau leidžiasi sutemos. Nieko ypatingo nebuvo matyti, tik pora moteriškių stovėjo pasidėjusios ant žemės krepšius su pirkiniais, tarsi ko išsigandusios, paskui prie jų priėjo dar vienas žmogus; bet man ir to pakako — aš vėl ėmiau dairytis ant uolos iškyšulių pakibusių drabužių skiaučių. Nebegalėjau praverti burnos, be skausmo įkvėpti oro, visas gūžte susigūžiau iš baimės. Paskui apačioje įsižiebė gatvių žibintai, ir kai kurie automobiliai jau važiavo įsijungę šviesas. Viršuje, ant uolos, buvo visiškai tylu, tik žiogai tebečirpė. Mane užgulė dar didesnis sunkumas. Lempos užsidegė ir degalinėje prie įvažiavimo į miestą. Juk tebebuvo dar šviesu! Žmonės gatvėje ėmė skubėti. Mažais žingsneliais ten ir atgal matuodamas uolos viršūnę, įsižiūrėjau, kad vienas iš tų žmonių slenka labai lėtai; iš to ir atpažinau motiną — pastaruoju metu ji viską darydavo labai lėtai.

Be to, per gatvę ji ėjo ne skersai kaip įprasta, o kirto ją ilga įstrižaine.

Nusiyriau su kėde prie naktinio stalelio ir pasiprašiau sujungiamas su „Delmoniko“ viešbučiu Niujorke. Teko pasakyti mergautinę Juditos pavardę, tik tuomet ją surado registracijos knygoje. Ji buvo išvykusi prieš penkias dienas, nepalikdama jokio adreso, kur ketina apsistoti vėliau. Beje, jos kambaryje buvo paliktas fotoaparatas — ar išsiųsti jį jos adresu Europoje? Atsakiau, kad rytoj ketinu vykti į Niujorką ir paiimsiu aparatą pats.

— Taip,— pakartojau padėjęs ragelį,— aš esu jos vyras.

Kad nepradėčiau kikenti, greit nuriedėjau atgal prie lango.

Sėdėdamas nusitraukiau paltą ir perskleidžiau kelionės čekius, dar Austrijoje, prisiklausęs kalbų apie užpuolimus ir vagystes, buvau išsikeitęs į juos grynus pinigus. Tiesa, banko tarnautojas pažadėjo priimti iš manęs čekius tuo pačiu kursu, bet dabar nebevaržomas keitimo kursas, matyt, bus atleidęs jį nuo duoto žodžio. „Kurgi man čia išleisti visus tuos tris tūkstančius dolerių?“— svarsčiau. Ir staiga nusprendžiau už tuos pinigus, kurių tik per savo užgaidą tiek daug buvau išsikeitęs, pagyventi čia kuo tingiausiai ir be jokių rūpesčių. Dar sykį paskambinau į „Delmoniko“ viešbutį ir pasiteiravau kambario rytojaus dienai. Kai ten neatsirado laisvo, ilgai negalvodamas paprašiau portjė, parūpinti man numerį „Voldorfo Astorijos“ viešbutyje; bet tučtuojau apsigalvojau kitaip ir užsisakiau kambarį „Algonkine“,

Keturiasdešimt ketvirtojoje gatvėje, mat prisiminiau F.Skotą Ficdžeraldą, kuris dažnai ten lankydavosi ir kurio knygas dabar kaip tik skaičiau. Ten dar buvo laisvų vietų.

Paskui, leidžiant į vonią vandenį, man dingtelėjo, kad Judita, matyt, bus pasiėmusi likusius mano sąskaitoje pinigus.

— Nereikėjo palikti jai įgaliojimo, — pasakiau, nors nė kiek nesusijaudinau; man net pasidarė linksma ir smalsu, kas bus toliau, bet tik vieną akimirką, mat kai paskutinį sykį ją mačiau, po pietų išsitiesusią ant lovos, jau nebebuvo prasmės ją kalbinti; žiūrėjo ji į mane, einantį artyn, taip, kad aš sustojau, nes padėti jai nieko nebegalėjau.

Įsitaisęs vonioje, baigiau skaityti F.Skoto Ficdžeraldo „Didįjį Getsbį“. Tai buvo meilės istorija, kurioje vyras nusiperka namą prie įlankos vien tik tam, kad kas vakarą galėtų matyti užsidegant šviesas name kitapus įlankos, kur gyvena jo mylima moteris su kitu vyru. Kad ir užvaldytas jausmo, vis dėlto didysis Getsbis buvo labai drovus; o moteris, kurios meilė darėsi vis nekantresnė ir begėdiškesnė, pati elgėsi kaskart vis bailiau.

— Taip, — pasakiau, — viena vertus, aš esu drovus, kita vertus, kalbant apie jausmus Juditai, — bailus. Aš visuomet gėdijausi būti su ja atviras. Vis aiškiau dabar matau, kad mano polinkis drovėtis, kurio nė nebandžiau atsikratyti, manydamas, jog jis neleis man su bet kuo taikstytis, tapdavo savotišku bailumu, kuriuo aš seikėjau savo meilės jausmus. Didžiojo Getsbio drovumas atsispindėjo tik manierose, ku-

riomis reiškėsi jį apsėdusi meilė. Jis buvo mandagus. Toks mandagus ir toks negailestingas norėčiau būti ir aš, jei tik nebūsiu jau pavėlavęs.

Tebesėdėdamas vonioje, paleidau iš jos vandenį. Vanduo tekėjo labai lėtai, o aš sėdėjau atsilošęs, užmerkęs akis, ir man pasirodė, tarsi ir aš pats sulig pamažėle įsiurbiamu vandeniu vis traukiuosi mažyn ir mažyn, kol galiausiai visai ištirpstu. Tik sušalęs begulėdamas vonioje be vandens, vėl susivokiau ir atsistojau. Besišluostant žvilgsnis nuslydo kūnu žemyn. Nusitvėriau savo daiktą, iš pradžių rankšluosčiu, paskui plika ranka ir pradėjau, vis tebestovėdamas vonioje, onanizuotis. Tai truko labai ilgai, kartais aš pramerkdavau akis ir pasižiūrėdavau į matinį vonios lango stiklą, ant kurio žaidė beržo lapų šešėliai. Pagaliau išbėgo sėkla, per kelius pakirto kojas. Tuomet nusiprausiau, dušu išploviau vonią ir apsirengiau.

Kurį laiką gulėjau ant lovos nepajėgdamas ničnieko įsivaizduoti. Akimirką ši būsena atrodė skausminga, paskui pajutau, kad tai malonu. Gulėjau ne apsnūdęs, bet be menkiausios minties. Kiek tolėliau už lango kartkartėmis išgirsdavau kažką negarsiai lyg kaukštelint, lyg pokštelint, ir išsyk nuaidėdavo studentų, Brauno universiteto aikštėje žaidžiančių beisbolą, šūksniai ir riksmas.

Atsikėliau, viešbučio muilu dar išsiploviau porą puskojinių ir laiptais nusileidau į holą. Liftininkas pasirėmęs galvą rankomis sėdėjo ant suolelio šalia lifto. Išėjau į lauką, buvo beveik vakaras, ir kai ėjau

pro šalį, mane užkalbino taksistai, kurie nelipdami iš mašinų šnekučiavosi aikštėje priešais viešbutį. Paėjęs gerokai toliau pastebėjau, kaip mano nenoras jiems atsakyti, net kokiu vieninteliu gestu, tik dabar, po laiko, pataisė man nuotaiką.

— Antra diena, kaip aš Amerikoje, — pasakiau žengdamas nuo šaligatvio gatvėn ir vėl užlipdamas ant šaligatvio, — kažin, ar jau pasikeičiau?

Eidamas nejučiomis dirstelėjau per petį, paskui tiesiog nenustygdamas žvilgterėjau į laikrodį ant rankos. Kartais aš baisiausiai užsigeisdavau tuoj pat patirti tai, ką buvau perskaitęs, taip ir dabar didysis Getsbis skubino mane akimoju pasikeisti. Poreikis tapti kitokiam nei buvau staiga pasidarė nenumaldomas, tiesiog gyvuliškas. Svarsčiau, kaip galėčiau parodyti jausmus, kuriuos many pažadino didysis Getsbis, kaip galėčiau pritaikyti juos savo aplinkoje. Tai buvo širdingumas ir atida, giedra ir laimė, ir aš jaučiau, kad šie jausmai turėtų visam laikui išguiti mano polinkį siaubti ir panikuoti. Jei galėčiau pritaikyti juos, niekuomet nebereiktų išdžiūti sukaustytam baimės! Bet kurgi pagaliau tie žmonės, kam man parodyti, kad galiu būti ir kitoks? Savo senąją aplinką tuo tarpu buvau palikęs; o šioje svetimoje tebuvau tik tas, kuris naudojasi viešomis įstaigomis, vaikšto gatvėmis, važinėja autobusais, gyvena viešbučiuose, sėdi prie baro; būti kažkas daugiau aš čia dar negalėjau.O ir nenorėjau, nes tąsyk būtų tekę apsimetinėti. Man atrodė, jog pagaliau esu atsikratęs būtinybės visur kažką nuduoti, kad susilaukčiau bent kiek didesnio dėmesio. Ir vis dėlto, nors ir labai trokšda-

mas būti atidus ir atviras viskam, kas mane supa, kuo skubiausiai traukiausi iš kelio sutiktam ant šaligatvio žmogui, nepatenkintas kitu veidu, bjaurėdamasis, kaip ir seniau, viskuo, kas nėra aš pats. Leidausi vis tolyn Džefersono gatve. Vieną akimirką nejučia prisiminiau Juditą, bet tučtuojau iškvėpiau orą ir pabėgėjau pora žingsnių, kad nubaidyčiau ją; o šiaip jau mano sąmonėn neužklydo joks žmogus. Iki pat pakinklių mane mušė karštis nuo kone kraugerišku virstančio įtūžio, nes negalėjau jo nukreipti nei prieš save patį, nei prieš ką nors kita.

Perėjau kelias šonines gatves. Gatvių žibintai jau buvo užžiebti, ir dangus atrodė mėlynas mėlynas. Žolė po medžiais spindėjo nusileidusios saulės atšvaitu. Gėlių darželiuose nuo krūmų žemėn biro žiedai. Kažkur kitoje gatvėje trinktelėjo didelio amerikietiško automobilio durelės. Grįžau į Džefersono gatvę ir užkandinėje, kur nebuvo alkoholinių gėrimų, išgėriau imbierinio alaus. Palaukiau, kol stikle ištirps du ledo gabalėliai, tada išgėriau ir vandenį; jis buvo kartus, bet po saldaus alaus labai pritiko. Ant sienos greta kiekvieno stalo buvo pritvirtinta dėžėlė, kurioje galėjai nė nesistodamas paleisti bet kurią muzikinio automato plokštelę. Įmečiau ketvirčio dolerio monetą ir išsirinkau Otiso Redingo dainą *„Sitting on the Dock of the Bay“*. Pagalvojau apie didįjį Getsbį, ir mane užplūdo neregėtas pasitikėjimas savimi — net pats savęs ėmiau nejusti. Man daug ką pavyks padaryti kitaip. Aš tapsiu nebeatpažįstamas! Užsisakiau hamburgerį ir kokakolos. Pavargęs nusi-

žiovavau. Ir tada, išsižiojus, manyje atsivėrė kažkoks plyšys, kurį tuoj pat užpildė juodžiausio pomiškio vaizdas, ir tarsi atkrytis vėl atsivijo mintis, kad Judita mirusi. Žvelgiau į tirštėjančią tamsą už užkandinės durų, pomiškio vaizdas dar labiau aptemo, ir staiga pagautas siaubo, aš susitraukiau į daiktą. Valgyti nebegalėjau, tik vis gurkšnojau mažyčiais gurkšneliais. Užsisakiau dar vieną taurę kokakolos, ir sėdėjau taip besidaužančia širdimi.

Šitas siaubas ir poreikis kuo greičiau pasikeisti, pagaliau atsikratyti jo, vedė mane iš kantrybės. Laikas slinko taip lėtai, kad jau vėl pradėjau dirsčioti į laikrodį. Jis vėl buvo čia, tas gerai pažįstamas isteriškas laiko jutimas. Kartą prieš daug metų teko stebėti jūroje besimaudančią storą moteriškę; kas dešimtį minučių aš dirsčiojau į ją, visiškai rimtai manydamas, kad per tą laiką ji juk turėjo suplonėti. Ir dabar, užkandinėje, vis žvilgčiojau į tokį vyrą su užsitraukusia žaizda kaktoje: gal ta žaizda galų gale jau bus sugijusi.

Judita nejausdavo laiko, pamaniau. Tiesa, ji neužmiršdavo, ką buvo sutarusi, bet visur vėluodavo, kaip tos moterys anekdotuose. Ji tiesiog nepajusdavo, kaip ateidavo laikas. Jai retai pasitaikydavo žinoti, kokia šiandien diena. Kam nors pasakius, kiek dabar valandų, ji visuomet išsigąsdavo; o aš, priešingai, vos ne kas valandą eidavau prie telefono pasiteirauti laiko. Ji kaskart pašokdavo: „O, jau taip vėlu!“ Niekada nėra pasakiusi: „Ak, dar taip anksti!“ Pagalvoti, kad dabar, sakykime, galėtų būti laikas tam ir tam, ji tiesiog nepajėgė. ~~„Galimas daiktas,~~ —

pasakiau aš jai, — taip yra todėl, kad nuo mažų dienų tau labai dažnai teko kraustytis ir gyventi vis kitoje vietoje. Tu visada žinai, kur esi buvusi, bet niekad neprisimeni, *kada* kur buvai. Tavo vietos pojūtis iš tiesų daug geresnis nei mano, aš dažnai pasiklystu. O gal viskuo kalta aplinkybė, kad pernelyg anksti pradėjai dirbti nustatytomis valandomis. Bet, tiesą sakant, esu tikras, jog laiko tu nejauti tiesiog todėl, kad nejauti kitų žmonių". — „Ne, netiesa, — atsakė ji, — aš nejaučiu tik pati savęs". — „Be to, tau trūksta ir pinigų jausmo", — pasakiau, o ji atsakė: „Ne, man trūksta skaičių jausmo". — „Net ir nuo tavo vietos pojūčio kitam tik galva apsisuka, — negalėjau nurimti. — Eidama *aukštyn* prie kokio namo, tu sakai, kad *leidiesi* prie jo; nors būnam jau seniai išėję iš namų, automobilis tau vis dar stovi *už durų*; o važiuodama *žemyn* į miestą, manai, kad *pakyli*, — ir tik todėl, kad kelias veda į šiaurę".

Bet, kita vertus, mano perdėtas laiko jutimas, toptelėjo man dabar, — kuris galbūt reiškia perdėtą savęs jutimą, — kaip tik ir trukdo man atsipalaiduoti ir tapti dėmesingam.

Atsistojau, — tikrai juokingi prisiminimai. Sugniaužus sąskaitos lapelį bukai prieiti prie kasos ir nė žodžio netarus padėti pinigus, — šią akimirką galėjau tik tiek. Buvau patenkintas, kad galiu tai atlikti beveik nekeisdamas kūno padėties. Išeinant suėmė toks baisus pasišlykštėjimas visomis tomis sąvokomis, definicijomis ir abstrakcijomis, kuriomis ką tik buvau mąstęs, kad net pralinksmėjęs stabtelėjau tarpdury. Pabandžiau atsirūgti, padėjo kokakola.

Lauke priešais mane išdygo pūstažandis studentas trumpais plaukais, vilkintis bermudais, užtemptais ant storų šlaunų, ir avintis sportbačiais, nužvelgiau jį pasibaisėjęs, pritrenktas minties, kad kam nors galėtų kilti noras tarti apie šį atskirą individą apibendrinantį žodį, kad kas nors išdrįstų tipizuoti jį ir padaryti kažkieno atstovu. Nejučia išsprūdo „Labas!“, įžūliai įsispoksojau į jį, ir jis taip pat pasisveikino. Jis atrodė kaip staiga atgijęs paveikslas, ir dabar aš supratau, kodėl jau kuris laikas man norėjosi skaityti vien tik atskirų žmonių istorijas. Kad ir ta moteris, kasininkė iš užkandinės! Jos plaukai buvo išbalinti, su tamsuojančiomis juodomis šaknimis, o šalia ji buvo pasistačiusi mažytę Amerikos vėliavėlę. Ir kas? Ogi nieko. Mano atmintyje jos veidas dabar netgi suspindo ir pasidarė inoringas kaip šventosios atvaizdas. Dar kartą atsigręžiau į storąjį studentą: ant jo marškinių nugaros puikavosi Elo Vilsono, grupės „Canned Heat“ dainininko, portretas. Vilsono būta neaukšto ir apkūnaus vaikino. Jo spuogai aiškiai matydavosi net televizoriaus ekrane, be to, jis nešiojo akinius. Prieš keletą mėnesių jis buvo rastas negyvas jo paties miegmaišyje priešais namus Lorel Kanjone netoli Los Andželo. Švelniu aukštu balsu jis dainuodavo *„On the Road Again“ ir „Going up the Country“*. Skirtingai nei dėl Džimio Hendrikso ar Dženis Džoplin, kurie mane, kaip ir apskritai roko muzika, vis mažiau bejaudino, dėl jo mirties man vis dar buvo skaudu, ir jo trumpas gyvenimas, kurį paskui tariausi pradedąs suprasti, dažnai nutvilkydavo mane pusiausnūda netikėtai plykstelėjusia mintimi. Prisi-

miniau du sakinius, kuriuos vis iš naujo dėliojau grįždamas į viešbutį:

„*I say goodbye to Colorado —*
it's so nice to walk in California"[2].

Paskui viešbučio rūsyje, greta kirpyklos esančio baro tamsoje prie staliuko valgiau bulvinius traškučius užsigerdamas tekila[3], ir barmenė retkarčiais priėjusi išberdavo ant mano lėkštės maišelį šviežių traškučių. Prie gretimo staliuko sėdėjo du vyriškiai, klausiausi jų, kol sužinojau juodu esant biznierius iš kaimyninio Fol Riverio miesto. Barmenė prisėdo prie jų, ir aš atidžiai, bet be jokios smalsos stebėjau trijulę. Stalas buvo jiems visiems kiek mažokas, tarp viskio stiklų, kurių barmenė galbūt tyčia nebuvo nurinkusi, jie savotiškai lošė kauliukais, išrikiuodami išmestus kauliukus kaip pokerio kortas. Šiaip jau baro salikėje buvo visai ramu, tik ant baro tyliai ūžė nedidukas ventiliatorius ir skimbčiojo į stiklus atsimušdami kauliukai. Kartkartėmis už baro sušnarėdavo atsukama magnetofono juosta. Pajutau, kad tik dabar pamažu pradedu be pastangų suvokti aplinką.
Barmenė mostu pakvietė mane prisėsti prie jų stalo, bet tik tada, kai vienas iš biznierių pritraukė artyn laisvą kėdę ir bakstelėjo į ją, aš persikėliau pas juos. Iš pradžių tik žiūrėjau, paskui kartą sulošiau, bet jau norėjau liautis, nes vienas kauliukas vis krito man nuo stalo. Užsisakiau dar vieną meksikietiškos degtinės, barmenė nuėjo prie baro atsinešti butelio ir paleido naują juostelę. Prie stalo ji užsibėrė sau ant

plaštakos viršaus druskos, nulaižė ją — kelios smiltelės nužiro ant stalo — ir išgėrė mano stikliuke likusią degtinę. Ant butelio buvo pavaizduota agava vidur spindinčio geltono smėlio dykumos; iš juostos sklido vesterno muzika: vyrų choras traukė dainą apie Jungtinių valstijų kavaleriją, daina baigėsi instrumentiniu epilogu, kuriame vienas po kito tilo trimitai, kol galiausiai liko tik tyli lūpinės armonikėlės melodija. Barmenė papasakojo, jog jos sūnus tarnaująs kariuomenėje, ir aš jai pasakiau, kad mielai sulošČiau dar kartelį.

Tuomet, metant kauliukus, atsitiko keistas dalykas: man kaip tik reikėjo tam tikro skaičiaus, ir kai apvožiau taurelę, visi kauliukai, išskyrus vieną, tuoj pat sustojo; o tam vienam beriedant tarp stiklų, akimirką išvydau ant jo blykstelint ir vėl pradingstant man reikalingą skaičių, tada kauliukas sustojo, bet skaičius viršuje buvo ne tas. Tačiau šis trumpas reikalingo skaičiaus blykstelėjimas buvo toks ryškus, jog man pasirodė, lyg skaičius iš tiesų būtų iškritęs, tik ne dabar, o KITU LAIKU.

Tas kitas laikas nereiškė, tarkim, ateities ar praeities, savo esme jis buvo KITAS laikas nei tas, kuriuo aš šiaip jau gyvenau ir kuriuo mąsčiau į priekį ar atgal. Mane persmelkė KITO laiko jausmas, laiko, kuriame turėjo būti ir kitos, ne dabartinės, vietos, kuriame, ko gero, visa turėjo kitą reikšmę nei mano dabartinėje sąmonėje, kuriame ir jausmai buvo kažkas kita nei dabartiniai jausmai, ir tu pats tą vieną akimirką tebuvai tik toks, kokia galbūt anuomet be gyvybės buvo žemė, kai po tūkstantmečių lietaus nu-

krito ir išsyk neišgaravo pirmutinis vandens lašas. Tas jausmas, kad ir veikiai išblėsęs, vis dėlto buvo toks veriantis ir skaudus, kad tebetvėrė trumpame, nedėmesingame barmenės žvilgsnyje, kurį aš pagavau nemirksintį, bet ir nesustingusį, tik be galo platų, be galo prabundantį ir drauge be galo užgęstantį, tokį ilgesingą, kad, regis, plyš tinklainė ir tu negarsiai šūktelėsi, — KITOS moters iš to KITO laiko žvilgsnį. Mano gyvenimas lig šiolei, — galgi tai buvo dar ne viskas! Pažiūrėjau į laikrodį, susimokėjau ir užlipau į savo kambarį.

Miegojau nesapnuodamas, giliai, bet vis dėlto pernakt visu kūnu jaučiausi esąs kupinas vilčių ir laimingas. Tik paryčiais šis jausmas ištirpo, ėmiau sapnuoti ir pabudau nesmagus. Ant radiatoriaus kabojo puskojinės, vypsojo netvarkingai prasiskyrusi užuolaida. Ji buvo išmarginta scenomis iš Amerikos kolonizavimo laikų: seras Volteris Reilis[4], su cigaru burnoje besisupantis krėsle savo kolonijoje Virdžinijoje; „Meiflauerio“ garlaivio denyje susispietę tėvai maldininkai, lipantys Masačiusetse; Džordžas Vašingtonas, besiklausantis Bendžameno Franklino skaitomos Jungtinių Valstijų konstitucijos; kapitonai Luisas ir Klarkas[5], šaudantys indėnus iš juodakojų genties, pasipainiojusius jų kelyje nuo Misurio vakaruose link Kolumbijos upės žiočių prie Ramiojo vandenyno (vienas indėnų, nupieštas ant tolimos kalvos, dar užsimojęs ranka prieš šautuvo vamzdį); o greta Apomatokso mūšio[6] lauko fone atlašus Abraomas Linkolnas, betiesiąs ranką negrui.

Atitraukiau užuolaidą, bet laukan nepažvelgiau. Ant grindų krintantys saulės spinduliai šildė basas mano kojas. Ėmiau skaitinėti kvakerių Bibliją, gulėjusią ant naktinio stalelio. Aš neieškojau vietos apie Juditą ir Oloferną, bet išsyk prisiminiau istoriją, kurioje ji jam miegančiam nukerta galvą.

— Man ji tik ant kojų vis lipdavo, — pasakiau, — arba užkliūdavo už jų. Iš viso ji nuolat už ko nors užkliūdavo. Ji eidavo lengvai, grakščiai, ir vis dėlto kaskart vis kliūdavo ir kliūdavo. Vis, būdavo, šokinėja, strikinėja, ir, žiūrėk, jau užkliūna. Šokinėja sau toliau ir atsitrenkia į kokį praeivį, o po kiek laiko paslysta ir įsiduria virbalu, kuriuos, būdavo, visuomet nešiojasi su savimi, nors vargu ar yra ką iki galo numezgusi, nes visuomet vėl viską išardydavo.

— O juk šiaip ji buvo praktiškas žmogus, — kalbėjau toliau, vonioje, kol skutausi, kambaryje, kol rengiausi ir kroviausi lagaminą. — Ji mokėjo įkalti vinis nesulankstydama jų, iškloti kilimus, išklijuoti sienas apmušalais, sukirpti drabužius, sukalti suolus, išlyginti sulankstytus automobilio šonus, tik visa tai darydama amžinai slydinėjo, kliuvinėjo, mindžiojo kitus daiktus, tiesiog negalėjai žiūrėti. O kaip ji elgėsi! Kartą, norėdama, kad būtų išjungtas patefonas, ji atėjo į kambarį ir — ką padarė? — ogi sustojo kaip įbesta tarpudury ir vos vos maktelėjo galva patefono pusėn. Kitą kartą kažkas paskambino prie durų; ji suskubo greičiau už mane ir pamatė, kad ant demblio guli laiškas. Tuoj privėrė duris, o man atėjus, vėl atidarė jas: suprask, tą laišką turįs pakelti aš. Nieko tokio ji nepagalvojo, bet aš jau nebesuval-

džiau rankų. Šėriau jai per veidą. Laimei, negrabiai ir nelabai taikliai, tad netrukus mes vėl susitaikėme. Apačioje užsimokėjau kelioniniu čekiu ir su taksi, kuris čia, Providense, dar buvo ne geltonas, o juodas kaip Anglijoje, nuvažiavau į „Greyhound“ kompanijos autobusų stotį.

Kelyje per Naująją Angliją turėsiu laiko... kam? — susimąsčiau. Dairytis pro langą greitai dingo ūpas, nes viską aplinkui temdė „Greyhound“ autobuso langų stiklai. Kartkartėmis tekdavo stabtelėti ties kelių mokesčio punktu, ir vairuotojas pro autobuso langą įmesdavo pora monetų į tam skirtą piltuvėlį. Kad daugiau matyčiau, buvau beatstumiąs langą, bet tuoj gavau pastabą, esą tai sutrikdys automatinį oro vėsinimą autobuse, ir langą teko užstumti. Juo arčiau Niujorko, juo dažniau reklaminius užrašus keitė piešiniai: milžiniški putojančio alaus ąsočiai, pomidorų padažo butelis sulig jūros švyturiu, natūralaus dydžio virš debesų pakibusio lėktuvo atvaizdas. Šalimais buvo valgomi arachisai, atidarinėjamos alaus skardinės, ir, nors rūkyti čia buvo draudžiama, iš lūpų į lūpas slapta keliavo cigaretės. Sėdėjau bemaž nepakeldamas akių, todėl veidų nemačiau, mačiau tik darbus. Ant grindų mėtėsi graikiškų riešutų ir arachisų kevalėliai, kartais susukti į kramtomosios gumos popieriukus. Aš pradėjau skaityti Gotfrydo Kelerio „Žaliąjį Heinrichą“.

Heinricho Lėjaus tėvas mirė, kai vaikui buvo penkeri. Sūnus atsiminė tėvą tik tiek, kad kartą jis išrovęs iš žemės bulvienoją rodė vaikui šakniagumbius.

Kadangi vaikas visuomet būdavo žaliai aprengtas, netrukus jį praminė Žaliuoju Heinrichu.

Bruknerio autostrada autobusas perkirto Bronkso rajoną, paskui pasuko į dešinę ir, pervažiavęs Harlemo upę, atsidūrė Manhetene. Lėtai, bet kiek įmanydamas greičiau jis riedėjo Parko aveniu per Harlemą, ir žmonės autobuse puolė fotografuoti bei filmuoti. Buvo šeštadienis, šalia automobilių luženų ir namų griuvėsių, kurių tebuvo gyvenami jau tik pirmi aukštai, būriavosi juodieji Harlemo gyventojai. Jie skaitė laikraščius, kiti žaidė gatvėje beisbolą, mergaitės badmintoną; įprastiniai užrašai, tokie kaip „*Hamburgers*“ ir „*Pizza*“, čia atrodė svetimi ir nereikalingi. Autobusas važiavo toliau, palei Centrinį parką, ir galiausiai įsuko į tamsią stotį greta Penkiasdešimtosios gatvės. Čia aš sėdau į taksi, dabar jau geltoną, ir pasiprašiau nuvežamas į „Algonkino“ viešbutį.

„Algonkino“ viešbutis buvo ne itin aukštas, siauras pastatas su mažais kambarėliais; net ir užrakintos kambario durys sandariai neužsiverdavo, tarsi jau būtų buvę klibintos ne vieną sykį. Praeidamas pastebėjau, kad kai kurių spynos apibraižytos. Šįsyk man iškart pavyko įkišti dolerio banknotą japonui, užnešusiam į viršų mano lagaminą.

Kambario langai išėjo į užpakalinį kiemą, kuriame greičiausiai buvo ir virtuvė: mačiau, kaip iš ventiliatorių kyla garas, ir girdėjau tarškant stalo įrankius bei lėkštes. Kambaryje buvo labai vėsu, garsiai ūžė oro kondicionierius, ir kadangi visą dieną buvau tik gabenamas, bet pats nejudėjau, dabar, kai norėdamas

atgauti ramybę tyliai prisėdau ant lovos, mane pradėjo krėsti drebulys. Pabandžiau išjungti kondicionierių, bet neradau reikiamo jungiklio. Paskambinau apačion, ir jie išjungė jį patys. Ūžesys nutilo, ir man pasirodė, tarsi kambarys ėmė didėti, tada aš priguliau ant lovos. Suvalgiau vynuoges, kartu su kitais vaisiais buvusias dubenyje ant naktinio stalelio.

Iš pradžių pamaniau, kad tai vynuogės bus mane taip išpūtusios. Liemuo išpampo, o galva ir galūnės susitraukė į gyvuliškus priedėlius, pavirsdamos paukščio kiaušu ir žuvies pelekais. Per vidurį mane plėšte plėšė karštis, o visi galai šalo. Kad nors būčiau galėjęs šitas kūno ataugas sulenkti! Viena plaštakos kraujagyslė trūkčiojo, tarsi daužydamasi aplink save; staiga pradėjo degti nosis, lyg būtų iš visų jėgų į kažką įsikirtusi, ir tik tada supratau, kad tai vėl mirties baimė, ne savos mirties, o kone pamišėliška baimė, kad staiga gali mirti kažkas kitas, baimė, kurią dabar, po tokio ilgo važiavimo, pajutau visu kūnu. Netikėtai nosis atšalo, trūkčiojanti plaštakos gysla staiga išsilygino, ir prieš akis iškilo ramut ramutėlio tamsaus jūros gelmių slėnio be gyvos dvasios paveikslas.

Paskambinau į viešbutį Providense ir pasiteiravau, ar nebuvo man kokios žinios; ne, nebuvo nieko. Pasakiau savo viešbučio Niujorke adresą ir, čia pat sklaidydamas kelionės vadovą, kaip tolimesnį adresą persiuntimui pasikliaudamas laime paminėjau dar ir viešbutį Filadelfijoje: „Barklio“ viešbutį Ritenhauzo aikštėje. Tada užsisakiau jame kambarį rytojaus dienai. Dar sykį paskambinau apačion ir pa-

prašiau portjė parūpinti traukinio bilietą į Filadelfiją. Po to susisiekiau su „Delmoniko“ viešbučiu ir paklausiau, gal mano žmona jau bus atsiėmusi fotoaparatą; ne, išgirdau apgailestaujant. Pasakiau po valandos atvyksiąs pats. Pora minučių lukterėjau, tada surinkau nulį ir paprašiau transatlantinio pokalbio su Europa. Viešbučio telefonininkas sujungė mane su transatlantiniu operatoriumi, kuriam susakiau savo motinos kaimyno telefoną Austrijoje. Ar aš noris kalbėti su kuo nors asmeniškai, ar nesvarbu, kas atsilieps? Antruoju atveju būsią pigiau.

— Man tas pats, kas atsilieps, — pasakiau.

Nepažįstamo pašnekovo vaidmuo leido lengviau atsikvėpti: nors buvai čia pat, galėjai pasislėpti už savo paties žodžių. Mane paklausė, koks čionykštis mano numeris, nuskaičiau jį nuo telefono ir buvau paprašytas padėti ragelį.

Sėdėjau nejudėdamas ir apžiūrinėjau tuščias pakabas spintoje,kurią buvau iš pat karto atidaręs. Iš virtuvės dabar girdėjau garsius balsus, turbūt jau buvo ankstyva popietė. Kartkartėmis suskambėdavo telefonas kituose kambariuose. Paskui garsiai sučirškė manasis; transatlantinis operatorius paprašė nedėti ragelio. Telefone trakštelėjo; aš sušukau, bet niekas neatsakė. Ilgą laiką girdėjau tik šniokštimą ir tylų zirzimą. Paskui, darsyk trakštelėjus, vėl pasigirdo tie patys triukšmai, tik truputį kitoki. Tuoj pat kažkur suskambo ilgas signalas, jis pasikartojo dar ir dar kartą. Aš nedėjau ragelio! Atsiliepė Vienos telefonų stotis, ir aš klausiausi, kaip transatlantinis operatorius pasakė mergaitei Vienoje mano telefoną. Girdė-

jau, kaip numeris buvo renkamas Vienoje; vėl išgirdau skambutį ir kitoje linijoje moters juoką bei austrišku dialektu ištartą „Žinau!“, paskui kitos moters balsą: „Nieko tu nežinai!“ Skambutis nutrūko, ir į telefoną tarsi apsimestu balsu savo vardą suriko kaimynų vaikas. Mėginau išaiškinti jam, kas esu ir iš kur skambinu, bet vaikas buvo toks sutrikęs, lyg iš miego pakeltas, kad be paliovos tik kartojo: „Ji parvažiuos paskutiniu autobusu! Ji parvažiuos paskutiniu autobusu!“, kol aš skubiai, bet instinktyviai tyliai padėjau ragelį. Dabar ir vėl išvydau reginį: prie kelio medžioklės bokštelis, šalia bokštelio pakelės kryžius, o priešais pakelės kryžių šią akimirką lėtai beatsitiesiąs žolės stiebelis.

— Niekada nepriprasiu prie telefono, — pasakiau. — Pirmą kartą skambinau iš būdelės jau būdamas universitete. Aš daug ką pradėjau tik tokiame amžiuje, kai žmogui nebe viskas atrodo savaime suprantama. Todėl tik prie nedaug ko ir pavyksta priprasti. Kartais gali atsitikti, kad su kuo nors būnu nevaržomai intymus, bet jau kitą dieną tenka pradėti viską iš pradžių. Būti su moterimi man dar ir dabar kartais atrodo tarsi kokia nenatūrali būsena, juokinga kaip ekranizuotas romanas. Man atrodo perdėta užsakinėti jai restorane valgius. Eidamas *šalia* jos, sėdėdamas *šalia* jos, dažnai jaučiuosi lyg kažką vaizduodamas, lyg tai būčiau ne aš, o koks mimas.

Vėl suskambėjo telefonas; ragelis tebebuvo drėgnas nuo ilgo laikymo anksčiau, kol teko laukti. Telefonininkė iš apačios pasakė man pokalbio kainą ir paklausė, ar galima bus užrašyti tuos septynis dole-

rius į kambario sąskaitą. Apsidžiaugiau — vis septyniais doleriais mažiau. Savo ruožtu pasiteiravau, kur čia netoliese parduodami laikraščiai iš visos šalies. Tik dabar man toptelėjo, kad Europoje jau vakaras. Telefonininkė paminėjo vieną adresą Taimso aikštėje, taigi ten ir nuėjau.

Leidausi Keturiasdešimt ketvirtąja gatve žemyn. „Aukštyn!“ Apsisukau ir patraukiau priešinga kryptimi. Turėjau prieiti Brodvėjų, bet tik perkirtęs Amerikos aveniu ir Penktąją aveniu pastebėjau, kad iš tikrųjų visai nebuvau apsisukęs. Matyt, tik įsivaizdavau apsigręžiąs ir einąs į priešingą pusę. Bet man atrodė, kad vis dėlto buvau pasukęs atgal, tad dabar sustojau ir ėmiau svarstyti ir šiaip, ir anaip. Ir susisuko galva. Tada patraukiau Medisono aveniu, kol priėjau Keturiasdešimt antrąją gatvę. Čia vėl pasukau, lėtai žingsniavau šia gatve tolyn ir iš tikrųjų pasiekiau Brodvėjų, prie kurio šliejosi Taimso aikštė.

Nusipirkau Filadelfijos „Saturday Evening Post“ ir čia pat, neišeidamas iš laikraščių kiosko, perskaičiau jį. Apie jokią Juditą nė žodžio. Kadangi ir nesitikėjau ką nors rasti, iškart padėjau laikraštį ant kažkurios kitos krūvos, nusipirkau dar kelis vokiškus ir atsisėdęs vaistinėje prie baro, užsigerdamas amerikietišku alumi, ėmiau juos skaityti. Bet pastebėjau, kad visus jau buvau skaitęs lėktuve į Bostoną. Tiesa, ten aš juos tik perverčiau, bet vis dėlto, matyt, suspėjau perskaityti viską, nes dabar vėl prisiminiau kiekvieną smulkmeną.

Grįžau atgal tomis pačiomis gatvėmis, galiausiai pasukau į Parko aveniu. Jaučiausi kaip anksčiau, kai kurį

laiką pasakodamas apie tai, ką veikęs, jokiu būdu negalėdavau praleisti atskirų dalių, iš kurių susidėdavo visas veiksmas. Tarkim, įėjęs į vidų, nesakydavau: „Aš įėjau į vidų“, bet nupasakodavau smulkiai: „Aš nusivaliau batus, paspaudžiau rankeną, stumtelėjęs atvėriau duris ir įėjau vidun, iš paskos jas vėl uždarydamas“; arba vėlgi, siųsdamas kam laišką, visuomet, būdavo, pasidedu (užuot taręs: „Aš išsiunčiau laišką“) „švarų popieriaus lapą ant liniuoto pagrindo, numaunu nuo parkerio dangtelį, prirašau lapą, sulankstau jį, įkišu į voką, užrašau ant voko adresą, priklijuoju pašto ženklą ir įmetu laišką“. Kaip čia, menkai man pažįstamoje aplinkoje, taip ir anuomet žinių ir išgyvenimų stoka vertė mane apsigaudinėti išskaidant pasakojime tuos negausius man prieinamus veiksmus, tarytum jie bylotų apie didelį patyrimą. Štai ir dabar perėjau Amerikos aveniu, Penktąją aveniu ir Medisono aveniu ir, pasukęs Parko aveniu iki Penkiasdešimt devintosios gatvės, žengiau po audekliniu stogeliu, pakliuvau į sukamąsias duris, stumtelėjau jas ir įėjau į „Delmoniko“ viešbutį.

Fotoaparatas jau gulėjo paruoštas šalia portjė. Jis ištiesė jį man net nežvilgtelėjęs į mano pasą. Tai buvo didelė kamera su poliaroidu, kurią buvau pirkęs kažkuriame aerouoste, ten ji kainavo daug brangiau nei paprastai. Skaičius ant baltos popieriaus juostos šone išdavė, kad pora nuotraukų Juditos jau buvo daryta. Vadinasi, ji kažką pamatė ir panoro tuos vaizdus turėti! Ūmai man pasirodė, jog tai toks geras ženklas, kad jau išeidamas iš viešbučio visiškai aprimau.

Diena buvo šviesi, o papūtus vėjui man atrodė dar šviesesnė; dangumi plaukė debesys. Kurį laiką stovėjau gatvėje ir dairiausi aplink. Telefono būdelėje prie įėjimo į metro stotį glaudėsi dvi mergaitės, viena kalbėjo į ragelį, o kita retkarčiais atšlydama susibraukdavo plaukus sau už ausies. Išvydęs jas, akimirką nustėrau, bet paskui tas vaizdas atgaivino mane ir išjudino, ir galiausiai tikrai smagu pasidarė stebėti juodvi ankštoje būdelėje, kurios duris tai viena, tai kita vis pastumdavo koja, — jos susijuokė, užėmė ranka ragelį, kažką pasišnibždėjo, lyg tarp kitko įmetė dar vieną monetą ir vėl prigludo prie telefono, o šalimais pro dangčius ant grindinio iš metropoliteno tunelių veržėsi garas ir virš asfalto pažeme rangėsi į gretimas gatves. Šis reginys išlaisvino mane nuo visų rūpesčių. Žvelgiau su palengvėjimu, apimtas palaimingos būsenos, kai tetrokšti vieno — žiūrėti, ir pats žiūrėjimas drauge yra ir pažinimas. Taigi žingsniavau atgal išilgai Parko aveniu, kol ši virto Ketvirtąja aveniu, ir vis tolyn iki Aštuonioliktosios gatvės.

Paskui „Elgino“ kino teatre nuėjau į filmą apie Tarzaną su Džoniu Veismiuleriu. Vos prasidėjus filmui apėmė jausmas, tarsi žiūrėčiau uždraustą, bet jau iš anksto įsivaizduotą dalyką; vaizdai man priminė užmirštą sapną. Mažutis keleivinis lėktuvas skrido žemai virš džiunglių. Paskui išvydome lėktuvo vidų; jame sėdėjo vyras ir moteris su kūdikiu. Lėktuvas burzgė ir keistai trūkčiojo, ir tas trūkčiojimas priminė man suolą, ant kurio sėdėjau, kai dar vaikas būdamas žiūrėjau šį filmą.

— Jie keliauja į Nairobį, — pasakiau garsiai. Bet miestas nebuvo paminėtas. — O dabar lėktuvas suduš!

Tėvai apsikabino; paskui buvo parodyta jau iš lauko, kaip lėktuvas suktuku neria žemyn ir prasmenga džiunglių tankmėje. Baisus trenksmas ir ne, ne dūmai, bet oro burbulai pakyla iš blausios prietemos, ir tik vėliau, pamatęs jau kitą filmo vietą, atpažinau, kad tai tas pats ežerėkas, po kurio gelmę lėtais judesiais tarsi užsisvajoję nardo Tarzanas su peiliu dantyse ir per tą laiką jau paaugintas rastinukas, abu protarpiais leisdami oro burbulus; bežiūrint mano prisiminimas vis stiprėjo, klostėsi į ryškų paveikslą, nuo pat lėktuvo nukritimo paslaptingai užbėgdamas už akių ir judėdamas tokiu pat ritmu kaip ir vėlesniame kadre iš vandens gelmių kylantys dviejų plaukikų leidžiami oro burbulai.

Išeiti neišėjau, nors šiaip jau filmas buvo man nuobodus. Nebemėgstu ir komiksų, pagalvojau, ir ne tik nuo tada, kai atvykau čionai. Vienu metu skaitydavau jų labai daug, bet nereikėjo man įnikti į komiksų knygas. Komiksuose, vos prasidėjęs, nuotykis čia pat ir nutrūksta, ir jau prasideda kitas. Kartą, pavyzdžiui, peržiūrėjau pora rinkinių su Žemės riešutėlio nuotykiais, ir naktį man pasidarė bloga, nes kiekvienas sapnas po keturių paveikslėlių nutrūkdavo ir prasidėdavo naujas, vėl iš keturių paveikslėlių. Jaučiausi taip, tarsi ketvirtame vaizdelyje man kas nutrauktų kojas ir aš šleptelėčiau pilvu ant žemės. O po viso to prasidėdavo vėl nauja istorija! Ir tų keistų nebylių filmų nebenorėčiau matyti, pamaniau sau.

Nebeprisimeilintų jie prie manęs, tie kerėpliškumo garbintojai. Herojai, kurie nepereis gatve, kad jiems nuo galvos nupūsta skrybėlė nenukristų po gatvės lygintuvo velenu, nepasilenks prie moters neužpildami kavos jai ant sijono, — man vis labiau atrodė, kad jie gyvena užsispyrusio vaiko, bet ne žmogaus gyvenimą; šitos uždususios, savyje nenustygstančios, išsidarkiusios ir aplinkui visa darkančios būtybės, kurios į viską, į daiktus ir į žmones, labiausiai mėgsta žvelgti *užversta galva.* Šaipūniška Čaplino piktdžiuga; kita vertus, tas jo mokėjimas pačiam prie savęs prisiglausti, motiniškai savimi pasirūpinti; Hario Lengdono[7] įprotis nuolatos susiriesti ar ko nors įsikibti. Tik vienas Basteris Kitonas[8] uoliai ieškojo išeities, susikaupęs, įširdusiu veidu, nors niekad taip ir nesupratęs, kas gi jį ištiko. Į jo veidą man dar buvo įdomu žiūrėti, taip pat gera buvo matyti, kaip viename filme suraukusi kaktą ir bejėgiškai išsišiepusi Steno Lourelo[9] žvilgsniu iš ekrano žvelgė Merilin Monro.

Kai išėjau iš kino, lauke jau temo. Susimąsčiau, kur galėčiau nueiti, ir sulėtinau žingsnį. Priešais mane tarsi taikydamasi prie savo švytuojančios rankinės lygiai taip pat lėtai šaligatviu lingavo aukšta mergina. Ji buvo juodaplaukė ir mūvėjo mėlynais džinsais, kuriuos tokie nevaržomi jos judesiai darė visai nepanašius į džinsus, — nei raukšlė kas žingsnis susimesdavo ties kelnių užpakaliu, nei medžiaga pakinkliuose buvo susiglamžiusi kaip kitų. Ji atsigręžė, jos veidas buvo labai baltas ir strazdanotas, ir

nesiskubindama žingsniavo toliau. Aš išsyk susijaudinau, nes supratau, kad užkalbinsiu ją. Taip mudu abu, iš pradžių beveik greta, paskui ji priekyje, po to aš ją pralenkęs, nusileidome iki Brodvėjaus. Galiausiai aš taip įsiaudrinau, kad būčiau galėjęs parsiversti ją gatvėje. Bet prasižiojęs užkalbinti, tepaklausiau, ar ji neužeitų su manimi ko nors išgerti.

— Kodėl gi ne? — atsakė ji, bet aš jau buvau perdegęs.

Dar įraudusiais nuo ką tik patirto susijaudinimo veidais dabar mudu žingsniavome greta. Jeigu būtume išsyk pradėję eiti greičiau, tarsi turėdami tikslą, galbūt beskubėdami būtume dar labiau susijaudinę ir netrukus atsidūrę kokioje laiptinėje; tačiau mes ėjome gal tik truputį greičiau nei iki šiol, tad teko dar kartą pradėti viską iš pradžių. Vis dėlto pabandžiau ją paliesti. Ji nereagavo, lyg būtų užkliudyta netyčia.

Užsukome į kavinukę, ten, pasirodo, buvo savitarna. Norėjau apsisukęs išeiti, bet ji jau atsistojo į eilę. Tada ir aš pasiėmiau padėklą, pasidėjau ant jo sumuštinį. Prisėdome prie stalo, aš valgiau sumuštinį, ji gėrė kavą su pienu. Ji paklausė, kuo aš vardu, pats nežinodamas, kodėl meluoju, atsakiau, kad mano vardas Vilhelmas. Po to išsyk pasijutau geriau ir pasiūliau jai atsikąsti sumuštinio. Ji atsilaužė gabalėlį ranka. Netrukus ji atsistojo, pasakė, kad skauda galvą, pamojo man ir išėjo.

Atsinešiau alaus ir vėl atsisėdau. Pro siauras duris, ant kurių be to, dar kabėjo užuolaida, žiūrėjau į gatvę. Tarpas matymui buvo toks mažas, kad visa jame vyko juo ryškiau; atrodė, ir žmonės juda lėčiau,

lyg patys sau demonstruodamiesi; sakytum ne praeina pro duris, bet vaikštinėja priešais jas ten ir atgal. Niekad nebuvau regėjęs moterų tokiomis gražiomis ir tokiomis vylingomis krūtimis. Beveik skaudu buvo į jas žiūrėti, ir vis dėlto džiaugiausi, kad nenoriu nieko, tik stebėti jas, tokias patenkintas savimi, didžiulių reklamų fone praslenkančias tai į vieną, tai į kitą pusę. Viena moteris kažko ieškodama beveik sustojo tarpdury. Gerokai išsigandau pašokusio geidulio prie jos prieiti, bet tuojau susigriebiau: „Ko gi, tiesą sakant, man iš jos reikia? Kas per lengvapėdiškumas!“ — ir vėl pasidarė lengviau. Nepajėgiau net įsivaizduoti savęs glamonėjančio moterį, ir vos pagalvojus, kad reiktų nors ranką ištiesti, geismas kaipmat išgaravo, ir aš pasijutau perdėm pavargęs.

Ant gretimo staliuko gulėjo paliktas laikraštis; pasiėmiau jį ir pradėjau skaityti. Skaičiau apie tai, kas buvo atsitikę ir kas, matyt, dar atsitiks, puslapis po puslapio, su vis didesniu pasitenkinimu. Greitajame traukinyje į Long Ailendą gimė kūdikis; benzino pilstytojas keliavo rankomis iš Montgomerio Alabamos valstijoje į Savaną Džordžijoje, prie Atlanto krantų. Nevados dykumoje pražydo kaktusai. Viskas man norint nenorint kėlė simpatiją, ir tik todėl, kad radau tai aprašyta; bet kuri vietovė atrodė miela, įtiko kiekvienas, kuris buvo paminėtas, ir net skaitydamas žinutę apie teisėją, kuriam liepus susijaudinęs kaltinamasis buvo tiesiog grandinėmis prirakintas prie kėdės, pajutau, na, gal ir ne supratimą, bet iš tiesų nepaprastą pasitenkinimą. Nepasitaikė, kad kas

nors išsyk nebūtų tapęs mano artimu. Perskaitęs skiltį, kurioje viena moteris rašė apie karinės tarnybos vengiančius jaunuolius, — ji esą slėptųsi, jeigu būtų pagimdžiusi tokius vaikus, — aš žvilgterėjau į jos nuotrauką netverdamas noru pritarti jai visa širdim; vienas kapitonas sakėsi, tiesa, tarytum matęs iš malūnsparnio ryžių lauke kažką panašaus į moterų ir vaikų būrelį, bet tai galėjęs būti ir „vyriškis su dviem buivolais“, ir man, vos perskaičius šiuos žodžius, netikėtai pasidarė gaila, kad nebuvau to kapitono vietoje. Kiekvienas žmogus, o labiausiai kiekviena dar nepažįstama vieta beskaitant tapdavo be galo patrauklūs, ir mane apimdavo tų tolimų kraštų ilgesys. Perskaičiau apie telegrafo tarnybą Montanoje ir apie gatvę vienoje karinėje stovykloje Virdžinijoje, ir tuojau užsinorėjau ten būti, kurį laiką tenai pagyventi; tarsi priešingu atveju kažką pražiopsočiau ir jau niekada nebegalėčiau už tai atsigriebti.

Šie jausmai man nebuvo nauji; dar vaikystėje pačiame ginčo ar peštynių įkarštyje dažnai man viskas staiga pasidarydavo priimtina: aš nutildavau arba tiesiog leisdavausi partrenkiamas ant žemės, ir jeigu tą akimirką su riksmu nuo ko nors bėgdavau, tai, būdavo, sustoju ar netgi atsisėdu ir pasitinku priešininką nuoširdžiu žvilgsniu, tada jis dažniausiai praeidavo pro mane, lyg iš tikrųjų būtų vaikęsis ką kitą. Ėmęs plūstis, retai ištverdavau iki galo; kalbėjimas netrukus nuteikdavo mane draugiškai, aš liaudavausi ir susitaikydavau. Ir kai mudu su Judita imdavome šaukti vienas ant kito, ilgą laiką bent jau man ginčas pamažu išvirsdavo į ginčo citavimą, ir ne dėl to, kad

būtų atrodęs juokingas, bet kad bekalbant kažkas manyje staiga apsiversdavo ir viskas pasirodydavo nerimta. Vėliau besivaidijant aš, tiesa, dar pajusdavau, kad čia pat galiu ir nusijuokti, kad galbūt netrukus iš tiesų nesuvaldysiu juoko, bet tada mes jau taip erzinome vienas antrą, kad kiekvienas stabtelėjimas, netgi taikus juokas, būtų tiktai žeidęs kitą. Mane išgąsdino, kad po šitiek laiko čia, Niujorke, skaitydamas laikraštį, vėl taip klaikiai užsikrėčiau tuo simpatizavimu viskam; bet nenorėjau apie tai dabar mąstyti. O ir paties jausmo greitai neliko; kol aš apie jį galvojau, jis spėjo dingti kaip nebuvęs; ir atsidūręs gatvėje, aš vėl buvau vienas.

Vaikštinėjau be tikslo, vien smalsumo genamas. Taimso aikštėje paspoksojau į žurnalus su nuogalių nuotraukomis; švieslentėje virš Brodvėjaus perskaičiau naujausias žinias; pagal laikrodį ant laikraščių leidyklos pastato nusistačiau savąjį rankinį. Gatvės žiburiavo taip vaiskiai, kad tamsiose šalutinėse gatvelėse kelis žingsnius dar žengdavai apakintas. Buvau skaitęs laikraštyje, jog prie Centrinio parko vėl atidarytas anksčiau sudegęs restoranas, kurio naujajame interjere palikti gaisro pėdsakai. Ėjau šaligatviu ieškodamas taksi, kuris mane tenai nuvežtų, ir tuomet kažkas pasiūlė bilietą į miuziklą. Norėjau eiti sau; bet paskui man toptelėjo, kad jame vaidina Loren Bekal[10], kurią prisimenu dar stiprią jauną moterį prieš keletą dešimtmečių Hovardo Houkso[11] filme „Turėti ir neturėti“; pasilenkusi per pianisto petį, o paskui atsirėmusi į pianiną, uosto smuklėje ji žemu, kimiu balsu dainavo kaži kokią dainą. Daviau tam

žmogui dvidešimt dolerių ir, pasičiupęs bilietą, nulėkiau į teatrą.

Sėdėjau pačiame priekyje, orkestras iš duobės čia buvo itin garsus; kaip ir kiti, paltą laikiau ant kelių. Loren Bekal scenoje buvo pati vyriausia, netgi vyrai atrodė jaunesni. Dabar ji netupėjo ir nesitrynė aplink kaip anąsyk smuklėje, o vis judėjo. Kartą net sušoko ant stalų su jaunais, beveik ilgaplaukiais vyrais, pasipuošusiais grandinėmis ant kaklo. Net visai pavargusi ji nespėdavo nė parkristi, nes turėdavo pašokusi ir vėl ką nors daryti. Kiekvienas jos judesys tuojau paneigdavo pats save, kad tik nebūtų nuobodu į ją žiūrėti. Dar tebeskambindama telefonu, ji jau audavosi batus, kad paskui negaišdama galėtų kažkur bėgti; pasakiusi sakinį, kaskart pakeisdavo pozą, bent kojas perstatydavo. Didokų jos akių obuoliai irgi trūkčiojo sulig kiekvienu judesiu. Naujoje scenoje ji pasirodydavo vis kitu kostiumu, nors laiko persirengti kaip ir neturėjo. Ir tik tada, kai ji ištiesė savo ilgas rankas su stiklu viskio, kartu su ja galėjai lengviau atsikvėpti. Šiaip jau buvo matyti, kad nuo to laiko, kai suvaidino kine, jai tapo nebeįdomu gyventi iš šitų svetimų gestų. Tad ir žiūrėjai į ją kaip į žmogų, kuris dirba, ir dar savęs nevertą darbą, ir kuriam tavo žiūrėjimas turėtų būti užgaulus. Prisiminiau Juditą: jos kasdieniniai judesiai susidėdavo iš daugybės tų smulkių pozų, kurias čia automatiškai atkartojo Lorenos Bekal kūnas. Drabužių parduotuvėje ji nejučia imdavo elgtis kaip didelė ponia, pamaniau: vos įžengusi stabtelėdavo prie durų ir išdidžiai apsidairydavo; ir tik priėjus pardavėjai atsi-

sukdavo į ją, tarsi nustebusi, kad čia iš viso esama žmonių. O scenoje ji visai pasikeisdavo: judėdavo paprastai, ne kvailai nesivaržydama kaip tie gamtos kūdikiai, kurie net aktoriais būdami plavinėja ir tiek, bet su palengvėjimu atsiduodama rimčiai, kuri jai tik scenoje ir būdavo pasiekiama. Šiaip ji labai mėgdavo pūstis ir kažką vaizduoti, bet scenoje nurimdavo ir tapdavo pasiaukojamai atidi kitiems; paskui jos beveik ir neprisimindavai, — taip natūraliai ji būdavo suvaidinusi savo vaidmenį.

Pro teatrą pradūmęs policijos automobilis išblaškė mano mintis, per jo kaukiančią sireną vos bebuvo girdėti orkestras. O paskui pamačiau nuo balkono labai lėtai sklendžiantį iš programos išslydusį lapelį ir, žiūrėdamas į tą ore besisūpuojančią popieriaus skiautę, staiga pasidariau visiškai tikras, kad kaip tik šią akimirką Judita sėdi kur nors restorane, valgo sau be jokių rūpesčių, pakėlus mažąjį pirštelį užsisakinėja dar, ir taip yra į visa tai įnikusi, kad apie nieką kitą nė nepagalvoja. Kaip retkarčiais strykteli dirigentas orkestro duobėje! Ir kaip nepriekaištingai išlygintos aktorių kelnės! Ir kaip dabar jos varžovė scenoje iš visų pusių nulaižiusi martinį nuo alyvuogės susikiša uogą į burną! Jai tiesiog negalėjo nieko nutikti. Neįmanoma įsivaizduoti, kad ji dabar kur nors smagiai neleistų laiko. Už mano pinigus! Pasijutau alkanas ir jau per pertrauką išvažiavau į restoraną prie Centrinio parko.

Medžiai parke tyliai ošė, tarsi būtų rengęsi netrukus lyti. Restorane net ir meniu kampai buvo neva

apdegę, o rūbinėje gulėjo svečių knyga, kurios raidės švietė lyg suanglėjusių laikraščių. Lauke vėl prakaukė policijos automobilis. Kelneris, stovėjęs prie lango, atitraukė užuolaidą, kitas sukryžiavo rankas ir atsistojęs tarpdury žvelgė į gatvę. Sirena buvo labai šaiži, ir vandens stikle, kurį išsyk pastatė man ant stalo, net susiūbavo ledo gabaliukai. Prie stalų besėdėjo vos keli žmonės, jų veidus gaubė prieblanda. Salė buvo beveik tuščia ir tokia didelė, kad besiklausantį iš toli toli atsklindančios sirenos mane vis labiau užvaldė nuovargis. Galvoje, nors sėdėjau dabar nejudėdamas, kažkas pradėjo sukinėtis, panašiu ritmu, kuriuo aš visą dieną sukinėjausi po Niujorką. Kartą stabtelėjo, paskui ilgai judėjo tiesiai, paskui kiek pakrypo, kurį laiką suko ratu ir galiausiai sustojo. Tai buvo ne vaizdas ir ne garsas, o tik ritmas, simuliuojantis tai viena, tai kita. Tik dabar pradėjau savyje justi miestą, kurio iki šiolei buvau bemaž nepastebėjęs.

Mane atsivijo aplinka, kurią perdien buvau praeidamas palikęs. Iš svyravimų, stabčiojimų, susikirtimų ir trūkčiojimų, užsilikusių manyje, dabar ėmė klostytis namų ir gatvių eilės. Kartais tie svyravimai virsdavo dar ir garsais, tuomet tarsi nuo upės vagos tylaus užtvindyto slėnio gilumoje pasigirsdavo šniokštimas ir grumėjimas. Storos langų užuolaidos negalėjo sulaikyti šito triukšmo ir vaizdų, jie skleidėsi mano galvoje, ir vos jiems susiskliaudus, virtus tik svyravimais ir ritmais, galva kaskart juos įsiūbuodavo iš naujo, ir jie iš naujo imdavo vibruoti, nušvisdami dar ilgesnėmis gatvėmis, dar aukštes-

niais pastatais, akimirką dar labiau atsitraukiančia horizonto linija. Ir vis dėlto man buvo malonus šis vyksmas: Niujorko paveikslas ramiai išsidriekė manyje, nė kiek manęs neprislėgdamas. Sėdėjau atsipalaidavęs, bet įdėmus, valgiau avienos kepsnį, kuriuo pats save vaišinau, užgerdamas raudonu Kalifornijos vynu, sulig kiekvienu gurkšniu jusdamas vis didesnį troškulį, ir kaip tylų vaidinimą po atviru dangumi išgyvenau suskliaustą, tebegaudžiantį miestą. Kas anksčiau buvo matyta tik iš labai arti, — stiklo plokšmės, „stop“ ženklai, vėliavų kotai, švytintys užrašai, — visa tai, būten dėl to, kad perdien neteko žiūrėti į atitolusius daiktus, dabar išsisklaidė, sudarydami platų, kiek akis aprėpia peizažą. Man kilo noras išsitiesti jame ir skaityti knygą.

Jau pavalgęs vis iš naujo varčiau meniu ir skaičiau patiekalų pavadinimus, niekaip nepasisotindamas, kaip kadaise iš maldaknygės skaitydavau šventųjų biografijas. Alamo kepsnys, Luizianos viščiukas, Danielio Buno[12] meškos kumpis, Dėdės Tomo muštinis. Negausūs svečiai visi tebesėdėjo, dabar jų kalba pasidarė garsi. Pro duris įėjęs laikraščių pardavėjas numetė ant rūbinės užtvaros kelis laikraščius. Išsidažiusi senė nešiojo tarp stalų gėles. Prie storulių vyro su žmona kelneris ant omleto atsainiai šliūkštelėjo konjako, moteriškė įbrėžė jam degtuką, kelneris nusilenkdamas paėmė jį ir prikišo prie keptuvės. Omletas suliepsnojo, ir vyras su žmona suplojo rankomis. Kelneris šypsodamasis įdėjo omletą į lėkštę ir patiekė jį moteriškei. Paskui su servetėle ištraukė vyno butelį iš ledų kibirėlio ir, užkišęs laisvą

ranką už nugaros, įpylė vyrui su žmona dar balto vyno. Iš kažkur išdygęs pianistas tuojau pradėjo tyliai groti. Į jį žiūrėjo prie langelio virtuvės duryse prigludęs virėjas. Užsisakiau dar vieną ropinukę ano raudono vyno, išgėriau visą ir likau sėdėti už stalo. Vienas kelneris išėjo į virtuvę ir grįžo kramtydamas. Rūbininkė dėliojo pasiansą. Burnoje ji laikė smeigtuką ir sykiu maišė kavą mažame puodelyje, stovinčiame priešais ant užtvaros. Paskui ji padėjo šaukštelį, paleido iš burnos smeigtuką ir vienu gurkšniu išgėrė kavą. Dar sykį pateliūskavusi puodelį, kad ištirptų cukrus, tuo pačiu judesiu užsivertė jį į burną ir toliau dėliojo pasiansą. Iš lauko įėjo dvi moterys, viena iš jų ilga pirštine pamojo kelneriams, o kita iškart atsistojo prie pianino, pianistas pradėjo skambinti kitą melodiją, ir ji uždainavo:

„*In the years of old, in the years of gold,*
in the years of forty-nine“[13].

Gerokai po vidurnakčio pėsčiomis grįžau į viešbutį. Dar paprašiau naktinio portjė, kad paduotų man traukinio bilietą į Filadelfiją, tada atsisėdau bare, — jis vadinosi „*Blue Bar*“, ir lėtai, negirtėdamas, gėriau Kentukio viskį. Pasiėmiau nuo stalo viešbučio atvirukų ir parašiau daugybei žmonių, kai kuriems iš jų dar niekada nebuvau rašęs. Iš automato viešbučio vestibiulyje nusipirkau oro pašto ženklų ir iš karto įmečiau atvirukus į viešbučio pašto dėžutę. Grįžęs į barą sėdėjau plačiame odiniame besisukiojančiame krėsle ir ant ištiesto delno laikiau priešais save stik-

lą. Kartais pasilenkdavau prie jo ir nugerdavau mažą gurkšnelį. Barmenas priėjęs padėjo peleninę ant kito stalo, prie kurio sėdėjo tokia senė. Tarpais ji sukikendavo ir tada kaskart išsitraukusi iš rauktinio krepšelio bloknotėlį kažką užsirašydavo mažu sidabriniu tušinuku. Galiausiai antrąsyk šią naktį pasijutau pavargęs, pasiėmiau iš krūvos dar vieną atviruką ir laiptais užlipau į savo kambarį. Eidamas užrašiau ant atviruko adresą ir viršuje koridoriuje įmečiau jį į laiškams skirtą plyšį. Bilsnodamas jis nukrito žemyn.

Ant grindų mano kambaryje gulėjo baltas popieriaus lapas. Pakėliau jį, išsyk pamanęs, kad tai kokia žinia man. Bet tai buvo tik viešbučio valdytojo sveikinimo kortelė, gulėjusi ant pat viršaus dubenyje su vaisiais. Darsyk paskambinau apačion ir paprašiau vėl įjungti kondicionierių. Tada nesiprausęs atsiguliau į lovą ir atsiverčiau „Žaliąjį Heinrichą".

Skaičiau, kaip Heinrichas Lėjus mokykloje įsigijo savo pirmąjį priešą. Vienas moksladraugis kviesdavo jį lažintis dėl visko, kas kruta gamtoje: ant kurio mieto nutūps paukštelis, kaip žemai vėjas nulenks medį, ar kas penkta, ar kas šešta banga ežere bus didžioji. Taip Heinrichą užvaldė lažybų aistra, jis vis pralaimėdavo, ir kai neturėjo kuo užsimokėti, jiedu, tuo metu jau priešai, susitiko vienintelį kartą, siaurame uolų take. Išsyk puolę vienas ant kito, ėmė be žodžių įnirtingai grumtis. Heinrichas kibo į priešininką su mirtina ramybe, nutaikęs progą smogė kumščiu į veidą ir vis dėlto pajuto tokį laukinį skausmą, kurio vėliau jau niekas negalės pranokti.

Netrukus jam teko palikti mokyklą, jis atsidūrė kaime, kur pirmąkart atviromis akimis išvydo gamtą ir su dar nepatirtu džiaugsmu išsyk panoro ją piešti.

Aš užaugau kaime ir man sunku buvo suprasti, kaip gamta galėtų žmogų nuo kažko išlaisvinti; mane ji tik slėgė, arba mažų mažiausiai gamtoje man būdavo nejauku. Ražienos, vaismedžiai ir ganyklos man buvo nemalonūs ir kažkokie atgrasūs. Pernelyg artimai juos pažinojau: po ražienas lakstydavau basas, karstydamasis po medžius, į jų žievę susibraižydavau odą, ganyklose per lietų su guminiais batais maklinėdavau paskui myžančias karves. Bet tik dabar pastebėjau, jog šie menki nepatogumai mane erzino tik todėl, kad niekad negalėjau elgtis gamtoje laisvai. Vaismedžiai priklausė kitiems žmonėms, nuo kurių tekdavo dumti per laukus, o už tai, kad ganai gyvulius, užmokesčio gaudavai ne ką kitą, o tik guminius batus, kurie ir tebuvo reikalingi gyvuliams ganyti. Iš pat pradžių išgrūstas į gamtą ir priverstas joje dirbti, vaikas taip ir neišmoko jos matyti, nebent tik keisčiausiu būdu susidomėjo plyšiais uolose, medžių drevėmis ir duobėmis, kur galėjo pasislėpti, ir apskritai visokiausiais požeminiais urvais. Mane traukė ir pomiškis, kukurūzų laukai, tankiai sužėlę lazdynai, tarpekliai bei upokšnių raguvos. Bet labiau negu gamtą aš mėgau namus ir gatves, čia daug rečiau pasitaikydavo nusižengti draudimams. Kai vėjas siūbuodavo kviečių lauką, aš pykdavau, kam jis pučia plaukus man į veidą, nors vėliau būtent *vėjyje išplaukusių* kviečių vaizdas dažnai

padėdavo man užsimiršti, kaip nejaukiai visad jausdavausi gamtoje, — o juk iš tiesų tik todėl, kad niekuomet negalėdavau ten elgtis nevaržomai.

Knygą jau buvau padėjęs į šalį ir gulėjau tamsiame kambaryje. Tyliai ūžė kondicionierius, ir pamažu aš pradėjau stebėti save užmiegantį. Vonios durys virto baltu namu ant kalvos. Kažkas mėgino kvėpuoti per nosį, ir žemai po manimi, stačios uolos papėdėje, inkšdamas atsiliepė šuo. Apsiverčiau ant kito šono ir išsyk nusiritau nuo skardžio žemyn. Nukritau į išdžiūvusią upokšnio vagą, primėtytą pakabų ir supjaustytų guminių batų, ir susirangiau miegoti. Šniokštė lietus ir gausdamas artėjo vis nepriartėjantis siziginis potvynis. „Užmiršau užsirašyti į svečių knygą!“

Kitą rytą prieš pat pietus Pensilvanijos stotyje įlipau į „Penn Central Railway“ kompanijos traukinį, važiuojantį į Filadelfiją.

Prisiminęs nieko nebesuprantu, — ir vis dėlto ši diena man praėjo greitai kaip dienos filmuose apie vampyrus. Įėjai į požeminę geležinkelio stotį, eskalatoriais leidaisi vis žemyn ir žemyn, pastūmėtas paskutinio eskalatoriaus laiptelio išsyk žengei pro atviras duris ir tik atsisėdęs ir pradėjęs važiuoti įsitikinai tikrai esąs traukinio kupė. Kelias minutes už lango buvo tamsu: traukinys važiavo tuneliu po Hudzono upe; bet ir išnėrusį Niu Džersyje į paviršių jį pasitiko blausus kraštovaizdis, kuris pro užtemdytus langus atrodė dar labiau apniukęs. Vagone buvo šviesu, verčiami knygos puslapiai beveik švietė;

bet kai pažvelgdavai į lauką, debesys atrodydavo kaskart vis niūresni, o po jais besidriekiantis kraštas sulig kiekvienu žvilgsniu vis tuštesnis: šiukšlynai vietoje namų, ties horizontu tiršti geltoni dūmai be jokio kamino, ratais į viršų ražienoje apvirtęs automobilis be padangų, skersai išilgai užkeroję miškai, kur tarp žaliuojančių medžių styro suvytusios su visomis šaknimis vėjovartos, kažkokie skarmalai lyg parašiuto audeklas, sausumon atklydusios žuvėdros ant smėlio kalvų. Prieš kurį laiką geležinkelio kompanija subankrutavo, tad traukinys važiavo pro apleistas stotis, per miestus, kurių namai stovėjo nusigręžę nuo geležinkelio, ir atrodė, lyg jų gyventojai būtų išvežti ir išnaikinti. Po pustrečios valandos kelio ištisos eilės aprūkusių namų su užkaltais langais, ant kurių mirgėjo žiurkių nuodų ženklai, pasislinko dar arčiau prie bėgių, dabar jau ir kupė viduje taip aptemo, kad liko nė nepastebėta, kada traukinys įvažiavo į tunelį, vedantį į požeminę Filadelfijos geležinkelio stotį.

Vėl eskalatoriai; didelė aikštė, į kurią išeini išsyk, nė laipteliais nereikia nusileisti. Apsidairiau, ar manęs kas nepasitinka. „Gali nesislėpti, — pasakiau. — Už kurios geležinkelio stoties kolonos užlindusi stebėjai mane? Nė nemanau tavęs ieškoti!“ „Aš nesileisiu pats savimi šantažuojamas, — pasakiau. — Aš ne išgąstingas žmogus, bent jau nebeilgai toks būsiu. Šituo manęs nebeįveiksi“.

Du kvakerių dvasininkai juodais ilgaskverniais švarkais, su žemomis plačiąkraštėmis skrybėlėmis ant galvų žengė per aikštę link atviro automobilio,

prie kurio stovėjo jaunas negras vairuotojas su mažyčiu tranzistoriuku marškinių kišenėje. Laivyno kareivis, kurį buvau matęs ir traukinyje, atsivijęs kvakerius, kažką jiems parodė. Šie tik nusišypsojo, vienas iš jų sumosavo ranka, o kitas tuo tarpu jau lipo į automobilį. Staiga jis vėl išlipo ir parodė į mane. Išsigandau. Jie pamojo man, ir aš lėtai žengiau artyn. Kareivis iškėlė ranką, joje tabalavo mano fotoaparatas; buvau užmiršęs jį traukinyje.

Paskui su kareiviu ėjome per aikštę. Nė vienas nežinojome kur, tiesiog lydėjome vienas kitą. Nufotografavau kareivį priešais Viljamo Peno[14] paminklą, ir kai nuotrauka išdžiūvo, jis įsikišo ją į piniginę. Atsakydamas išsitraukė laikraščio iškarpą ir ištiesė man laikydamas už kampų kaip kokį oficialų raštą. Tai buvo žinutė apie kareivio sugrįžimą į gimtąjį Red Vingo miestą Minesotoje. Jį pasveikinęs veteranų klubas: o jis pats pasakęs kalbą, kuri, kaip rašė laikraštis, nors buvusi paprasta, bet sykiu tokia nerūpestinga, kad paveikusi visus.

— Tiesą sakant, aš šnekėjau tik apie tai, kad kartą mus aplankė Bobas Houpas[15] su savo mergaite, — paaiškino kareivis, — ir persakiau jiems kelis anekdotus, kuriuos jis mums tąsyk papasakojo. Bet visi buvo maloniai nusiteikę ir niekas manęs nieko neklausinėjo.

— Anuomet Red Vinge aš pirmas pradėjau šokti rokenrolą, — vėl prabilo kareivis. — Iš pradžių su savo mergaite pasitreniravome namie, o paskui vieną vakarą paleidau automatiniame grotuve *„Jailhouse Rock“*, pradėjome šokti tarytum valsą, ir staiga aš permečiau ją sau per petį.

— Žaviuosi Elviu Presliu, — pasakė kareivis, — daugiau kaip dvejus metus jis išbuvo kariuomenėje, o dabar vėl grįžo prie savo biznio. Man pačiam nepatinka laivynas, bet tai vis tiek darbas. Kartą sekliojė vietoje pamačiau iš vandens kyšantį nendrės stiebą. Netoliese buvo ir daugiau nendrių, bet jos visos judėjo. Tik ta viena ne. Ką gi, retkarčiais tenka ką nors nužudyti, kitaip tave patį nudės.

Kareivio veidas buvo apvalus, nosies skylės didžiulės. Akiniai aplipę pleiskanomis nuo antakių. Jo lūpos buvo visai blyškios, burnoje žibėjo auksinis dantis, ir kalbėjo jis tyliai, kiekvieno sakinio pabaigą išdainuodamas pakylėtu balsu, tarsi laukdamas pritarimo, kad galėtų kalbėti toliau. Jis nusiėmė kepurę ir parodė man po ja paslėptą rokenrolinį kuodelį. Akiniai nusmuko jam ant nosies, ir akys žvelgė kupinos aklo, apatiško draugiškumo, manęs nė nematydamos. Pastebėjau, kad pirmąkart po ilgo laiko vėl galiu be pastangų visai prisikišęs žiūrėti į žmogų. *Žiūri sau* į kareivį, ir tiek. Bet kartu įsižeidžiau, kad jis išsipasakojo būtent man. Kaip čia yra, svarsčiau, kad būtent man visi pasakoja savo istorijas? Juk turėtų suvokti, kad man tai visiškai nepatiks. Bet ne, man amžinai ramų ramiausiai būdavo pasakojamos kvailiausios istorijos, tarsi nė nebūtų galima įtarti, kad aš klausysiuosi jų kitaip nei tūlas kompanionas.

„Ar vis dar turiu kažką vaidinti, kad būčiau pastebėtas? — klausiau save, kai apsimetęs, jog noriu paskambinti, toliau žingsniavau vienas. — Argi vis dar tik man prašnekus ir paprieštaravus tampa aišku, kaip aš noriu ir kaip nenoriu elgtis? Argi pagaliau

negalima susiprasti iš to, kaip aš judu, kaip laikau galvą, kaip dairausi aplink?“ — „Ar mano judesiai vis dar tokie pat kaip ir anksčiau? — svarsčiau važiuodamas taksi į viešbutį. — Ar vis dar reikia kas žingsnis susigalvoti naują pozą? Argi matyti, kad kaskart pasirenku judesį iš daugybės galimų? Galbūt dėl to kitiems atrodo, kad pritarsiu ir vienokiai, ir kitokiai nuomonei?“

„O gal jie nori tik išgąsdinti mane? — galvojau žiūrėdamas, kaip taksi vairuotojas perduoda mano lagaminą viešbučio tarnautojui. — Gal aš esu iš tų žmonių, kurie išsyk išsiduoda, kad su jais gali išdarinėti ką tinkamas; su kuriais susidūrus kaipmat užmirštamas atsargumas, šiaip jau būdingas pirmai pažinčiai: su tokiais iš sykio gali būti draugiškas, nes jų nėra ko baimintis, tokiems viskas taip gerai, kad jie bet ką pakęs?“

Nejučia užverčiau galvą, lyg kraujui pasileidus iš nosies. Debesys dabar spindėjo tokie šviesūs, kad net išsigandau, jog juo greičiau ateis naktis. Ryte tespėjau įlipti į traukinį; paskui perėjau su kareiviu per aikštę, ir jau, žiūrėk, pavakarys: akimirkai išlindus saulei, nutįso ilgi šešėliai, tarsi įspėdami, kad greitai iš viso sutems, ir viskas tada įgaus visai kitą reikšmę. Lydimas jausmo, kad koja, kurią statau į priekį, yra per lengva, o ta, kuri pasilieka, per sunki, nusekiau paskui nešiką į pačią viešbučio gilumą, kur buvo registratūra. Čia teužpildžiau tik atvykimo lapelį ir lifte tepalaukiau tik tiek, kol buvo įstumtas invalidas su vežimėliu; bet kai źengiau į kambarį, saulė jau leidosi. Kai išėjau iš vonios, jau buvo prie-

tema; o kai atsigręžiau pakabinęs į spintą paltą, — gal kiek rūpestingiau nei paprastai, — buvo jau visai tamsu.

— Kas tu per *daiktas*! — pasakiau. — Aš tave į miltus sutrinsiu, į miltus sutrinsiu, į miltus sutrinsiu. Prašau man nesirodyti, *pabaisa* tu. Nebūtų nieko gero tau, jeigu tave surasčiau.

Kažkas ėmė daužytis, buvo išneštas lauk, aš išbėgau iš paskos, žiūrėjau, kaip išneštasis duso už durų, — „nuo žiedadulkių!“ — o kitas, kuris jį laikė, paslydo ir parkrito, aš padėjau įnešti mirusįjį vidun, paskui lėtai nuėjau, ir tarsi elektra nuo pėdos iki smegenų žievės mane pervėrė skausmas, kai basas užmyniau ant mažučio ir net neaštraus akmenuko. Paskui moterys šnabždėjo man pavymui apie mirtį, atsargiai, jos net nešnabždėjo, o tik šlamėjo jų suknelės, iš pelkyno spoksojo dvi rupūžės akys, durų rankena lėtai pakildavo ir vėl nusileisdavo — atsargiai? — ištiesiau plikas kojas ir įkišau jas į dilgėles. Pačiu akies kampučiu dabar pagavau šmurkštelint driežą; bet tai tebuvo prie rakto prikabintas viešbučio karulys, vis dar tabaluojantis duryse.

— Aš nebenoriu būti vienas, — pasakiau.

Finiksvile, Filadelfijos vakaruose, gyveno moteris, kuriai aš jau buvau parašęs, kad galbūt ją aplankysiu. Ji buvo vardu Kler Medison. Mudu kartą mylėjomės, prieš trejetą metų, kai pirmąsyk lankiausi Amerikoje. Beveik nepažinojome vienas kito, ir kadangi aš tąsyk taip pasiskubinau, paskui dažnai prisimindavau šį epizodą.

Susiradau jos pavardę telefonų knygoje ir paskambinau.

— Kur tu esi? — paklausė ji.

— Filadelfijoje, — atsakiau.

— Rytoj aš su vaiku važiuoju automobiliu į Sent Luisą, — pasakė ji. — Nori važiuoti kartu?

Susitarėme, kad kitą dieną apie pietus aš turiu būti Finiksvile; išvažiuosime, kai vaikas pamiegos pokaičio.

Ji greitai padėjo ragelį, o aš likau besėdįs prie telefono. Ant naktinio stalelio stovėjo elektrinis laikrodukas. Blausi šviesa nuo jo ciferblato smigo į kambario tamsą. Kas minutę peršokdamas skaičių, jis tyliai sušnarėdavo. Ištraukiau laikrodžio kištuką, ir kambaryje pasidarė visiškai tamsu. Kai susitikome pirmąkart, Kler buvo kokių trisdešimties. Ji buvo aukšta, ir kai šypsodavosi, jos storos lūpos neprasiverdavo, o tik truputį suplonėdavo. Visas jos veidas buvo stambus, kažkaip netiko ją glostyti. Iš viso glamonėti tą moterį atrodė neįmanoma. Ji niekad nekalbėdavo apie save, o man irgi nebūtų atėję į galvą ką nors apie ją pasakyti. Jos buvimas būdavo toks apčiuopiamas, kad ir nelikdavo ką bepridurti. Taigi šnekėdavau apie save arba apie tai, kas matyti už lango, tai buvo mums vienintelis būdas išreikšti švelnumą. Kas nors kita būtų buvę jau per daug, būtų persistengta, ir tiek. Paskutinę dieną atėjau pas ją, ir ji šūktelėjo, kad užeičiau vidun, durys esančios atviros; tas atviras duris ir tai, kaip ji pasitiko mane, atsirėmusi kito kambario tarpdury, išsyk, tarytum sapne, priėmiau kaip ženklą prieiti prie jos, apkabin-

ti ir čia pat įsprausti koją jai tarpukojin. Atsistojau tai prisiminęs, vėl atsisėdau ir stipriai iki skausmo sumerkiau akis. Kaip ji ilgai po to murmėjo, kol nusirengė! Stovėjome nusisukę, kalbindami vienas kitą nesavais balsais, paskui tylomis įsisiurbėme vienas į kitą karštais ir vis dėlto tuščiais žvilgsniais, vis pasiglamonėdami, kol įsiaistrinę pradėjome garsiai kosėti, bet vis bejėgiškai atšlydavome, pakeldavome žvilgsnį nuo šakumo į akis, vėl neišlaikę nusisukdavome, ir kuris nors vėl imdavome murmėti apsimestu balsu, kol kitas jį nutildydavo naujomis netikromis glamonėmis. O juk ji buvo atsirėmusi į didelio amerikietiško šaldytuvo duris! Taip mums ne itin švelniai besimyluojant, staiga mano daiktas įsibruko jos vidun. Reikėjo ištarti jos vardą, bet aš negąlėjau. Ji dėstė viename koledže vokiečių kalbą. Jos tėvas po karo buvo dislokuotas Heidelberge ir, užuot pasikvietęs dukrą atvažiuoti, tik nuolat rašė laiškuose, kad ji išmoktų vokiškai. Kurį laiką ji buvo ištekėjusi. Jos vaikas buvo ne mano.

Gili naktis; gatvės žibintų šviesa nepasiekė mano kambario viršuje, paskutiniame aukšte, ir aplinkiniuose pastatuose tamsavo kontorų langai; net valytojos jau buvo išėjusios. Tik vieną kartą, gana žemai praskridus lėktuvui su blykčiojančiais navigaciniais žiburiais, tarp sienų plykstelėjo ryški šviesa. Apskambinau keletą viešbučių Filadelfijoje, pakankamai brangių, kad juose galėtų gyventi Judita, — „Šeratoną“, „Vorviką“, „Adelfiją“, „Normandiją“. Tik tada man dingtelėjo, kad galbūt ji čia, šiame name,

ir aš paskambinau portjė. Ji iš tikrųjų buvo apsistojusi „Barklio" viešbutyje, bet jau prieš dvi dienas išvykusi. Niekam nieko nepalikusi ir nieko nepamiršusi; sąskaitą apmokėjusi grynais.

Užsiutau; paskui siutas praėjo ir apėmė neapsakomas siaubas, atrodė, kad daiktai kambaryje plasnoja šikšnosparnio sparnais. Paskui ir to siaubo neliko, ir aš pajutau, kaip baisiai man įgriso būti vis tokiam pat ir nematyti jokios išeities. Užsisakiau iš virtuvės skrebutį su prancūzišku raudonu vynu ir įžiebiau kambaryje visas šviesas — tarsi viešbučių reklaminėse nuotraukose. Uždegiau lempas ir vonioje. Kai kelneris įstūmė vežimėlį, ant kurio stirksojo raudono vyno butelis su skrebučiu, įsijungiau dar ir spalvotą televizorių. Valgiau ir gėriau, retsykiais, sušukus kokiai moteriai filme ar ilgėliau visiems nutilus, žvilgtelėdamas į ekraną. Vienąkart, kai vėl ilgesnį laiką tesigirdėjo tik televizoriaus traškesys, pakėlęs akis išvydau kiek toléliau išsirikiavusius tuščius senus vokiečių biurgerių namus; pro juos taip arti, kad buvo matyti tik galva, staiga praslinko kažkoks apsigimėlis. Tarpais vyriškis su virėjo kepure reklamavo gatavus pietus iš penkių patiekalų, kuriuos tereikėjo su celofaniniu maišiuku įkišti į verdantį vandenį ir po poros minučių vėl ištraukti; vyriškis demonstravo, kaip jis paskui žirklėmis perkerpa maišiuką ir kaip valgiai per visą ekraną vienas po kito garuodami drimba į popierines lėkštes. Vėliau, gerdamas vyną, per kitą kanalą žiūrėjau animacinį filmą, kuriame katė tol pūtė kramtomąją gumą, kol šioji sprogo ir uždusino pūtikę. Pirmą kartą mačiau animacinį filmą, kuriame kažkas žūsta.

Paskui užsinorėjau dar kur nors išeiti. Palikau įjungtą televizorių, uždegtas šviesas ir nusileidau liftu žemyn. Buvo sekmadienis, tad baras nebeveikė, ir aš išėjau į gatvę. Filadelfijos gatvės driekiasi lygiagrečiai viena kitai, o kitos kerta jas stačiu kampu. Patraukiau tiesiai, paskui pasukau į Čestnato gatvę, vieną iš pagrindinių, ir leidausi ja tolyn. Gatvėse visur buvo tylu. Viename rūsyje, kur grojo muzika, vėl sutikau aną kareivį; nors alkoholio čia nebuvo, man pasirodė, kad jis girtas. Prisiglaudęs prie sienos, jis žiūrėjo į šokantį jaunimėlį. Vilkėjo nebe uniforma, bet odiniu švarku, iš kurio kyšojo ir akiniai. Linktelėjau jam, jis pamojo ranka, bet, regis, manęs neatpažino. Pasiėmęs tamsaus, pridegusio skonio gėrimo, vadinamo *root beer*[16], atsisėdau prie stalo ir vis žiūrėjau į jį neatitraukdamas akių.

Muzikantai pasišalino, palikdami vieną dainininką. Pasiėmęs plieninę gitarą, šis prisėdo ant taburetės priešais mikrofoną. Dainuodamas jis pasakojo neva paties patirtą istoriją. Niekas nebešoko, visi stovėjo aplinkui ir klausėsi. Jis dainavo apie silpnaprotę mergaitę, kaip ją išprievartavo fermeris, kuriam ji dirbo, ir kaip ji pagimdė vaiką. „O tas vaikas buvau aš!"— dainininkas trinktelėjo per gitaros stygas ir dar joms nenutilus toliau pasakojo savo istoriją. „Ji pagimdė vaiką, nuėjusi atnešt iš šulinio vandens, susuko jį prijuostėn ir parsinešė namo, ir aš užaugau kaip fermerio ir jo žmonos sūnus. Ir vieną dieną aš lipau per tvorą (*I climbed up the Virginia fence*[17], sakė dainininkas) ir pakibau ant jos. Tuomet pribėgo silpnaprotė, kuri net ir kalbėti nemokėjo, ir pagelbė-

jo vaikui nulipti žemyn. Ir vaikas paklausė fermerio žmonos: 'Ei, motin, kodėl tos idiotės tokios švelnios rankos?' O ta idiotė buvo mano motina!"— sušuko dainininkas. Jis pakėlė gitarą, susirietė ir pradėjo groti ilgais akordais, pavirpindamas stygas.

Staiga, suskambus aštresnei, nekantresnei muzikai, kareivis sujudėjo. Jis pakėlė rankas lyg norėdamas išsitiesti. Tarytum stumdamos kažką aukštyn, bet nepajėgdamos iškelti virš galvos, rankos stabtelėjo ir drebėdamos susigniaužė į kumščius. Jis taip stipriai užmerkė akis, kad net akių obuoliai ėmė virpėti. Mėgindamas įveikti galingą pasipriešinimą, nulenkė galvą į šoną, paskui trūkčiodamas petį pabandė tvoti sau per ausį. Jo burna prasivėrė, jis sugriežė dantimis. Pradėtas judesys kaskart čia pat sustingdavo susidūręs su nėmaž nesilpnesniu priešingu judesiu. Persikreipęs veidas, persukta galva, regis, tuoj atsilošianti atgal. Kareivis, sakytum, vis bandė iškelti kažkokį svorį; rankos vis iš naujo per jėgą pakildavo aukščiau pečių, suplasnodavo, mostaguodamos smuktelėdavo žemyn, iš paskutiniųjų įtempus raumenis vėl pašokdavo į viršų, ir atrodė, kad net paleisti jas jam būtų sunkus darbas. Paskui jis kilstelėjo vieną kelį, prispaudė prie jo galvą ir pasitrynė kaktą. Iš ilgų žandenų jam sunkėsi prakaitas, dantenos pabalo nuo seilių, ir vis dėlto aš stebėjau jį su pagarba ir prielankumu. Jo ekstazė buvo ne dirbtinė ar nusižiūrėta kaip judesiai kitų, tuo tarpu irgi vėl pradėjusių šokti, ji tiesiog užklupo jį netikėtai, nepasiruošusį. Neištardamas nė žodžio, neišlemendamas nė garso, jis mėgino išsivaduoti, skėtriojosi

taip, tarsi jame galuotųsi pirmykštė pabaisa. Paskui staiga nurimo, ir jo rankoje sutvisko peilis. Kažkas, stebėjęs jį, bematant trenkė jam per riešą, ir peilis nukrito ant žemės. Nedaugeliui tebuvo įdomu, kaip kareivį išvedė.

Grįžęs į viešbutį dar perskaičiau, kaip Žaliasis Heinrichas pradėjo piešti iš natūros, betgi iš pradžių vis ieškodavo gamtoje užkampių ir paslaptingų vietų. Norėdamas pranokti gamtą ir kaip jos stebėtojas pasirodyti įdomesnis, jis prikurdavo išpleišėjusių gluosnio kerų ar uolų vaiduoklių. Prigalvodavo medžių ir uolų su neregėtomis fizionomijomis ir išmargindavo foną keistomis nudriskusiomis būtybėmis, nes tiek mažai težinojo apie save, kad paprastai perteikta gamta jam dar nieko nesakė. Tik vienas giminaitis, visą gyvenimą praleidęs gamtoje, pastebėjo, kad jo nupiešti medžiai juk primena vienas kitą, bet nė vienas nėra panašus į tikrą medį. „Šitos uolos ir akmenys taip nė akimirkos nepariogsotų, o bemat sugriūtų!“ Taigi tasai giminaitis davė jam užduotį nupiešti jo dvarą, ir nors tai buvo dvarininko kalba, vis dėlto ji privertė Heinrichą pagaliau atidžiai apsidairyti aplink. Dabar ir su paprasčiausiais daiktais, net su stogo čerpėmis, jis turėjo daugiau vargo, negu būtų galėjęs pamanyti. Man vėl dingtelėjo, kad ir aš ilgą laiką pastebėdavau savo aplinkoje tik tai, kas neįprasta: jeigu reikėdavo ką nors aprašyti, aš niekuomet nežinodavau, kaip tas dalykas atrodo, nebent prisimindavau kokias jo keistybes, o jeigu jų nebūdavo, tai sugalvodavau. Taip mano aprašymuose nuolat atsirasdavo kokie nors milžinai raudonų gysle-

lių išmargintais veidais, kalbantys falcetu. Dažniausiai tai būdavo ištrūkę kaliniai, valandų valandomis jie sėdėdavo per lietų miške ant medžio kamieno ir pasakodavo savo istoriją, o vėjas pustydavo jų žodžius. Luošius, neregius ir bepročius aš pamatydavau išsyk, bet net nebūčiau galėjęs jų smulkiau aprašyti. Labiau nei namais domėdavausi griuvėsiais. Mėgdavau nueiti į kapines ir kaskart suskaičiuodavau savižudžių kapus prie kapinių tvoros. Galėdavau ilgai sėdėti su žmogum, o paskui, jam išėjus ir vėl sugrįžus, nebepažinti jo; nebent žinodavau, kad jis buvo su spuogu arba kad šveplavo. Mane patraukdavo tik nenormalumai ir blogi įpročiai, į visa kita nekreipdavau akių, ir jeigu paskui tekdavo apie tai pasakoti, turėdavau griebtis vaizduotės; bet ir vaizduotė dar buvo bejėgė, todėl pripaišydavau viskam ypatingas žymes, lyg nusikaltėlio paiešką skelbdamas. Tos ypatingos žymės tada atstodavo ištisus kraštovaizdžius, aplinkybes ir likimus. Tik atsiradus Juditai, su kuria pirmąsyk pradėjau kažką išgyventi, ėmiau žvalgytis aplink, nebepasitenkindamas tik pirmu nedraugišku žvilgsniu. Aš lioviausi rankiojęs žymes ir pradėjau darytis kantresnis.

Užmigau neužgesinęs šviesų ir sapnavau, kad man į veidą šviečia saulė. Iš pradžių laukiau ties gatvių sankryža; prie manęs sustojo automobilis, aš išsyk pasilenkiau ir ranka patraukiau langų valytuvą stiklu į viršų. Šalia vairuotojo sėdėjusi moteris persisvėrė pro langą ir vėl nuleido jį žemyn. Ji mostelėjo į dangų, ir tik tada pamačiau, kad šviečia saulė. Nusijuokiau, ir vairuotojas, *prancūzas*, irgi nusišypsojo man, ir vis dėlto, lyg susapnavęs kaž-

kokį košmarą, pabudau su pastėrusiu organu, bet nesusijaudinęs, ir užsigesinau šviesas. Paryčiu kažkas garsiai suplojo rankomis, aš šūktelėjau: „Taip!", — ir pašokau iš lovos. Bet, pasirodo, tai tik balandžio spurstelėta už lango.

Finiksvilas — tai kokių penkiolikos tūkstančių gyventojų miestelis, esantis maždaug už trisdešimties kilometrų nuo Filadelfijos. Susiderėjau su taksi vairuotoju dėl kainos ir tuojau po pusryčių išvažiavau. Už miesto pakelėje sustojome, nupigintų prekių parduotuvėje nusipirkau pora kasečių „poliaroidui", kurios čia buvo perpus pigesnės negu aerouostuose, o vaikui lūpinę armonikėlę. Kler nuo lauktuvių būtų tik sutrikusi. Nesugalvojau nieko jai tinkamo, net ir negalėjau įsivaizduoti jos su kokiu daiktu rankoje; būtų atrodę, kad ji persistengia.

Bet kai taksi sustojo priešais namą Grinlifo gatvėje, ji kaip tik tempė lagaminą į savo seną automobilį, stovintį čia pat atlapa bagažine. Nešinas tualeto reikmenų krepšeliu, priešais Kler trepseno vaikas. Namo durys irgi buvo atviros, greta stovėjo kiti du lagaminai, pieva priešais namą dar spindėjo nuo rasos.

Išlipau ir su savuoju lagaminu prisiartinau prie jos automobilio. Pasisveikinome, ir aš išsyk įkėliau lagaminą į bagažinę. Paskui atnešiau nuo durų likusią važtą, Kler paėmė ją iš manęs ir sukrovė prie kitų daiktų. Vaikas ėmė rėkti, kad ji uždarytų bagažinę. Tai buvo kokių dvejų metų mergytė, vardu Delta Benediktina, mat buvo gimusi Naujajame Orleane. Kler užvožė bagažinės dangtį.

— Prie Benediktinos nieko negali palikti atlapo, — pasakė ji. — Vaiką tuojau apima baimė. Vakar ji staiga pradėjo rėkti ir niekaip nenurimo, kol aš galiausiai aptikau, kad atsisegusi mano palaidinukės saga.

Ji paėmė vaiką ant rankų, nes man esant jis nenorėjo eiti pats, ir mes suėjome į vidų. Aš uždariau duris.

— Tu pasikeitei, — tarė Kler. — Atrodai nerūpestingesnis. Ir marškiniai gali būti nešvarūs, tavęs tai nebetrikdo. Prieš trejus metus visuomet ateidavai baltais, kaskart vis naujais, ką tik išlankstytais, dar teberaukšlėta krūtine. O dabar, žiūrėk, netgi paltas iš anų laikų, užadytas dirbtinio šilko siūlais.

— Nebėra ūpo pirkinėti drabužius, — pasakiau. — Į vitrinas beveik nė nebežiūriu. Anksčiau norėdavau kas dieną apsirengti ką nors kita, dabar vieną rūbą dėviu ištisus mėnesius. O dėl marškinių, tai vakar viešbutyje nedirbo skalbimo tarnyba.

— O kas lagamine? — paklausė Kler.

— Baltiniai ir knygos.

— Ką dabar skaitai?

— Gotfrydo Kelerio „Žaliąjį Heinrichą“, — atsakiau.

Ji buvo dar neskaičiusi šios knygos, ir aš pažadėjau jai kada nors iš jos paskaityti.

— Gal šįvakar, — pasiūlė ji, — prieš einant gulti?

— Kur tai bus? — paklausiau.

— Donoroje, Pitsbergo pietuose, — pasakė ji. — Žinau ten vieną motelį truputį atokiau nuo kelio, vaikui ten bus ramiau miegoti. Tikiuosi, kad nuvažiuosime, iki jo beveik trys šimtai mylių, ir dar per Alegenio kalnus. Tu vis dar nemoki vairuoti?

— Ne, — pasakiau. — Jau nebenorėčiau, kad mane kas nors egzaminuotų. Nebegalėčiau pakęsti, kad kažkas mane klausinėja ir pagal mano atsakymus kažką sprendžia. Anksčiau, prieš dešimtį metų, dar būčiau leidęsis egzaminuojamas, nors ir prisiversdamas, nors ir niršdamas. Dabar jau nebenoriu.

— Tu vis šneki apie „anksčiau“ ir „dabar“, — pastebėjo Kler.

— Tai todėl, kad laukiu nesulaukiu, kada tapsiu vyresnis, — atsakiau, ir patį suėmė juokas.

— Kiek tau metų? — paklausė Kler.

— Po trijų dienų bus trisdešimt.

— Sent Luise!

— Taip. Vos begaliu sulaukti.

— Ar Sent Luiso, ar savo trisdešimties?

— Ir savo trisdešimties, ir Sent Luiso.

Ji ėmėsi valgydinti vaiką, o aš tuo tarpu nuėjau į vonią ir išsiploviau galvą. Kadangi fenas buvo jau lagamine, tai su šlapiais plaukais prisėdau ant žolės priešais namą. Diena buvo saulėta, ir man atrodė, kad kitaip nė negalėtų būti.

Grįžęs į vidų, žiūrėjau, kaip Kler nurenginėja vaiką. Įkišusi miegmaišin, paguldė jį į lovą kitame kambaryje. Girdėjau užtraukiamą užuolaidą. Paskui ji atėjo pas mane, ir mes valgėme rostbifą su kukuliais, užsigerdami alumi.

— Ar tau vis dar nepatinka Austrijoje? — paklausė ji.

— Dabar aš ten jaučiausi neblogai, — atsakiau. — Tiesą sakant, prieš tai buvau jau pradėjęs manyti, jog ten neegzistuoja įprastinės ženklų sistemos. Bet

dabar pamačiau, aš visai nejuokauju, kad ir eismo ženklai ten tokie patys kaip kitur, ir butelių formos, ir varžtų sriegiai ne kitoki. Buvau labai nustebęs, kad ten esama restoranų, universalinių parduotuvių, asfaltuotų kelių. Ko tik širdis geidžia. Galbūt mane tai stulbino todėl, kad šioje šaly prabėgo mano vaikystė, o vaikas būdamas aš viso to nepastebėdavau, o ką ir pastebėdavau, tai būdavo ne man. Dabar net ir gamtą, kuri mane visuomet erzindavo ir smukdydavo, pamažu pradedu matyti kitomis akimis.

Nutilau, — iš tiesų visai ne tai buvau norėjęs pasakyti.

Paskui nukrausčiau stalą ir pats atsinešiau iš šaldytuvo dar vieną alaus. Kler papasakojo, kad koledže šiuo metu atostogos ir ji sumaniusi aplankyti draugus Sent Luise.

— Tokią įsimylėjėlių porelę! — pasakė ji.

Be to, tarpininkaujant Vokietijos užsienio reikalų ministerijai, viena teatro trupė, pakviesta Sent Luiso universiteto, ten turinti vaidinti keletą klasikos pjesių, kurių jai iki šiol nebuvo tekę matyti scenoje ir todėl būsią smalsu jas išvysti.

Norėjau padėti jai suplauti indus, bet dabar ji jau turėjo indų plovimo mašiną, į kurią tereikėjo sukrauti lėkštes. Ji paaiškino man, kaip tas prietaisas veikia.

— Bet kai ką vis dėlto reikia plauti rankomis, — pasakė Kler. — Pavyzdžiui, sidabrinius įrankius ir puodus bei keptuves, kurie per dideli šiai mašinai. Sidabrinių įrankių aš ir taip neturiu, bet kadangi dažnai verduosi iš anksto kelioms savaitėms ir paskui laikau valgį šaldiklyje, tai paprastai tenka naudoti

didelius puodus. — Ji parodė man šaldiklyje užšaldytą sriubą. — Ją bus galima valgyti nors ir rudenį, — paaiškino ji, ir staiga mane apėmė jausmas, kad iki to laiko, kol ateis ruduo ir ji atitirpdys tą sriubą, tiesiog negali nieko atsitikti.

Išsijungus indų plovimo mašinai, mudu sudėliojome indus. Besisukinėdamas su vienu ar kitu daiktu, aš visada prisimindavau, kur jo vieta, nors šiaip jau nebūčiau galėjęs šito pasakyti. Alaus butelius išmečiau į šiukšlėlaidį, paskui, nė nežvilgterėjęs į uždėtą plokštelę, įjungiau patefoną. Kler parodė į duris, už kurių miegojo vaikas, ir šiek tiek pritildė muziką. Plokštelė vadinosi „*She Wore a Yellow Ribbon*“[19], dambreliu kažkas grojo temas iš Džono Fordo filmų.

— Providense tą patį girdėjau grojant pulko orkestrą! — šūktelėjau ir darsyk pakartojau tyliai, tarytum Kler nebūtų supratusi mano garsaus sakinio.

Basa ji vaikštinėjo iš vieno kampo į kitą, vis rankiodama smulkesnius daikčiukus, adatas, vaistus, kurių galėtų prireikti vaikui, termometrą, vaiko skiepų knygelę, šiaudinę skrybėlę nuo saulės. Paskui išvirė kelionei ramunėlių arbatos su sodos vandeniu. Buvo gera sėdėti ir stebėti ją; nuostabi ramuma!

Ji nuėjo į kitą kambarį, paskui sugrįžo pro kitas duris, aš pakėliau galvą ir nepažinau jos. Be to, ji vilkėjo kitą suknelę, bet šioji čia buvo nieko dėta. Mes išėjome į lauką, Kler išsitiesė hamake, aš atsisėdau į supamąją kėdę ir pasakojau, ką buvau patyręs per tuos trejis metus.

Paskui išgirdome iš kambario šaukiant vaiką, Kler nuėjo į vidų jo aprengti, o aš likau sūpuotis kėdėje.

Ant skalbinių virvės pastebėjau tebekabančius kelis vaiko drabužėlius ir, nieko nesakydamas Kler, sudėjau juos į krepšį, į kurį ji buvo sukrovusi kitus mažmožius. Mane buvo apėmusi aplinkui tvyranti giedra nuotaika. Pasisodinę vaiką užpakalyje, išvažiavome iš Finiksvilo.

Dar neprivažiavus 76-ojo plento, ji prisiminė vaiko drabužėlius, ir aš parodžiau ranka krepšį.

— Ir patefoną išjungiau, ir vandens šildytuvą vonioje, — pasakiau.

76-ojo plento iš Filadelfijos į Pitsbergą, vadinamosios Pensilvanijos magistralės, ilgis daugiau kaip penki šimtai kilometrų. Mes pasiekėme jį 100-uoju valstijos plentu ties aštuntuoju kelių mokesčio punktu prie Dauningtauno. Kler buvo pasidėjusi šalia savęs dėžutę su monetomis, kurias ties kiekvienu mokesčio punktu per langą greitai įmesdavo į piltuvėlį lauke, automobilis net kaip reikiant nesustodavo. Iki Donoros pravažiavome dar penkiolika tokių mokesčio punktų, ir iš viso Kler sumetė į piltuvėlius per penkis dolerius.

Šnekėjome mažai, ir tai tik su vaiku, kuris klausinėjo apie daiktus, matomus aplink. Dangus buvo giedras, laukuose jau stiebėsi apynių ir kukurūzų daigai. Už kalvų, kur driekėsi didesnės gyvenvietės, kilo dūmai. Nors visi žemės sklypai atrodė ką tik įdirbti, žmonių nesimatė ir vietovės priminė neliestos gamtos imitaciją. Ir kelias, visai kaip naujas, nė vienoj vietelėj nebuvo tvarkomas; tyliai žvilgėjo asfaltas; automobiliai važiavo lėtai, tik truputį daugiau

nei šimtą kilometrų per valandą, ne greičiau. Kartą žemai virš mūsų praskrido karinių oro pajėgų lėktuvas, mesdamas tokį didelį šešėlį, kad aš pamaniau, jog jis krenta. Tolėliau vėjas atrodė silpnesnis negu čia pat krūmuose. Baltų paukščių pulkas apsisuko danguje ir netikėtai patamsėjo. Oras buvo tyras ir vaiskus, vos vienas kitas vabzdys atsimušdavo į mašinos stiklą. Kartkartėmis pasitaikydavo suvažinėtų gyvių, katės ir šunys būdavo numesti į kelkraštį, ežiai palikti ant kelio. Kler aiškino vaikui, kad dideliuose apvaliuose aliuminio bakuose virš fermų laikomas vanduo.

Nors nedaug tebuvo įdomaus, man užėjo noras fotografuoti, ir aš padariau vieną po kitos kelias nuotraukas, visas beveik vienodas. Paskui nufotografavau vaiką, stovintį ir žiūrintį pro užpakalinį langą. Galiausiai nutraukiau dar ir Kler, kiek galėdamas atsilošęs atgal, nes šis aparatas netiko fotografuoti iš arti, — ir vos pravažiavus Harisbergą, jau buvau išnaudojęs paskutinę kasetę. Išrikiavau nuotraukas prie priekinio stiklo ir žiūrinėjau jas, tarpais vis pakeldamas akis į kelią.

— Ir tu pasikeitei, — pareiškiau Kler, pats nustebęs, kad turiu ką apie ją pasakyti, ir parodžiau vieną iš jos nuotraukų. — Atrodai taip, tarsi sulig kiekviena mintimi jau svarstytum, apie ką čia dar pagalvojus. Anksčiau kartais būdavai visiškai abejinga, net apatiška, o dabar žvelgi griežtai ir tarsi susirūpinus.

— Tarsi?

— Taip, tarsi susirūpinus, — pakartojau. — Tiksliau nusakyti nemoku. Greičiau vaikštai, vikriau ju-

di, tvirčiau statai koją, garsiau kalbi, keli daugiau triukšmo. Tarsi norėdama nukreipti nuo savęs dėmesį.

Ji pyptelėjo ir nieko neatsakė. Netrukus vaikas, iki šiolei klausęsis mūsų, pareikalavo, kad kalbėtumėm toliau.

— Dabar aš dar užmaršesnė nei anksčiau, — tarė Kler. — Arba ne: aš tik mažiau atsimenu. Kartais man kas nors ima pasakoti, ką mes prieš kelias dienas neva veikę, o aš niekaip neprisimenu.

Ji nutilo, tuomet vėl prakalbau aš.

— Čia, Amerikoje, aš tik tą ir darau, kad prisimenu. Užtenka žengti koją ant eskalatoriaus, ir jau atgyja baimė, kurią patyriau pirmąsyk ant jo užlipęs. O patekus akligatvin, tuoj mintyse iškyla visi užmiršti akligatviai, į kuriuos kada gyvenime buvau nuklydęs. Čia pagaliau pradedu suprasti, kodėl neišmokau prisiminti nieko, išskyrus baimės būsenas. Aš niekad neturėjau su kuo palyginti to, ką kasdien matydavau. Visi įspūdžiai buvo jau patirtų įspūdžių pasikartojimas. Kalbu ne tik apie tai, kad mažai keliaudavau, mažai matydavau ir žmonių, gyvenančių kitokį nei mano gyvenimą. Mes buvome neturtingi, todėl ir susidurdavau beveik vien su neturtingais žmonėmis. Mus supo labai mažai daiktų, todėl nebuvo apie ką daug kalbėti, ir mes beveik kasdien kalbėdavome vis tą patį. Jeigu kas nors kalbėdavo daugiau, tai būdamas smagus ir linksmindamas kitus, toje aplinkoje jis būdavo *originalas*; o tas, kuris tik svaičiodavo taip kaip aš, tebūdavo svajotojas; bet būti originalu aš nenorėjau. Ir iš tikrųjų, aplinkoje,

kurioje gyvenau, mano svajonės buvo svaičiojimai, nes toje tikrovėje nebuvo nieko, ką jos atitiktų, su kuo jas būtų galima palyginti, kas jas darytų įmanomas. Taigi aš niekada pakankamai neįsisąmonindavau svajonių ir tikrovės, užtat ir neprisimenu nei to, nei kito. Tik baimės akimirkos man atgyja išsyk, nes jose tikrovė ir svajonės, šiaip egzistavusios kiekviena sau, staiga susiliedavo į viena. Tikrovė sukeldavo vaizdinį, ir šis akimoju atskleisdavo man tikrovę, nuo kurios aš paprastai pabėgdavau į svajas. Tik baimės apimtas pažindavau pasaulį, tik bijodamas imdavau dairytis aplink kokio gera arba jau visiškai bloga lemiančio ženklo, o vėliau prisimindavau tai. Tačiau tokie prisiminimai mane užklupdavo patys, o prisišaukti kitokių aš taip ir neišmokau. Jeigu anuomet pasitaikydavo vilties akimirkų, tai aš jas visas užmiršau.

Kilome vis aukštyn, nors iškilesnių kalnų ir nesimatė. Saulė jau buvo pasvirusi, ir atšlaitėse suspindo žėrutis. Vaikas vėl panoro girdėti mus kalbančius. Kler paaiškino, kad vėliau mes dar daug kalbėsime. Padaviau jam atsigerti arbatos. Jis laikė puodelį abiem rankom ir išgėręs grąžino man tuščią. Į Niu Baltimorę įvažiavome tuneliu, kuriame Kler persikėlė vaiką pas save į priekį. Kitame tunelio gale jis leidosi man persodinamas atgal. Tarp kalvų dabar nutįso tamsesni šešėliai, o pro užpakalinį langą danguje jau buvo matyti mėnuo.

— Jei prieš septynias būsime Donoroje, galėsime su vaiku nueiti vakarienės, — pasakė Kler. — Prie-

šais motelį yra toks restoranas, vadinasi „Geltonasis kaspinas“.

Dar sustojome degalinėje. Kol pripylė benzino, Kler nuėjo su vaiku už pastato atlikti reikaliuko. Aš tuo tarpu iš automato nusipirkau toniko skardinę. Dabar, jau į pavakarę, automate, matyt, tebuvo tik kelios skardinės, nes manoji atbildėjo į lovelį iš gana aukštai, o kai praplėšiau dangtelį, gėrimas putodamas išsiveržė laukan. Virš pastato lėtai sukosi mėlynai, baltai ir raudonai išmargintas ovalinis skydas su užrašu „*AMERICAN*“, ir grįždamas su Kler, vaikas kažką kalbėjo apie jį.

Išvažiuojant mažylė staiga riktelėjo, mes apsidairėme ir pamatėme, kad degalinė jau apšviesta.

— Juk buvo dar šviesu!

Iki šiolei buvęs tik pravažiuojamas, šis kraštas ūmai pasirodė man kaip vieta, kur galima būtų ir apsistoti. Prašnekęs pajutau palengvėjimą, kad nebegirdžiu, kaip pirma, savo balso.

— Tik dabar pastebiu galįs, taip sakant, aktyviai prisiminti, anksčiau mano prisiminimas būdavo pasyvus. Dabar prisimenu pats, bet nenoriu pakartoti senų išgyvenimų ištisai, tik norėčiau, kad tąsyk patirta silpna viltis vėl nesunyktų virsdama svajonėmis. Vaikas būdamas, aš, pavyzdžiui, dažnai užkasdavau daiktus, tikėdamasis atkasęs rasti jų vietoje lobį. Anksčiau šito gėdijausi, bet dabar nebemanau, kad tai būta vaikiškų žaidimų, dabar aš sąmoningai stengiuosi prisiminti, kad įsitikinčiau, jog nesugebėjimas matyti daiktus aplink kitokius ir juos keisti nėra mano prigimties dalykas, o tik apatija arba kitąsyk tie-

siog nenoras. Dar aiškiau tai suprantu prisiminęs, kaip dažnai žaisdavau esąs burtininkas. Aš ne tiek norėdavau iš nieko padaryti kažką arba kažką paversti kuo kitu, visai ne, labiausiai aš norėdavau užburti save. Sukiodamas žiedą arba susiriesdamas po antklode, tardavausi užbursiąs save ir išnyksiąs. Juokinga būdavo, žinoma, kai nutraukus antklodę tebetupėdavai kur tupėjęs, bet atminčiai vis tiek svarbesnė būdavo trumputė akimirka, kai tareisi, jog tavęs iš tiesų nebėra. Ir šitą jausmą dabar aš aiškinu jau nebe troškimu išnykti nuo žemės paviršiaus, o džiaugsmu, kad kada nors ateityje nebebūsiu tas, kas buvau aną akimirką. Tad kas diena kartoju sau, kad vėl tapau viena diena vyresnis ir kad vis dėlto tai turėtų būti pastebima. Tiesiog geiste geidžiu, kad laikas eitų, o aš senčiau.

— Kol numirtum, — pridūrė Kler.

— Apie savo mirtį aš labai negalvoju, — pasakiau.

Prieš Pitsbergą, kur 76-asis plentas tęsiasi tolyn į šiaurės vakarus, mes pasukome į pietvakarius, į 70-ąjį plentą, čia nebebuvo kelių mokesčio punktų, tad prieš pat saulėlydį pasiekėme Donorą. Motelio vestibiulyje buvo įjungtas spalvotas televizorius; Henris Fonda šeimyniniame seriale vaidino policijos tarnautoją, kuris aptinka, kad jo duktė vartoja narkotikus. Greta televizoriaus stovėjo narvelis, jame pailgą kalkinę sepijos kriauklelę lesiojo kanarėlė. Pasiėmėme du gretimus kambarius.

Kai per aikštelę ėjome atgal prie automobilio, virš vienos kalvos keteros pamačiau siaurą debesėlį, dar

apšviestą saulės, kuri jau lindėjo už kalvos. Baltas debesėlis taip spindėjo virš plokštuma pavirtusios tamsios kalvos, kad aš iš sykio, nė nesistengdamas, įžvelgiau danguje dar vieną sepijos kriauklelę. Ūmai suvokiau, kaip ką nors supainiojus ir apsirikus jutimams randasi metaforos. Visa padangė dabar, tik nusileidus saulei, akino labiau nei pirma pačios saulės spinduliai. Kai nuleidau galvą, akyse ėmė šokinėti žiburiukai, paskui ir motelio kambario tamsoje kelis kartus nepataikiau užčiuopti kokio daikto. *„Visa mano esybė nuščiuvo ir sukluso“*[20], — štai kaip anksčiau būdavo žiūrima į gamtos reiškinius; o aš tokiomis valandėlėmis gamtos akivaizdoje vėl nemaloniai aiškiai pajusdavau save.

Atrakinau duris, jungiančias abu kambarius, ir žiūrėjau, kaip Kler nuvelka vaikui suknelę, rengia jį kelnėmis ir megztiniu, ir šitos žmogiškos veiklos paveikslas apramino mane. Paskui perėjome pėsčiųjų tiltu virš plento į kitą pusę; priešais restoraną „Geltonasis kaspinas“ stovėjo neoninė pionierė su geltona kaklajuoste. Ir moterys, aptarnaujančios restorane, buvo pasirišusios ant kaklo trikampes geltonas skarutes. Vaikas valgė kukurūzų dribsnius su pienu ir kartkartėmis paimdavo nuo Kler šakutės kąsnelį upėtakio, kurį užsisakėme mudu abu. Už didelių langų tamsavo dangus, tik kalvos jo fone dabar vėl nušvito. Paskui aptemo ir kalvos, ir žvelgdamas laukan matei tik neryškų savo atspindį ant stiklo. Vaikas pradėjo nenutildamas čiauškėti, jo vyzdžiai išsiplėtė, jis pasileido nuo stalo per salę. Kler pasakė, kad vis dėlto jis

jau tikrai pavargęs; leidusi dar kiek palakstyti, ji išsinešė vaiką guldyti į motelį. Užmigdžiusi pati žadėjo sugrįžti.

Po kurio laiko ji šypsodamasi vėl įėjo pro duris. Tuo tarpu aš užsakiau vyno ir jau buvau pripylęs dvi taures.

— Benediktina klausė, kodėl tavo nagai tokie purvini, — pasakė Kler. — Užmigo akimirksniu.

Norėjau pasiaiškinti dėl purvinų nagų, bet paskui nutariau nebekalbėti apie save, ir mudu įsišnekome apie Ameriką.

— Aš neturiu tokios Amerikos, kur galėčiau nuvažiuoti taip kaip tu, — pasakė Kler. — Tu atskridai čia tarsi laiko mašina, ne vietą norėdamas pakeisti, o atsidurti būsimame laike. Mes čia nebejaučiame, kas mūsų laukia. Jei ką nors lyginame, tai tik su praeitim. Ir nieko nebenorime, nebent vėl būti vaikais. Mes mėgstame kalbėti apie pirmuosius metus, ir kiekvienas apie savo, ir apie mūsų istorijos pirmuosius metus; bet mes jų neišsižadame, atvirkščiai, mes tarsi trokštame vėl sumažėti, sugrįžti atgal. Iš tiesų ir dauguma bepročių čia ne siautėja, o tampa vėl nelyginant vaikai. Ne vienas dienos akyje staiga pavirsta kūdikiu. Tie žmonės arba pradeda dainuoti lopšines, arba ligi pat mirties kartoja istorines datas. Europoje psichiniai ligoniai dažniausiai kalba religinėmis formulėmis, o čia, net ir šnekėdami apie valgį, jie protarpiais nei iš šio, nei iš to ima veblenti laimėtų nacionalinių mūšių vardus.

— Būdamas čia pirmąkart, norėjau tik pamatyti, — pasakiau, — degalines, geltonus taksi, kinote-

atrus po atviru dangum, kur įvažiuojama su automobiliu, reklaminius skydus, greitkelius, „Greyhound“ kompanijos autobusus, autobusų stotelės ženklą pakelėj, Santa Fė geležinkelį, dykumą. Mano sąmonėje nebuvo nė gyvos dvasios, ir šitaip man buvo gerai. Dabar visi tie vaizdai jau įgriso, norėtųsi išvysti kažką nauja, bet gera irgi būna daug rečiau, nes prie čionykščių žmonių vis dar nesu pripratęs.

— Bet šią akimirką gerai jautiesi? — paklausė Kler.

— Taip, — atsakiau.

Pastebėjęs, kad ir vėl šneku apie save, paklausiau Kler, ar nenorėtų, kad viešbutyje paskaityčiau jai iš „Žaliojo Heinricho“. Tiltu virš plento grįžome atgal. Žvaigždės jau buvo patekėjosios, švietė skaisti mėnesiena, ir paskui automobilius, išnirusius iš už tolimo posūkio, driekėsi ilgi šešėliai. Priartėjus, tarp motelio ir restorano šviesų šešėliai išnykdavo, ir patys automobiliai tarytum sumažėdavo. Valandėlę žvelgėme nuo tilto žemyn, paskui per ilgą, sulig kiekvienu mūsų žingsniu vis tylesnį kiemą parėjome į kambarius.

Kler žvilgtelėjo, kaip miega vaikas, paskui tiesiai pro jungiamąsias duris atėjo pas mane. Ji atsisėdo ant lovos, atsilošė; retkarčiais pro šalį tyliai prašniokšdavo vienas kitas automobilis; įsitaisęs plačiame fotelyje, ant vieno krašto užsikėlęs kojas, aš perskaičiau, kaip Heinrichą Lėjų, pirmąkart apkabinusį mergaitę, sukaustė ledinis šaltis, ir kaip jis ir ta mergaitė staiga pasijuto tarsi priešai. Taip jie kartu parėjo namo, paskui Heinrichas dar šėrė arklį, o mer-

gaitė prie atviro lango pasileido plaukus ir žiūrėjo į jį. „Neskubrus mūsų rankų darbas tyloje, apgaubusioje sodybą, pripildė mus tylios ir suvis laimingos ramybės, ir mes būtume pasilikę šitaip per metų metus; kartais aš pats atsikąsdavau kąsnelį duonos, o paskui paduodavau ją arkliui, tada ir Ana, pasisiekusi iš spintelės, ėmė valgyti duoną prie lango. Tai mus prajuokino; duona buvo mums be galo gardi po iškilmingos ir trankios puotos, taip ir dabartinis mūsų bendras gyvenimas atrodė esąs tas tikrasis farvateris, į kurį mes įplaukėme po nedidelės audros ir kurio mums nederėjo palikti". Paskui perskaičiau dar apie kitą mergaitę, kuri mylėjo Heinrichą už tai, kad jo veido išraiška sužadindavo jai troškimą visuomet galvoti tą patį ką ir jis.

Pamačiau, kad Kler užsimerkė ir jau beveik užmigo. Valandėlę sėdėjome tyliai.

— Vėlu, — pasakė ji, — pavargau nuo tokio ilgo važiavimo.

Truputį svirduliuodama ji nuėjo į savo kambarį.

Tą naktį net miegodamas jutau, kad laikas slenka per lėtai. Lova buvo tokia plati ir aš tiek joje varčiausi, kad nuo to naktis tik dar labiau prailgo. Bet čia aš pirmąsyk po daugelio mėnesių sapnuose vėl norėjau būti, norėjau mylėtis su moterimi. Pastarąjį pusmetį, kai mums su Judita vos pamačius vienas kitą iš neapykantos net burna perdžiūdavo, aš net ir sapne nebesiruošiau nei suartėti, nei prasidėti su jokia moterimi. Negaliu sakyti, kad būčiau šlykštėjęsis mintimi į ją įsibrauti, tiesiog tokia mintis man jau

nebegalėjo gimti. Prisimindavau, žinoma, kad tai yra įmanoma, bet niekas nesužadindavo manyje net noro tai įsivaizduoti. Šią būseną aš puoselėjau tol, kol pamažu pasidariau toks nepajudinamai santūrus, kad galiausiai net ir pats išsigandau. Bet dabar vėl susapnavau esąs su moterimi, tai pagyvino ilgą naktį, ir iš ryto pabudau neberamus. Norėjau papasakoti visa tai Kler, bet paskui man pasirodė būsią geriau palaukti, ar šis įspūdis pasikartos.

Išgirdęs kitame kambaryje kalbantį vaiką, apsirengiau ir nuėjau pas jas. Padėjau sukrauti daiktus, paskui papusryčiavome ir išvykome. Dar prieš pietus norėjome būti Kolambo mieste Ohajo valstijoje, o iki jo buvo maždaug trys šimtai kilometrų kelio. Ohajuje reikėjo pervažiuoti kelis miestus, be to, 70-ąjį plentą kirto keletas kelių iš šiaurės į pietus, taigi reikėjo tikėtis, kad iki Kolambo mums prireiks penkių valandų. Ten mes ketinome užkąsti ir važiuoti toliau, o vaikas pamiegotų automobilyje. Dienos tikslas buvo Indianapolis Indianos valstijoje, šeši šimtai kilometrų nuo Donoros.

Diena vėl buvo giedra, saulė ką tik patekėjo ir iš užpakalio švietė į automobilį. Uždėjau vaikui šiaudinę skrybėlę, bet kadangi tiesiai nepataikiau, vaikas susierzinęs ėmė rėkti. Vos tik nurimo, kita kelio puse pravažiavo automobilis pravira bagažine, nes joje buvo prikrauta maišų, — ir vaikas vėl susijaudino. Šįsyk šiaip taip pavyko jam išaiškinti, kad dėl to kalti maišai.

Palikome Pensilvanijos valstiją, ir pavažiavus ke-

lis kilometrus šiauriniu Vakarų Virdžinijos kraštu, man toptelėjo sakinys, kadaise perskaitytas vienoje nuotykių knygoje: „Kas ta Virdžinijos pieva, palyginus su Teksaso prerija?“

Pervažiavę Ohajo upę, atsidūrėme Ohajuje. Automobilyje pasidarė karšta. Vaikas sėdėjo susikaupęs, virš jo viršutinės lūpos žvilgėjo mažyčiai prakaito lašeliai, nors langai ir buvo praviri. Paskui jis ėmė nerimauti, tai atsistodavo, tai atsisėsdavo, tai vėl atsistodavo. Norėjau paduoti jam arbatos buteliuką, bet kai ištiesiau ranką, jis nenorėjo imti. Ir žvelgė toks išsigandęs, tarsi didžiausios baimės apimtas. Kler pasakė, kad gal aš laikąs buteliuką „ne ta ranka“. Perėmiau į kitą, ir dabar vaikas ėmė gerti, vis pratisai atsidūsėdamas. Kai atitraukė buteliuką nuo burnos, aš jį užkalbinau, kreipdamasis visais skirtingais jo vardais.

— Geriau vadink ją vienu vardu, — tarė Kler, — aš ir taip padariau klaidą, duodama jai daug vardų. Kai mane užplūsdavo švelnumas, aš kaskart vadindavau ją vis kitaip, netgi išgalvodavau kiekvienąsyk vis kokį naują negirdėtą vardą, ir ji ėmė painiotis. Ji norėjo būti vadinama vieninteliu vardu, bet kuris kitas ją baisiausiai trikdė.

— Augindama ją padariau daugybę klaidų, — toliau kalbėjo Kler. — Vieną tau jau minėjau, — kad iš meilumo ją vis perkrikštydavau; negana to, meilės protrūkyje aš ir daiktus, su kuriais ji susidurdavo, vadindavau kaskart vis kitaip, ir tai ją dar labiau glumino. Galiausiai pastebėjau, kad ji visuomet prisiriša prie pirmojo išgirsto pavadini-

mo; koks nors kitas vardas ją tuojau supykdo. Arba, būdavo, ji ramiai sau ką nors veikia, o aš ją stebiu. Ir tada, nebeištvėrusi, kad esu greta ir nekalbu su ja, aš ką nors pasakydavau ir sutrikdydavau jos ramybę. Ir išsyk išmušdavau ją iš vėžių, o paskui turėdavau vėl raminti. Dar viena nemenka klaida buvo mano idėja apie neamerikietišką auklėjimą. Aš nenorėjau, kad ji vaizduotųsi, tarsi pasaulis yra jos, nenorėjau net, kad laikytų pasauliu tai, kas jai priklauso. Stengiausi išvengti, kad vaikas prisirištų prie daiktų, nes maniau, jog amerikietiškas auklėjimas tokį prisirišimą tik sustiprina. Nepirkau jai žaislų, ji žaisdavo tik su daiktais, kurie turėjo kitą paskirtį, su dantų šepetukais, batų tepalo dėžutėmis, namų apyvokos reikmenimis. Ji žaisdavo su jais ir paskui visai patenkinta žiūrėdavo, kaip tie daiktai būdavo panaudojami kitur. Bet jeigu tik kas nors kitas užsimanydavo jais žaisti taip kaip ji, nenorėdavo tų daiktų atiduoti ir elgdavosi su jais kaip su paprastais žaislais. Tada man atrodydavo, kad vis dėlto ją apima godumas, ir aš mėgindavau prikalbinti ją palikti kitam vaikui kokį daiktą, su kuriuo tasai norėjo žaisti. Bet ji tik dar labiau jo įsitverdavo, o aš, vis dar laikydama tai noru turėti, atimdavau jį iš dukters. Tik vėliau pastebėjau, kad ji įsitveria daiktų iš baimės, o dabar esu tikra: tai ne godumas, kai vaikai nenori su kuo nors skirtis, tai *baimė*. Jie išsigąsta kaip žvėriukai, kai tai, kas ką tik buvo jų, staiga atsiduria kažkur kitur, kai vieta, kur tas daiktas buvo, lieka tuščia, tada jie ir

patys nebežino kur dėtis; bet aš buvau taip apakinta užsibrėžtų protingų planų, kad užmiršusi vaiką, temačiau tik jo elgesį, o pastarajam atrasdavau patį banaliausią paaiškinimą.

— O kas dabar? — paklausiau.

— Dažnai tiesiog nebežinau ką daryti, — atsakė Kler. — Ji taip lengvai susierzina, ypač kai ilgiau kur nors važiuojame, tada ji kas sekundę mato vis ką kita ir nebespėja susivokti. Džiaugiuosi, kad esi su mumis, — į mus abu jai lengviau susitelkti.

Buvau beatsisukąs pasižiūrėti į vaiką, bet susilaikiau, nes jis kaip tik dabar apsiramino.

— Kartą man pavogė rankinį laikrodį, — prisiminiau. — Aš dėl jo visai nesikrimtau, anksčiau jo iš viso nepastebėdavau, ir vis dėlto po to dar ilgai gąsčiodavau pamatęs tuščią vietą ant riešo.

Viename lauke smygsojo skersinių eilė, kažkuris iš jų buvo pakrypęs, ir vaikas vėl pradėjo rėkti. Sustojome pakelėje prie prekybos centro. Kler pasivaikštinėjo su vaiku. Pasodinusi ant žaislinio dramblio, įsisupančio įmetus dešimties centų monetą, ji pasūpavo vaiką, kol šis, atrodė, atsileido. Paskui jis, matyt, pastebėjo juodas šunų šlapimo dėmes ant cementinio dramblio pamato, nes pasiprašė tuojau pat nukeliamas. Jis staigiai gręžiojosi tai į vieną, tai į kitą pusę, bet nuo visko greitai nusisukdavo, tarsi bet kuris vaizdas jam būtų kėlęs siaubą. Kler net negalėjo parodyti jam suopio, lėtai sukančio ratus aplink pastatą, nes vaikas iššyk sukirto jai per ranką. Tada Kler paguldė jį į automobilį, ir jis išties nebesikėlė, tik pareikalavo, kad būtų perdėliotos nuotraukos prie priekinio stiklo. Kler nuėjo į

parduotuvę nusipirkti apelsinų sulčių, o aš tuo tarpu turėjau vis iš naujo perrikiuoti nuotraukas. Atrodė, nėra joms tinkamos vietos, bet visai nuimti irgi nebuvo galima. Pastūmus vieną nuotrauką, vaikas užriaumojo paniškai, kone suaugusio balsu. Matyt, buvo kažkoks slaptas derinys, kurį jis norėjo išvysti ir kurį aš, kaskart beviltiškiau mėgindamas, vos pradėjęs dėlioti, tuoj pat ir vėl išardydavau. Kai sugrįžo Kler, vaikas įsidirginęs tiesiog siautėte siautėjo. Staiga aš lioviausi stumdęs nuotraukas, ir jis išsyk nurimo, nors kokios ypatingos tvarkos neįžvelgiau ir dabar. Kler pripylė į buteliuką sulčių ir padavė vaikui atsigerti. Visi tylėjome. Vaiko akys išsiplėtė, jis dar sumirksėjo kartą kitą ir užmigo. Nusipirkę tik pora sumuštinių ir vaisių, netrukus jau važiavome toliau.

— Ūmai įsivaizdavau save vaiko vietoje, — pasakiau kiek vėliau. — Pirma, ką gyvenime prisimenu, tai mano riksmas, kai mane maudė praustuve ir kai staiga ištraukus kaištuką vanduo iš po manęs išgurgėjo laukan.

— Dažnai visai pamirštu vaiką, — atsiliepė Kler. — Tada išnyksta visi rūpesčiai. Aš jo nė nejaučiu, jis laksto aplink kaip koks naminis gyvulėlis. Paskui vėl pajuntu ir matau, kad negaliu kitaip, tiesiog turiu jį mylėti. Ir kuo stipresnė toji meilė, tuo didesnė apima mirties baimė. Kartais žiūriu, žiūriu į vaiką, ir tie jausmai pasidaro nebeatskiriami. Užplūdęs švelnumas išvirsta į mirties baimę. Kartą taip įsijautusi net ištraukiau jai iš burnos saldainį, nes staiga man pasirodė, kad ji gali uždusti.

Kler kalbėjo ramiu balsu, tarsi stebėdamasi savimi. Ji sekė žalias iškabas virš greitkelio, kad apvažiuodami Kolumbą neišklystumėm iš kelio. Važiavome dabar bemaž nesisukiodami, beveik valandą nebuvo jokio vingio; tad ir vaikas galėjo miegoti netrikdomas. Kalvos čia buvo žemesnės, laukų žaluma jau vešlesnė, kukurūzai augesni nei Pensilvanijoje.

Už Kolumbo Kler parodė į priekinį veidrodėlį, ir aš pamačiau jame, kad vaikas pamažu bunda; šlapi plaukai ties smilkiniais, įraudęs veidas. Jis atsimerkė ir kurį laiką gulėjo nejudėdamas; paskui, pamatęs, kad yra stebimas, nusišypsojo. Nieko nesakė, tik taikiai apsidairė. Tai buvo tarsi koks žaidimas — laukti, kuris iš mudviejų pasakys pirmą žodį ar pirmas sujudės. Galiausiai pralošiau aš, nes pasimuisčiau ant sėdynės; tada ir vaikas prakalbo.

Išsukome iš greitkelio ir pakelėje sustojome. Vaikštinėjome tuščiu, žole apžėlusiu plotu, lengvas vėjelis kedeno mums plaukus. Pastebėjau, kad vaiko smilkiniai vis dar drėgni. Pasilenkėme prie jo, — ten žemai vėjas beveik neužpūtė. Kler pakėlė vaiką ant rankų, ir plaukai kaipmat išdžiūvo. Prie nedidelio ežeriuko prisėdome pasėdėti. Aplink žėlė kieta lyg pelkių žolė, galvijų kanopų įmintose pėdose visur baltavo mažyčiai grybeliai. Iš vandens tai šen, tai ten kyšojo apmauroję kupstai, aplinkui plūduriavo karvių mėšlas ir varlių ikrų lopinėliai, kartkartėmis, prašokavus kokiam uodui, visas vanduo suribėdavo; aplink pusiau nugrimzdusią medžio šaką rinkosi putos, oras virš vandens buvo tvaikus.

Suvalgėme sumuštinius, paskui patraukėm miškelio link, nes saulėje pasidarė per šilta. Šįsyk aš pa-

ėmiau vaiką ant rankų, ir mudu leidomės bėgte tarp ąžuolų ir guobų, o Kler iš pradžių lėtai žingsniavo pavymui, kol galiausiai visai sustojo. Matyt, netoliese pro šalį ėjo geležinkelis, nes vaikas nuplėšė nuo medžių kelis lapus, ir jo rankos paliko suodinos. O juk lapeliai buvo ką tik išsiskleidę. Pasiekėme proskyną, kur po plačiais pelkinių augalų lapais tekėjo vos įžiūrimas upokšnis. Akių kampučiais užgriebiau didelį žvėrį, staiga grįžtelėjau, bet tai buvo tik žiurkė, besislepianti po lapais. Ten ji kol kas ir lindėjo, tik uodega kyšojo tarp žolių. Pasilenkiau su vaiku pasiieškoti akmens jai pabaidyti; bet akmenų aplink nebuvo, o atsitiesęs pastebėjau, kad mes po truputėlį grimztame. Pakėliau koją, nes aplink batus jau ėmė rinktis vanduo, ir žengiau didelį žingsnį į šalį, — koja išsyk iki kelio nugrimzdo į šiltą dumblą, tik spėjau pajusti, kaip dumble po mano koja be garso trakštelėjo kelios supuvusios šakelės.

Stovėjau išsižergęs, bet gilyn nebeklimpau. Ondatros uodega tuo tarpu pradingo. Pajutęs, kaip staiga sustingau, vaikas įsikibo į mane ir ėmė greitai kvėpuoti. Šūktelėjau Kler, kiek įmanydamas abejingesniu balsu.

— Nešauk! — pasakė vaikas.

Pradėjau traukti koją ir dar iki galo neištraukęs staiga stryktelėjau atgal prie medžių, — tik mano batas pasiliko įstrigęs dumble. Maniau, kad vaikas suriko iš baimės, o jis, pasirodo, juokėsi iš šito mano šuolio. Kler miegojo atsirėmusi į medį. Prisėdau priešais; vaikas rado po lapais kelias senas pernykščio rudens giles ir tyliai išrikiavo jas šalia manęs. Po valandėlės

Kler pramerkė akis, tarsi būtų tik apsimetusi mieganti, ir išsyk pamatė, kad aš be vieno bato, o mano kelnės aplipusios dumblu. Tarsi sapną ji papasakojo mano nuotykį, ir aš patvirtinau, jog taip ir buvo.

— Išsigandai?

— Veikiau, sakyčiau, įtūžau.

Per pievą grįžome atgal. Viršum labai aukštai skraidė kregždės, paprastai jos taip aukštai pakyla tik dideliuose miestuose.

— Vargu ar Amerikoje dar kas nors eina pasivaikščioti, — pasakė Kler. — Žmonės arba važiuoja automobiliu, arba sėdi supamajame krėsle priešais namus. Toks, kuris eina laukais, tik eina ir nieko daugiau, neliks nepastebėtas.

Ji parodė vyrą languotais marškiniais, su lazda rankoje atbėgantį per lauką. Stabtelėjome, tada ir jis liovėsi bėgęs, ir turbūt tik dabar pamatęs, kad mes su vaiku, taipogi sustojo. Numetė lazdą, paskui vėl pasilenkė ir sviedė mūsų pusėn karviamėšlio luistą. Dar lukterėjo, ir kai mes pradėjome lėtai eiti, staiga išsitraukė savo daiktą ir paleido mūsų pusėn čiurkšlę; lyg santykiaudamas jis siūbavosi į priekį ir atgal ir apsišlapino kelnes ir batus; galiausiai netekęs pusiausvyros nugriuvo aukštielninkas.

Ėjome stebėdami jį, bet žingsnio negreitindami. Kler nieko nesakė; tik automobilyje, dar neįjungusi motoro, ėmė be garso juoktis. Juokėsi taip, kad net galvą teko paremti ranka.

Kadangi teturėjau tik tą vieną porą batų, artimiausiame prekybos centre nusipirkome naujus batus.

Važiavome toliau, aš stebėjau savo kelnes, aplipusias dumblu, kuris vis dar nenorėjo džiūti, ir pamažu dariausi vis irzlesnis, vis nekantresnis. Tolydžio žiūrinėjau, ar dumblas nebus jau išdžiūvęs, ir galiausiai ėmiau nekantrauti, kad važiuojame tarsi vis per tą pačią vietovę. Žvilgčiojau tai į nenorintį džiūti dumblą, tai į nenorintį keistis kraštovaizdį, ir mūsų judėjimas ėmė atrodyti man toks beprasmis, kad vos bepajėgiau įsivaizduoti, jog kada nors pasieksime Indianapolį. Sukilo priešiškumas tam mūsų važiavimui, apėmė jausmas, tarsi motoras burgztų, o mes stovėtume vietoje, kita vertus, net ir norėjau, kad iš tikrųjų sustotume. Žiūrėjau, kada gi vietoje Ohajo valstijos automobilių numerių pasirodys Indianos numeriai ir kada gi pagaliau ant lenkiamų automobilių lentelių bus užrašyta nebe „*BUCKEYE STATE*", o kas nors kita. Paskui ėmėme lenkti vis daugiau automobilių su užrašu „*HOOSIER STATE*", o Indianoje nuo kelnių pagaliau nukrito ir pirmosios išdžiūvusios pintys, bet aš tik dar labiau nekantravau, pradėjau skaičiuoti mylženklius nuo čia iki Indianapolio, nes tik jie dabar besikeitė vienodame kraštovaizdyje, ir nejučia ėmiau kvėpuoti tokiais pat tarpais, kaip jie pasirodydavo; galiausiai man įsiskaudėjo galvą. Nusibodo, kad norint atsidurti kitur, kiekvienąsyk reikėjo įveikti nuotolį, o Kler pastangos spaudžiant koja akceleratorių atrodė tiesiog juokingos, netgi bergždžios. Ir vis dėlto troškau, kad ji dar stipriau spaustų tą pedalą, mažai tetrūko, kad ir pats būčiau primynęs naujo bato pakulne jos koją; taip nesitvėriau savyje, kad nieko nenorėjimas virto noru žudyti.

Saulė nusileido, bet sutemti nesutemo, tebebuvo vienodai šviesu, ir bekūnė, stabmeldiška ramybė, apėmusi mane, kai vėliau, jau prietemoje, sukome į Indianapolį, pasirodė man, iš šalies stebinčiam Kler, kaip žudiko ramybė.

Miesto matyti nenorėjau, tarsi jis būtų mane jau iš anksto nuvylęs, tarsi jau būtų spėjęs man įkyrėti, — nudūręs akis į žemę klausiausi, kaip Kler teiravosi dviejų kambarių čia pat už autostrados esančiame „Holidei in“ viešbutyje. Kambaryje pirmiausiai užtraukiau užuolaidą ir paskambinau į viešbutį Providense. Kažkas ten vakar buvo skambinęs, ir jam buvo duoti mano adresai Niujorke bei Filadelfijoje. „Jam?“— „Ne, tai buvo moteris“, — atsakė telefonininkė. Paskambinau į „Algonkino“, paskui į „Barklio“ viešbutį Filadelfijoje; nors Judita ir buvo ten skambinusi, bet pati jokios žinios nepalikusi. Daviau savo adresą Indianapolyje ir pasakiau, kad rytoj vėl paskambinsiu ir nurodysiu, kur apsistojau Sent Luise. Vos padėjus ragelį, sučirškė telefonas. Iš gretimo kambario skambino Kler, — mat šįsyk durų tarp kambarių nebuvo.

— Kaip sekasi? — paklausė ji. — Gal pavakarieniautumėm apačioje restorane, — pasiūlė.

Nebuvau išalkęs, tad pasakiau, kad galėtumėm vaikui užmigus kur nors truputėlį išeiti. Ji sutiko, aš padėjau ragelį ir išgirdau už sienos trumpai skimbtelint — ten ragelį padėjo Kler. Vėl atitraukiau užuolaidą ir išsiblaškęs pažvelgiau į lauką. Vienodas ritmas už lango migdė mane ir kartu vertė susikaupti. Ant netolimos kalvelės augo kiparisas. Jo šakos

prietemoje atrodė dar beveik plikos. Jis lengvai siūravo į vieną ir į kitą pusę, ir tas judesys priminė mano paties kvėpavimą. Užmiršęs medį, o paskui ir save, spoksojau pro langą, ir tada kiparisas švelniai siūruodamas sulig kiekvienu atodūsiu ėmė slinktis vis artyn ir galiausiai įsismelkė man į pat krūtinę. Stovėjau nejudėdamas, kraujas liovėsi tvinkčiojęs galvoje, širdis sustojo. Nebekvėpavau, nutirpo oda, ir apimtas bevalio malonumo pajutau, kaip kipariso siūravimas perima kvėpavimo centro funkciją, įtraukdamas ir mane į tą lingavimą, išsilaisvindamas nuo manęs, pajutau, kaip aš liaujuosi priešinęsis ir galų gale kaip nebereikalingas iškrentu iš jo švelnaus žaidimo. Tuomet ištirpo ir mano žudikiška ramybė, ir aš griuvau ant lovos, silpnas ir jaukiai aptingęs. Kur buvau dabar ir kada atsidursiu kitur — dėl nieko nesukau galvos; laikas bėgo greitai. Jau atslinko naktis, ir į duris jau beldė manęs pasiimti atėjusi Kler.

Šnekučiuodamiesi sėdėjome Indianapolio Vorino parke; vaiką retkarčiais žadėjo pažiūrėti viešbučio tarnautoja. Tik dabar čia patekėjo pilnatis, ir balti suolai bei krūmai stirksojo aplink nelyginant vaiduokliai. Viename išdužusiu stiklu žibinte blaškėsi drugys, plazdeno tol, kol sudegė. Vaiskiausios mėnulio šviesos man vis tiek buvo iki pakvaišimo maža. Skaudžiai plakė širdis, įkvėpdamas orą tolydžio atsidusdavau. Takų pakraščiais, išskėtusios baltus žiedlapius mėnulio šviesoje, stypsojo ilgastiebės gėlės, be menkiausio judesio, visoje beprotybėje, —

nebuvo jėgos, galinčios jas pajudinti, — tik kartkartėmis trakštelėdamas sprogdavo pumpuras. Kažkas sušnarėjo šiukšlių dėžėje, bet tuoj ir vėl nutilo. Veja atrodė bespalvė, tarytum išdžiūvusi, joje lyg išdegę lopai juodavo trumpi medžių šešėliai. Iš vidaus mane mušė karštis, nors oras buvo veikiau vėsus. Už susodintų tulpmedžių ir palmių žybčiojo strėlė ir virš jos penkiakampė „Holidei in“ žvaigždė.

— Nuostabu, kaip čia, Amerikoje, atsikartoja mano vaikystės išgyvenimai, — pasakiau. — Vėl sugrįžta visos baimės, visi troškimai, kuriuos tariausi jau seniai pergalėjęs. Vėl, kaip vaikystėje, man regisi, tarsi mane supantis pasaulis staiga ims ir sprogs, ir pasirodys besąs visai kas kita, pavyzdžiui, kokios pabaisos nasrai. Šiandieną važiuojant mane kaip kadaise buvo apėmęs troškimas turėti septynmylius batus, kad nereikėtų eikvoti laiko atstumams įveikti. Ir vėl, kaip kadaise vaiką, mane iš proto varo mintis, kad kur nors kitur irgi kažkas yra, bet aš negaliu akimirksniu ten nukakti. Tik anuomet nuo tos minties aš apsvaigdavau, o dabar kalbu apie tai, lyginu ir mokausi. Man būtų juokinga aiškinti tokius mįslingumus; aš tik nusakau juos, kad nesijausčiau toks vienišas kaip anuomet. Dabar aš nesivaržau, daug kalbu, mėgstu juoktis, norėčiau būti toks storas, kad pilvu atidaryčiau sukamąsias duris, ir džiaugiuosi galėdamas pamažu užsimiršti.

— Žaliasis Heinrichas irgi nenorėjo nieko aiškinti, — staiga pasakė Kler. — Jis tik stengėsi patirti visa iš šalies ir stebėjo, kaip vienas įvykis aiškina kitą, o šis pastarasis dar vieną. Jis leido įvykiams ru-

tuliotis savaime, pats nesikišdamas, tad ir žmonės, kuriuos jis sutikdavo, lyg šokdami prasisukdavo pro šalį. Jis jų šokti nekviesdavo ir iš ratelio netraukdavo. Jis nieko nenorėjo iššifruoti, — iš vieno savaime seks kita. Man regis, ir tu leidi pasauliui suktis pro šalį. Užuot įsitraukęs pats, tu lauki, kad patirtis tau būtų pateikta. Elgiesi taip, tarsi pasaulis būtų specialiai tau skirta *dovanėlė*. Belieka mandagiai žiūrėti, kaip viskas bus po truputį išvyniota; juk kištis būtų nemandagu. Tebūnie kaip bus, manai, o kai kas nors nutinka, priimi tą nutikimą su nuostaba, atrasdamas jame kažką mįslinga ir lygindamas tai su ankstesnėmis mįslėmis.

Krūptelėjau prisiminęs Juditą, iš gėdos išmušė prakaitas, turėjau atsistoti ir pasivaikščioti mėnesienos nušviestu taku.

— Tikra tiesa, — pasakiau vėl nerūpestingai, tarsi tai būtų tik žaidimas, — kai ką nors pamatau ir pradedu išgyventi, tuojau pagalvoju: „Aha, štai kaip! Šito aš dar nebuvau patyręs!“— ir tarsi pasižymiu paukščiuką. Vos pradėjęs leistis į išgyvenimą, imu jį sau formuluoti ir atsitraukiu atgal, taip ir nepatirdamas iki galo, tik stebėdamas tai, kas slenka pro šalį. „Na matai!“— sakau ir laukiu, kas gi bus toliau.

— Ir vis tiek Žaliasis Heinrichas nėra nevertas meilės, nors taip ir norisi vis pabaksnoti jam pirštu prikišamai, — taip pat žaismingai tarė Kler. — Juk ne iš bailumo ir ne iš drovumo jis vengia išgyvenimų, o tik todėl, kad nuolat būgštauja, neva šis nuotykis ne jo, ir leidęsis į jį, jis bus atstumtas, kaip visad būdavo atstumtas jau nuo pat vaikystės.

— Bet kas gi tai daugiau, jei ne bailumas? — paklausiau.

Kler atsistojo, ir aš žengiau į šalį. Paskui vėl priėjau; pasilyginusi suknelę Kler atsisėdo, aš prisėdau greta. Tiek daug prikalbėję, dabar taikiai nutilome. Dar neapsikabinome, net nepalietėme vienas kito, tačiau ir mūsų artumas jau atrodė mums kaip glamonė. Jaučiausi subartas, bet kartu ir toks pasitikintis savimi, lyg prisiklausęs maloniausių žodžių. Išsigandau, kad Kler buvo teisi, bet po akimirkos jau džiaugiausi, nes ji nebuvo teisi. Man dažnai taip atsitikdavo besiklausant kalbų apie save; jos būdavo teisingos ir vis dėlto begėdiškos. Ir kai aš pats kalbėdavau apie kitą, nors niekad nemeluodavau, vis viena jausdavausi perdedąs.

— Štai ir visa pasaka apie Žaliąjį Heinrichą, — pasakiau Kler.

Ji atsiduso lyg pritardama, ir man pasirodė, tarsi jos kūnas įtraukdamas oro labai lėtai išsiplėtė ir palietė mane. Aišku, ji manęs nepalietė, tai tik vaizduotė pralenkė mane apėmusią nerimastį ir vis dėlto nejaukų laukimą. Staiga prisiminiau vyriškį, besišlapinantį priešais mus, tačiau dabar šis vaizdas manęs nebetrikdė. Iš baimės, kad galiu išsiduoti, ėmiau drebėti. Atsistojau, susijaudinęs, bet dar nerodydamas nekantrumo, ir paliečiau Kler ranką, lyg duodamas ženklą grįžti ir kartu mėgindamas vėl atsitraukti. Kler pasirąžė ir jau ketino stotis, aš darsyk žingtelėjau artyn, be žodžių, vien tik mostais padėdamas jai, bet jos pačios neliesdamas.

— Sprandą skauda, tikriausiai kad važiuodama visą laiką žiūrėjau į priekį, — tarė Kler, ir aš krūptelėjau, lyg dabar, paminėdama savo kūno dalį, būtų išsidavusi *ji*.

Kad nepasirodyčiau, koks esu susijaudinęs, paspartinau žingsnį, ir Kler, apakinta mėnesienos, lėtai sekė man iš paskos.

Girdėjau, kaip ji eina pavymui, ir staiga man toptelėjo vienas epizodas iš seno Džono Fordo filmo, pavadinto „Geležinis arklys". Filmas pasakojo apie tai, kaip 1861-1869 metais buvo tiesiama tarpkontinentinė geležinkelio linija nuo Misurio iki Kalifornijos. Dvi geležinkelio bendrovės klojo bėgius priešpriešiais, „Central Pacific" iš vakarų ir „Union Pacific" iš rytų pusės. Vienas žmogus apie tai svajojo jau gerokai anksčiau, su sūnumi jis patraukė į vakarus ieškoti perėjos per Uolinius kalnus. Jis išsiskyrė su kaimynu, jo mažas sūnelis atsisveikindamas negrabiai apkabino dar mažesnę kaimyno dukrelę. Tėvas žuvo, bet sūnus vėliau, jau suaugęs, rado perėją. O kaimynas tapo „Union Pacific" bendrovės direktoriumi. Pagaliau po ilgų metų, kurie ir filme, darsyk atkuriančiame visus darbus, slinko varginančiai lėtai, abi geležinkelio linijos susitiko Promonteri Pointe, Jutos valstijoje, ir direktorius įkalė auksinę vinį į paskutinį pabėgį. O paskui svajotojo sūnus ir direktoriaus duktė apkabino vienas kitą, pirmąsyk nuo ano išsiskyrimo vaikystėje. Nebūčiau galėjęs paaiškinti kodėl, bet man bežiūrint užėjo negerumas, pajutau geliantį skausmą krūtinėje, nenuryjamą gniu-

žulą gerklėje, kažkokį opumą, visa oda įsidirgino, kūną ėmė krėsti drebulys; tačiau tą akimirką, kai buvo įkalta vinis ir abu herojai puolė vienas kitam į glėbį, aš irgi pasijutau tarsi tame glėby ir apimtas begalinės ramybės išsyk atsigodau. Taip visas mano kūnas troško, kad jiedu vėl būtų drauge.

Lukterėjau, kol Kler pasivys mane, ir žengdami greta sugrįžome į viešbutį. Vaikas ramiai miega, pasakė tarnautoja, ir aš pajutau, kad vis dėlto esu išalkęs. Kol valgiau, Kler žiūrėjo į mane, atsilošusi, sudėjusi rankas ant kelių. Kartkartėmis ji labai lėtai sumirksėdavo, tarsi jos akys jau merktųsi pačios. Aš irgi neatitraukiau nuo jos žvilgsnio, ir staiga mumyse vėl atgijo anas mūsų pasimylėjimas, dabar jis buvo mums visai suprantamas. Manyje sukilo toks stiprus jausmas Kler, kad turėjau nusisukti į šalį. Tas KITAS LAIKAS, kurį buvau patyręs Providense trumpai blykstelėjus riedančio kauliuko skaičiui, dabar išsidriekė priešais mane kaip kitas pasaulis, tereikėjo tik žengti į jį ir visiems laikams atsikratyti savo baimingos prigimties, visų jos ribotumų. Bet aš ir vėl išsigandau to žingsnio, nes pagalvojau, koks neišvengiamai sutrikęs ir tuščias, be savosios gyvenimo formos, turėsiu klaidžioti po tą kitą pasaulį; mane plūste užplūdo beribis palaimingas gyvenimo jausmas, gyvenimo be karštligės ir be baimės, kuriame manęs nė nebebuvo, kaip tame kipariso žaisme, ir man pasidarė taip baisu to tuščio pasaulio, kad vieną išgąsčio akimirką išgyvenau tą patį nežmonišką siaubą, kuris ištinka vaiką, staiga išvydusį tuščią vietą ten, kur ką tik kažkas buvo. Šią akimirką visiems laikams mečiau troškimą pabėgti nuo savęs;

prisiminiau dažnai vaikiškas savo baimes, nenorą prisileisti artyn kitus žmones, savo ūmai atsirandantį nenuovokumą, ir staiga pajutau pasididžiavimą, o paskui ir visiškai suprantamą pasitenkinimą savimi. Žinojau, kad jau niekada nebenorėsiu atsikratyti visų šių silpnybių ir kad dabar tebus svarbu jas visas suderinti ir rasti tokį gyvenimo būdą, kuris ir man būtų geras, ir leistų sugyventi su kitais. Tarsi iki šiolei būčiau ne gyvenęs, o tik mėginęs, nejučia tariau: „Gerai! Pradėsime rimtai!“

Jaučiau, kad Kler dar tebežiūri į mane. „Kiek nedaug ji čia reiškia!“ — pamaniau, bet ši mintis manęs nuo jos neatitolino. Anksčiau dažnai pakakdavo įsivaizduoti, kad kitas yra kitas, bet ne aš, ir išsyk apsvaigdavo galva, paskui pasidarydavo šlykštu; tačiau šią valandėlę aš pirmąsyk leidau vaizduotei ramiai išsiskleisti, ir pajutau nebe pasišlykštėjimą savim, o gilią užuojautą Kler; kad ji negali būti mano vietoje, kad negali patirti to, ką tik dabar patyriau aš, — kaip jai tikriausiai nuobodu, šitai Kler! — o paskui ir vėl suėmė pavydas, kad apvertus antraip, lygiai tas pat ištiktų ir mane. Tačiau šios mintys nebeišsirutuliojo, jos tik trumpam buvo nušvitę ir vėl užgeso ilgame ir permainingame vyksme, kuris sukosi apie visai ką kita. Papasakojau Kler, kaip žiūrėjau Džono Fordo „Geležinį vilką“ ir ką tuomet jutau.

Kažkada ji buvo mačiusi šį filmą koledžo kino klube, jai įstrigo, kaip klodami pabėgius airių darbininkai visa gerkle traukė vis tą pačią dainą.

— Bet juk tai buvo nebylus filmas! — staiga susigriebė ji.

Ir mes abu prisiminėme, kad tos dainos kiekvieną-syk buvo matyti tik natos virš dainuojančių darbininkų. Dar daug šnekėjomės, tik ne apie save, pasakojomės istorijas, daug daug istorijų, ir nė vienas nenorėjome leisti, kad kito žodis būtų paskutinis, nors vos besivaldėme geisdami pagaliau atsidurti kambaryje. Galų gale neišlaikė Kler, klausydamasi istorijos apie kiaulę ir karietą, kurią pasakojau besidaužančia širdimi, ji staiga surimtėjo, ir jos veidas akimirksniu neatpažįstamai pasikeitė. Anksčiau galbūt būčiau palaikęs tai beprotybės proveržiu, tačiau tą vakarą su beveik užmirštu pasimėgavimu lyg senais laikais išgyvenau tai kaip iškilmingą tiesos akimirką, amžiams juokais pavertusią mano paties beprotybę bijoti, kad mano akivaizdoje staiga gali išprotėti kitas.

Mylėjomės beveik mieguistai, vos judėdami, vos kvėpuodami, galiausiai visai sulaikę kvapą. Vidury nakties man toptelėjo vaikas, paliktas kitame kambaryje, ir staiga taip jo pagailo, kad pasiūliau Kler nueiti pasižiūrėti.

— Prisiminęs Benediktiną vieną, — pasakiau, — ir pats imu jausti jos varganą vienatvę. Ne todėl, kad mes čia dviese, o todėl, kad ji ten už sienos dar nesuvokia, jog prie jos nieko nėra, ir aš itin ryškiai atjaučiu tą kraupaus nuobodulio būseną. Man atrodo, lyg turėčiau tuojau pat pažadinti vaiką, pakalbėti su juo ir išblaškyti jo nuobodį. Tiesiog jaučiu, kaip jį kankina nuobodus miegas ir sapnai, ir noriu atsigulęs šalia praskaidrinti tą jo ilgą vienatvę. Kaip nepakenčiama, kad sąmonė neįgyjama išsyk, vos tik at-

ėjus į pasaulį. Dabar pradedu suprasti istorijas, kuriose vienas herojus nori išgelbėti kitą.

Papasakojau Kler apie kareivį Filadelfijoje ir apie tai, kaip jam reikėjo būti išgelbėtam.

Paskui nuėjome į kitą kambarį, ir aš žiūrėjau į miegantį vaiką.

Kol Kler buvo vonioje, slapta jį pasižadinau. Jis pramerkė akis ir apsisapnavęs kažką nerišliai suveblеno. Tada nusižiovavo, o aš spoksojau į šviesią jo burnos ertmę, į virpantį ties gomuriu liežuvį; paskui jis vėl užmigo. Sugrįžo Kler, ir mes vėl sugulėme; galiausiai užmigo ir ji, tyliai knarkė išvarginta kelionės. Žiūrėjau į tamsiai švitantį televizoriaus ekraną, kuriame atsispindėjo sumažinti „Holidei in“ viešbučio ženklai — strėlė ir penkiakampė žvaigždė. Prieš užmigdamas dar žvilgterėjau į laikrodį ant rankos: buvo jau seniai po vidurnakčio, ir aš prisiminiau, kad dabar man jau trisdešimt.

Miegojau blogai, badžiau suvirusią vištą, kurios kaulai kaipmat išbyrėjo, dvi moteriškės, stora ir plona, stovėjo viena šalia kitos, plonoji sulindo į storąją, paskui abi susprogo, balansuodama ant peilio ašmenų pro atviras metropoliteno duris bandė įtaikyti guvernantė, vedina vaiku, vis kažkokie skubūs laiškai, ženklai smėlyje, kvailo sodininko laistomi tarsi gėlės, augalai, sudarantys žodžius, slapti pranešimai ant meduolinių širdučių parapijinės mugės kioskuose, AUSTRIŠKO viešbutuko svečių kambarys su keturiomis lovomis, ir tik viena iš jų apvilkta patalyne. Styrančiu organu pabudau iš šių košmarų, tuoj pat įsibrukau į miegančią Kler, apsilpau ir vėl užsnūdau.

„Tad ar reikia stebėtis, kad vietos pakeitimas dažnai padeda mums tarsi sapną užmiršti tai, ko nenorėtume laikyti tikru dalyku?“

Karlas Filipas Moricas,
„Antonas Reizeris“

II.

Ilgas atsisveikinimas

Tą dieną per pietus atvykome į Sent Luisą. Paskui visą laiką praleidau su Kler ir vaiku. Gyvenome pas draugus, kuriuos Kler buvo pavadinusi „įsimylėjėlių porele“, ir veik ištisai sėdėjome namuose, esančiuose Rok Hilo priemiestyje į vakarus nuo Sent Luiso, toliau į Misurio valstijos gilumą. Tai buvo medinis namas, tuo metu kaip tik dažomas, ir mes padėjome šeimininkams. Taip ir nesužinojau niekada, kuo vardu jie buvo iš tiesų, nes kitaip ir nevadino vienas kito, tik vis naujais maloniniais vardais. Iš pradžių pamatęs juos prisiminiau tą troškimą sumažėti, apie kurį man buvo kalbėjusi Kler, paskui, geriau įsižiūrėjęs, vėl užmiršau bendrus žodžius ir tik stebėjau juos abu, susidomėjęs, ką man atvers jų gyvenimo būdas. Moteris visąlaik nudavė paslaptingą, o vyras nusivylusį ir įžeistą, bet ilgiau pas juos pabuvęs aiškiai matei, kad jokios paslapties ta moteris neturi ir kad tas vyras visai smagus ir patenkintas. Ir vis tiek kiekvieną rytą turėjai priprasti prie jų nors ir nieko nereiškiančių, bet užtat slėpiningų ir nusivylusių vei-

dų. Vyras piešė anonsinius plakatus naujiems filmams, rodomiems Sent Luise, o moteris gelbėjo jam nudažydama foną. Be to, jis tapė paveikslus, vaizduojančius Vakarų kolonizacijos scenas, peizažus su furgonais ir garlaiviais, ir parduodavo juos universalinėms parduotuvėms. Jų artumo jausmas buvo toks stiprus, kad tolydžio virsdavo trumpu susierzinimu. Jie pajusdavo jį jau iš anksto ir imdavo maldyti vienas kitą, bet nuo to tik juo labiau susierzindavo. Kad apsiramintų, neišsiskirdavo ir nesiliaudavo kalbėję, o likdavo susiglaudę, glostydamiesi ir apsikabinę, vis labiau įsierzindami ir įsigrisdami, ir toliau maldydami vienas kitą tais savo maloniniais vardais, — net daiktams, dėl kurių susiginčydavo, jie vartojo tik maloninius žodžius, — kol pamažėle iš tikrųjų atsipalaiduodavo ir pasitraukdavo kas sau. Tai būdavo vienintelės akimirkos, kai jie galėdavo vienas nuo kito pailsėti. Nė dienelei nepaleisdami viens kito iš akių, jie taip gyveno jau dešimtį metų.

Ir vis tiek ligi šiol nežinojo, kaip vienas kitam įtikti. Jei kuris nors nudirbdavo kokį darbą, tai dar nereiškė, kad ir kitą kartą vėl jo imsis; bet taip pat tai nereiškė, kad kitąsyk to darbo imsis kitas. Dėl kiekvieno dalyko reikėdavo derėtis vis iš naujo, ir kadangi abu kaskart norėdavo stvertis to paties, tai ilgai užtrukdavo, kol juodu susitardavo. Jie vis dar nebuvo pasiskirstę vaidmenų; jei kuriam nors patikdavo, ką daro kitas, kaip, tarkime, piešia, verda, ką nors sako ar tiesiog juda, tai dar nereiškė, kad kitą kartą jis pieš panašiai, tą patį virs, ką nors panašaus sakys ar mėgins pakartoti aną judesį; jis nedarys ir

priešingai, — paprasčiausiai jiems abiems teks vis iš naujo mokytis būti kartu. Bet jeigu kuriam nors nepatiks koks kito bruožas, šis neims jo išsyk kratytis, o atvirkščiai, mėgins parodyti, kad yra įpratęs taip gyventi.

Jie buvo taip užsiėmę vienas kitu, kad net mažiausi dalykėliai, susikaupę per bendrą gyvenimą, buvo tapę jiems brangūs tarsi nuosavos kūno dalys. Jie telkė namų turtą ir baldus, tarsi savo ruožtu tik tarp šių daiktų galėtų neabejoti patys savimi. Kaip jie išsigando ir įsižeidė, kai vaikui kartą pasitaikė sudaužyti stiklinę! Kol vienas tylėdamas šlavė šukes, kitas tik beviltiškai stovėjo šalia. Net pasakodami apie žmones, buvusius pas juos, jie dažniausiai prisimindavo, ką tie žmonės čia iškrėtė: vienas buvo atsirėmęs į sieną ir paliko kulnų žymes, kitas nutraukė rankšluosčio kilpelę, trečio pirštų atspaudai liko ant šlapio paveikslo, o dar kitas pasiskolino knygą ir iki šiolei negrąžino. Jie parodydavo tarpą knygų lentynoje, ir staiga suprasdavai, kad tie slaptingi bei įžeisti veidai iš tikrųjų dera prie jų dvasinės būsenos ir atitinka jų požiūrį į priešišką išorinį pasaulį; žiūrėjai prislėgtas, kaip stiklo šukės krenta į šiukšlių kibirą, o jie, ir vėl nuvilti, liūdnai žvelgia vienas į kitą. Jie pasmerkdavo žmogų ne tiesiai jam priekaištaudami, bet jo akivaizdoje itin perdėtai domėdamiesi tik vienas antru ir šitaip jį atstumdami.

Jie buvo draugiški, dažnai priimdavo svečius, geisdami iš naujo nusivilti ir vėl įsikibti vienas į kitą. Prisiartinus prie kokio daikto, jie tuoj pat įspėdavo tave, nusakydami to daikto suvaidintą jų

gyvenime vaidmenį arba, užbėgdami už akių, tylomis pademonstruodavo, kaip būtų geriausia su juo elgtis. Jie taip godojo savo daiktus, kad užuot turėję juos bendrai, kiekvieną pasiskirdavo arba vienam, arba kitam. Bet kuris mažmožis buvo apsaugotas dar ir tuo, kad turėjo atskirą šeimininką. Ir ne tik žiedai servetėlėms, rankšluosčiai ar paklodės su monogramomis, bet ir kiekviena knyga, plokštelė, dekoratyvinė pagalvėlė. Visi kampai namuose buvo padalinti ir priklausė arba tik vienam, arba tik kitam, ir niekuomet abiems kartu. Tarpusavyje jie, be abejo, viskuo keitėsi ir, žinoma, peržengdavo kito teritoriją, bet būtent supratimas, kad kiekvienas naudoja kitam paskirtus daiktus, regis, tik dar labiau juos sujungdavo. Tie paskyrimai leido susikurti tarytum tokią konstituciją, pagal kurią jie galėjo tiksliausiai pamėgdžioti legendą apie Eldoradą, iš išorės neprieinamą, o viduje viskuo apsirūpinančią valstybę.

Į kasdieninius darbus jie irgi žiūrėjo labai rimtai ir atlikdavo juos iškilmingai. Tuomet vienas tapdavo kito tarnu. Dailininkui sumanius piešti naują paveikslą universalinei parduotuvei, viską suruošdavo moteris: ji ištempdavo drobę, išrikiuodavo dažų tūteles, sutvarkydavo teptukus, atitraukdavo užuolaidą, o vyras tuo tarpu sukryžiavęs rankas vaikštinėdavo po kambarį; bet jeigu moteris taisydavo valgį, tai vyras sudėliodavo kas reikalinga čia pat, po ranka, kad jai tereiktų tik kelių didingų mostų. Užtat pradėjus dirbti bet kokia pagalba jiems jau tik kliudė. Todėl ir dažant namą man tebuvo leidžiama pastatyti

kopėčias arba išmaišyti dažus; kažkas kita juos, atrodo, vėl būtų įžeidę.

Tas jų švelnumas sau dažnai pasidarydavo man baisus. Savo elgesiu jie tarsi priekaištavo man, kad esu vienas ir kad vieną palieku Kler. Tuomet turėdavau pažvelgti į ją, kad prisiminčiau, kaip sunku būtų įsivaizduoti ją kitaip nei vieną. Mes dažnai būdavome kartu ir vėl išsiskirdavome, netapdami svetimi, bet ir nepretenduodami vienas į kitą. Kitaip aš nebebūčiu galėjęs, o Kler, regis, iš viso nežinojo, kad gali būti ir kitaip. Porelės gyvenimas jai atrodė kaip pastangos, su ja pačia niekaip nesusijusios. Ji dažnai nusišypsodavo, ir žiūrėdami į juos abu, mes pasijusdavome laisvi.

Kartais mūsų ramybė virsdavo geismu, o geismas vėl ramybe. Mes net nepastebėdavome, kaip tai atsitikdavo, tarytum sapne vienas pojūtis sukeldavo kitą. Beveik nepaliesdavome vienas kito, niekuomet nesibučiuodavome ir paglostydavome kits kitą tik gulėdami greta ir tyliai alsuodami. Mūsų švelnumas pasireikšdavo vien tuo, kad aš kalbėdavau, o Kler klausydavosi manęs, kartkartėmis irgi ką nors pratardama.

Ir su vaiku dažnai kalbėdavausi, kas dieną jį fotografuodavau, o paskui žiūrėdavau, ar jis jau pasikeitė. Kad iš to buvo šaipomasi, manęs dabar nejaudino, — aš rodydavau nuotraukas, kuriose iš tiesų būdavau įamžinęs vaiką kas dieną vis kitokia poza. Be to, maniau, kad galbūt fotografuojant vaizdai įstrigs vaiko atmintin, ir tariausi tokiu būdu galėsiąs kada nors iškilti jo prisiminimuose. To paties siekiau ir

dažnai su juo vaikštinėdamas, kartą mudu net nuvažiavome autobusu į Sent Luisą ir ilgai stovėjome ant Misisipės kranto; galbūt vandens kvapas kada nors padės jam lengviau prisiminti. Būdamas su vaiku ir nuolatos klausinėjamas, kaip kas vadinasi, dar pastebėjau, kad iki šiolei labiausiai rūpinausi beveik vien savimi, nes aplink buvo nemaža man visai nežinomų dalykų. Tik dabar pamačiau, jog man trūksta žodžių nusakyti paprasčiausiems judesiams aplink. Taip pamažu mokiausi stebėti visa iki galo, o ne vien tik žvilgterėti, — aha! — ir nusisukti. Labiausiai nemokėdavau nusakyti garsų, kartais nepadėdavo net ir ištiktukai iš komiksų, o kai tik nutildavau, vaikas vėl išsigąsdavo ir pradėdavo šaukti. Žaisdamas jis dažnai užsisklęsdavo savyje ir kalbinamas neatsiliepdavo; atitokdavo tik ištarus kokį nors jam negirdėtą žodį. Kartą vakare atšalo, bet aš niekaip negalėjau jo prikalbinti apsirengti švarkelį. Ir tik tada, kai užsiminiau apie *žąsies odą*, jis sukluso ir staiga ramiausiai leidosi aprengiamas.

Buvo keista, kad Benediktina beveik nebepastebi gamtos, bet jau kaip gamtą patiria civilizacijos sukurtus ženklus ir daiktus. Apie televizijos antenas, zebro dryžius ties perėja ir policijos sirenas ji klausinėdavo kur kas dažniau negu apie miškus ir žoles; apsupta signalų, švieslenčių ir šviesoforų, ji tarytum atgydavo, bet kartu ir aprimdavo. Jai atrodė natūralu, kad egzistuoja raidės ir skaitmenys, ji laikė juos savaime suprantamais daiktais, kurių nereikia pirma iššifruoti kaip ženklų. Tuo pačiu pastebėjau, kad ir man pasidarydavo nuobodu, jeigu ilgėliau matyda-

vau prieš akis tik gamtą ir neaptikdavau aplink nieko skaitomo.

Išvydęs tikrą gamtą mėgdžiojantį daiktą, tarkim, dailininko paveikslą, vaikas neklausdavo, ar yra kur nors toks peizažas, kur jis galėtų būti, nes jį visiškai atstodavo kopija. Vėl prisiminiau, kad aš vaikystėje elgiausi atvirkščiai: man visuomet rūpėdavo, kur nupieštas dalykas yra iš tikrųjų. Pavyzdžiui, mūsų namuose buvo aliejiniais dažais tapytas paveikslas, vaizduojantis ledyną; jo apačioje glaudėsi kalnų pirkelė, ir aš visuomet buvau įsitikinęs, kad šis peizažas ir ši kalnų pirkelė iš tiesų yra, netgi tariausi žinąs vietą, kur stovėjo dailininkas. Kai man pasakė, jog paveikslas sukurtas vaizduotės, aš negalėjau patikėti; pagalvojus apie tai, kad paveikslas egzistuoja pats sau vienas ir kad žiūrėdamas į jį negali įsivaizduoti nieko tikro, man dar ilgai atrodydavo, kad tuojau uždusiu. Panašiai buvo ir vėliau, kai mokiausi skaityti: aš nepajėgiau įsivaizduoti, kad gali būti aprašyta tai, ko nėra. Vietovė iš skaitinių knygos buvo konkretus miestelis, tiesa, ne mūsų, bet netoli esantis, aš net žinojau kuris. Pirmosios knygos, kurias paskui perskaičiau pats, buvo pasakojimai pirmuoju asmeniu, todėl baisiai išsigandau, kai pasitaikė knyga, kurioje jokio pasakotojo taip ir neradau. Šios suvokimo formos apskritai taip veikė mano kitus išgyvenimus, kad dabar, po tiek laiko, aš ėmiau manyti, jog po šoko, patirto supratus savo klaidą, visuomet prasidėdavo naujas mano gyvenimo tarpsnis. Ir vėl ėmiau beveik pavydėti vaikui, kuris į imitacijas ir ženklus jau nuo pat pradžių žiūrėjo kaip į savaimingus dalykus.

Tarp kitko, ir dailininkas negalėjo įsivaizduoti, kad pieštų tai, ko nėra: jo paveiksluose ne tik peizažai turėjo būti tikslios tikrų peizažų kopijos, ir žmones jis piešė tik tikrai gyvenusius ir kažkada, kokiu nors konkrečiu laiku veikusius tai, ką jie veikė ir čia, jo paveiksluose. Todėl jis vaizdavo tik istorines akimirkas istorinėse vietose, pirmąją karietą, pervažiavusią Misisipės tiltu ties Sent Luisu, šūvį į Abraomą Linkolną teatre, nebent ką nors truputėlį pagražindamas; visa kita jam atrodė kaip apgaulė.

— Užtat aš ir nemėgstu piešti mūšio ties Litl Big Hornu[21], — sakė jis. — Juk indėnai ten nepaliko gyvo nė vieno amerikiečio, taigi ir liudininkų neliko.

Man dingtelėjo, kad iki šiol Amerikoje nė karto, nei ant viešbučio užuolaidų Providense, nei kituose viešbučiuose, neteko matyti fantastinių paveikslų, visur buvo tikrovės atvaizdai, dažniausiai iš Amerikos istorijos.

Paklausiau to vyro, ar jis imtųsi piešti ką nors kita, — ne pardavimui, o tiesiog sau. Paveikslo sau jis iš viso negalįs įsivaizduoti, atsakė vyras, o moteris pridūrė:

— Mes čia visi mokėmės matyti pasaulį tik per istorijos paveikslus. Peizažas tampa įdomus tik tuomet, jeigu su juo susijęs koks nors istorinis įvykis. Tarkim, kažkoks mamutmedis — tai dar ne paveikslas; jis tampa paveikslu tik pasitarnaudamas kam nors kitam, pavyzdžiui, tam, kad po juo apsistotų mormonai[22], keliaujantys prie Didžiojo Druskos ežero. Visa, ką regėjome nuo mažų dienų, buvo apipinta pasakojimais, ir tie pasakojimai visuomet būdavo

sakmės apie didvyrius. Peizažuose mes matome ne gamtą, o darbus tų, kurie šias vietas užkariavo Amerikai, todėl kiekvienas peizažas kartu yra ir raginimas būti tų darbų vertiems. Mes taip išauklėti, kad žiūrint į gamtą mus išsyk apima vidinis virpulys. Po bet kuriuo kanjono vaizdu mums tiktų užrašyti tezę iš Jungtinių Valstijų konstitucijos.

— Kiek kartų esame kartoję, kad nebereiktų taip mylėti šios šalies, — pasakė vyras, — ir vis tiek negalime kitaip: iš tokio paveikslo į mus būtinai prabyla konstitucija. Kiekvienas paukštis tampa nacionaliniu, kiekviena gėlė — tautos simboliu.

— Pamačiusi sedulos krūmą, aš kaskart prieš savo valią susijaudinu, — pritarė moteris. — Ne todėl, kad esu gimusi Džordžijoje, o kad sedula yra Džordžijos valstijos gėlė.

— Lygiai tokį pat jaudulį, — staiga įsiterpė Kler, — jums sukelia ir jūsų pačių daiktai, ne todėl, kad jūs juos brangiai pirkote, o todėl, kad jie yra jūsų bendro gyvenimo simboliai.

Vyras su moterimi susijuokė, ir vaikas, stovėjęs greta, sutrikęs irgi užsikrėtė tuo juoku.

— Laikui bėgant net savo rakandus mes imsime sapnuoti kaip Jungtinių Valstijų rakandus, — nusprendė jie. — Tuomet ir sapnuoti pagaliau galėsime tą patį.

Taip šnekučiuodamiesi sėdėjome ant viršutinio „Marko Tveno“ garlaivio denio ir laukėme, kol laivas išplauks į Misisipės vandenis. Aplinkui buvo pilna turistų, vieni amerikiečiai, kas su alaus skardine, kas su kokakolos stiklinėle ar spragintų kukurūzų

maišeliu rankoje, jie laukė, kaip ir mes, beveik nesikalbėdami, dairydamiesi tai į lynus, kaip tik atrišamus nuo prisišvartavimo stulpų, tai į du aukštus dūmtraukius. Laivas atbulas lėtai slinko nuo kranto, paskui sūpuodamasis sustojo vietoje, buvo girdėti, kaip pro apsauginius vožtuvus šnypšdamas veržiasi garas, iš dūmtraukių išvirtę tiršti juodi dūmai akimirksniu užtemdė dangų. Tada nuaidėjo garlaivio signalas, vaikas išsyk paslėpė galvą mums tarp kojų, ir nė vienas iš mūsų, netgi Kler, nemokėjome nusakyti jam šito garso; tai nebuvo skambesys, tai pratisai, su pertrūkiais gaudė milžiniška fleita, pučiama, galėjai pamanyti, ištisos tautos; tas gausmas buvo toks gyvuliškas ir šiurkštus, bet kita vertus, tirštų, vis smarkiau laukan besiveržiančių juodų dūmų tumulų ir neaprėpiamų Misisipės platybių akivaizdoje toks patetiškas ir išdidus, kad aš norom nenorom sumišęs ir visas nutirpęs nusukau akis į šalį. Tokio galingo būta to signalo, kad tik per kelias gąsdinančias sekundes, kol jis gaudė, aš suspėjau patirti tą svajonių Ameriką, apie kurią iki šiolei tebuvau girdėjęs pasakojant. Tai buvo puikiai surežisuota prisikėlimo akimirka, kai visa aplink tarpusavy susyja, kai žmonės ir gamta, kas gyva ir kas miręs, sustoja į savo vietas, apreikšdami vienintelę, skausmingą ir teatrališką istoriją. Teatrališkai dabar plaukė Misisipė, teatrališkai iš vieno denio į kitą laipiojo laivo svečiai, tai aukštyn, tai žemyn, o sodrus, reikšmingas nebejauno vyro balsas per garsiakalbius pasakojo didžiosiomis upėmis plaukiojusių garlaivių istoriją: apie jų pradėtą naują erą transporto ir prekybos istorijoje,

apie garlaivių lenktynes, apie vergus negrus, mėnesienoje malkomis kūrenusius krosnis, apie katilų sprogimus ir galiausiai apie tai, kaip garlaivius pakeitė traukiniai. Šiaip jau itin besibodįs ekskursijų vadovų aiškinimais, sklindančiais iš garsiakalbių, šio patetiško balso aš galėjau klausytis nepailsdamas.

Tomis dienomis aš pirmąsyk patyriau ir bent kiek pastovesnį, ne vien tik karštligišką gyvenimo džiaugsmą. Tiesiog sėdėjau sau, mes valgėme ir gėrėme, ir man buvo ramu. Bet aš neatgijau, o veikiau aptingau, bemaž nejudėjau, nebesirūpinau savimi, bet ir nesusitelkiau ties kitais, kaip būdavo anksčiau; visi pastebėjimai *ateidavo patys*, be pastangų, iš bendro gyvenimo pajutimo. Kai kiti šokdavo, aš tik žiūrėdavau, visa esybe būdamas su jais, bet nesijausdamas turįs prisijungti. Dabar negalėjau suprasti, kaip kadaise leidausi prievartaujamas kitų gyvenimo formų. Šokti man niekada nebuvo malonu, čia pradedi, čia vėl sustoji, turi laukti, kol vėl bus galima pradėti. Gražus man būdavo atsitiktinis judesys kasdienių įvykių tėkmėj: atsisveikinimo mostas deramą akimirką per deramą atstumą, veido išraiška, atstojanti išsamų atsakymą, bet kartu neužgauli ir supratinga, taip pat pavykęs gestas, kuriuo parodai kelneriui, kad pasiliktų grąžą sau; tuomet man būdavo gera, aš pasijusdavau kone besvoris, kaip kitiems tikriausiai būna šokant.

Daug gėriau, bet nepasigerdavau, iš pažiūros apsileidau, ir vis dėlto nepraradau pasitikėjimo. Kartais išeidavome kur nors papietauti, susėsdavome už ilgo stalo, o vaikas, įsitaisęs tarp mūsų, tai čia, tai ten,

išterliotu veideliu, tik suteikdavo mūsų valgymui džiugios pilnatvės. Kartais po to jis mums gražiais ir taisyklingais sakiniais papasakodavo, ką buvome veikę ir patyrę.

— Mes buvome restorane, — sakydavo jis, — mes valgėme ir gėrėme, kalbėjomės ir juokėmės.

Jis jau mokėjo perteikti visa tai rišliais sakiniais, ir vis dėlto nieko negalėjo išgyventi taip kaip mes, kad ir kokie skirtingi būdami; tuomet man, išgąsdintam užuojautos, vėl imdavo atrodyti, tarsi vaiko iš viso nė nebuvo su mumis. Tai, ką jis sakė, tuos prasmingus ir teisingus žodžius, — galbūt kaip tik todėl, kad ištartus tokiu protingu tonu, — vis tiek girdėdavau nelyginant sumišusį, bejėgį veblenimą. Prisiminiau, kaip ir aš pats ilgus metus mokiausi vien tik įvardyti potyrius, tegu ir neigiamai paženklintus draudimų, bet įsivaizduoti, kaip jie atrodytų gyvenime, o juo labiau paversti juos tikrove man nebuvo leista. Užaugau internate, beveik atskirtas nuo išorinio pasaulio, bet toji sistema, būtent gausybė joje galiojančių draudimų ir neigimų, atskleidė man kur kas daugiau galimybių ką nors patirti, nei būčiau galėjęs sužinoti iš išorinio pasaulio, iš įprastinės aplinkos. Taip mano vaizduotė darėsi vis plepesnė, nedaug tetrūko, kad būčiau virtęs idiotu. Ir vis dėlto —ši mintis vėl sugadino man nuotaiką — vėliau, kai jau galėjau laisvai semtis patyrimo, tų draudimų, ištisos jų *sistemos* dėka, aš pergyvenau viską *sistemingai*, žinodamas, kur kokį išgyvenimą priskirti, kokios patirties man dar trūksta, nemanydamas, kad tai, kas jau patirta, tiks visada ir visur, ir šitaip bent jau išsyk neišprotėdamas. Dėl to nebijojau ir minčių apie

savižudybę; užtat juo dažniau tekdavo nuogąstauti, kad nenusižudytų kiti, neturintys tokios paspirties kaip manoji sistema.

Lioviausi kalbėjęs pats su savimi, džiaugiausi nauja diena, kaip kadaise džiaugdavausi naktim; net nagai ir plaukai ėmė augti greičiau.

Bet vis dar kankino košmarai, staiga pabusdavau ir ilgai gulėdavau nejusdamas, kad jau nemiegu. „Tarsi pašto ragelis iš giliausios širdies kertelės"(„Žaliasis Heinrichas"), — taip mane vis pažadindavo siaubą keliantys vaizdai. Kartą sapnavau, tarsi guliu išsižiojęs, o pabudau kietai sučiaupta burna.

Sent Luise papasakojau Kler ir mudviejų su Judita istoriją. Nebesibaiminau dėl jos; kartais taip būna: ne sykį bergždžiai mėginęs atsukti kokį varžtą, staiga jau iš anksto žinai, kad dabar jis kaipmat atsisuks, — taip ir man dabar nieko nereiškė apie ją prabilti.

— Bijojau, kad užmušiu ją, — pasakiau. — Ir iki šiolei dar tebebijau. Kartą ėmėme smaugti vienas kitą gatvėje, o paskui parėjęs namo aš mašinaliai nusiploviau rankas. Kitą kartą, susiėję po ilgesnio laiko, iš pradžių buvome netgi meilūs kaip kadaise, bet jau po poros minučių, po vieno kito klausimo man staiga pasirodė, tarsi kažkas manyje patraukė virvelę ties klozeto baku, į kurį dar nespėjo pribėgti vandens. Mes, tiesa, tebegyvenome kartu, bet taip bėdinai, kad, tarkim, prie jūros jau kiekvienas pats tepdavomės kremu nugarą. Geriausiai sekdavosi pakęsti vienas kitą einant greta. Ir vis dėlto nesitraukdavome kas sau, nebent po kivirčo kuris nors išeidavome

į balkoną, bet tuojau ir vėl sugrįždavome kambarin. Mes vis dar baiminomės viens dėl kito, ir kartą, primušęs ją tamsoje, po valandėlės susiradęs apkabinau ir paklausiau: tu dar gyva?

— Kai mėginu išsiaiškinti, kaip visa tai nutiko, — sakiau, — anų dienų išgyvenimai išsisklaido, palikdami plikus išorinius įvykius ir įtartinus faktus, ir tada ima atrodyti, tarytum esu neteisingas Juditai, žaisdamas tą iš pat pradžių gražiai surikiuotą priežasčių ir pasekmių žaidimą, kuriame kiekvienas įvykis jau iš anksto išaiškintas ir todėl pasidaro netikras. Mūsų neapykanta buvo tokia tikra, kad šitie, šiaip ar taip, juokingi aiškinimai, nors pradžioje ir mėginome jų griebtis, atrodė mums kaip mūsų nelemties išniekinimas, kaip pasišaipymas iš jos. Kartą ėmiausi dėstyti Juditai, esą jos polinkis bet kurią, kad ir menkiausią informaciją apie pasaulį, apskritai kiekvieną spausdintą žodį tučtuojau suvokti kaip visuotinį pasaulio dėsnį ir, su pamaldžia egzaltacija prisiderinus jį sau, pagal tokią informaciją pradėti tvarkyti visą savo gyvenimą, — ta jos panika dėl užteršto oro, tas kliedėjimas natūralia mityba, — esą visa tai paaiškinama auklėjimu, niekada nesuteikusiu jai reikiamų žinių, dėl ko ji dabar ir paverčianti kiekvieną mažmožį magišku stabu. Tačiau galų gale aš pats prikandau liežuvį ir neprieštaravau, kai Judita ir mano aiškinimus išvadino lygiai tokia pat stabmeldyste, padedančia nukreipti dėmesį nuo savęs. Apskritai pradžioje man tik retkarčiais užkliūdavo Juditos prasimanymai, aš neteikdavau jiems daug reikšmės, ir paaiškinti juos man dar buvo vienas juokas; aš netgi didžiuodavausi galįs tai padaryti; Judita taip pat

suprasdavo, apie ką aš kalbu, man tik būdavo keista, kad ji neklauso mano patarimų. Paskui pastebėjau, kaip ji pradeda nekęsti tų išvedžiojimų, — ne todėl, kad manytų juos esant neteisingus, o tiesiog už tai, kad tai tėra tik išvedžiojimai, — ir nebenori klausytis mano nesibaigiančių kalbų. „Kvailas tu“, — nukirsdavo Judita, ir staiga aš iš tikrųjų pasijusdavau kaip tikras kvailys. Tas kvailumo jausmas užliedavo mane visą, aš leisdavausi jo glostomas, netgi mėgaudavausi juo. Taip mes galutinai virtome priešais, aš nieko nebeaiškindavau, o vien tik plūsdavausi, ir visai nenuostabu, kad netrukus nebeištvėrę mes panūdome pakelti viens prieš kitą ranką. Protarpiais, nors ir netekęs žado, aš džiaugdavausi pagalvojęs, kad pavyko būti tokiam pat niekšui kaip ir kiti; mat iki šiol labiausiai išsigąsdavau matydamas, kaip staiga tampa niekšais ką tik buvę artimi tau žmonės. „Juk tai neįmanoma!“— sakydavau visada. O dabar ir pats tapau tokiu, kitaip ir negalėjau, mudu abu virtome monstrais.

Mes neišsiskyrėme, nes nė vienas iš mudviejų nenorėjo pasiduoti. Mums net nebuvo labai svarbu kokiais nors priekaištais parodyti savo teisumą; svarbiau buvo leisti, ir mes tiesiog tykojome tokios progos, kad kitas pats pasijustų neteisus, pats pripažintų mūsų priekaištus. Pareiškę kokias nors pretenzijas, imdavome stebėti kiekvieną kito judesį, laukdami, kad jis pats išsiduotų. Blogiausia, kad mes jau nebekaltinome vienas kito, tik be žodžių stengėmės susitvarkyti taip, kad antrasis pats savaime pasijustų kaltas. Nebesiplūdome ir tetroškome, kad kitam būtų gėda. Tad iš naujo plaudavome indus, kito jau su-

plautus, vos jam atsistojus, tuoj pat puldavome rankioti tai, kas jo palikta, slapta nudirbdavome šiaip jau jo atliekamus darbus, tuojau pastumdavome į vietą kokį netinkamai padėtą daiktą. Judita staiga ėmė iš kambario į kambarį tampyti sunkenybes, kasdien, neleisdama, kad jai padėčiau, išnešdavo šiukšles. „Apsieisiu pati“, — sakydavo. Taip vis mėgindami užbėgti kits kitam už akių, darėmės vis uolesni, lyg kokios karštligės apimti. Ir vienas, ir kitas be atokvėpio ieškojome, ką būtų galima dar padaryti, ir stengėmės nurungti vienas kitą ne argumentais, bet veiksmais, kurių vos susiginčiję tučtuojau griebdavomės. Tačiau tos dvikovos baigtį nulemdavo ne patys veiksmai, o jų seka, jų atlikimo tvarka. Netikęs ritmas, per ilgas kelias, delsimas pradėti tuoj pat išduodavo, jog esi neteisus. Laimėdavo visuomet tas, kuris nesvarstydamas atrasdavo trumpiausią kelią savo sumanymui įgyvendinti. Taip apimti neapykantos mes šokome tarytum kokį šokį, vis prasilenkdami, kaskart prašmatniau, kaskart grakščiau, ir jeigu, būdavo, pavyksta abiems, tuomet trumpam abu sutikdavome, jog esame verti vienas kito.

— Kaip ir ši porelė, visus daiktus mes priskirdavome kuriam nors vienam — jai arba man, — pasakojau, — tik ne iš priejautos, o iš priešiškumo, su tuo priešiškumu mes žvelgdavome ir į daiktus. „Tavo kėdė girgžda! — sakydavome, pavyzdžiui, arba: — Visur mėtosi tavo prakąsti obuoliai“,— nors tai nebuvo jokia naujiena.

Kartais mėgindavome vienas kitam nusakyti, kaip aš arba ji atrodome iš šalies. Girdėti tai būdavo ir

baisu, ir juokinga. Kai sykį išsiskyrėme, visa tai išgaravo lyg nebuvę. Bet mes jau nebepajėgėme suvaldyti nervų. Nepadėjo net ir tai, kad abudu norėjome negalvoti apie save.

Pasitaikydavo ir atsitiktinių susitaikymo akimirkų. Jei netyčia, pasipainiojus po kojų kokiam daiktui, tekdavo prasilenkti visai arti vienas kito, mes nė nepajusdavome, kaip atsidurdavome vienas kito glėby. Arba ji pasilenkdavo ties manimi norėdama ką nors pakelti, ir staiga aš nejučia prisitraukdavau ją prie savęs; tada mes taip ir likdavome apsikabinę, jausdami, kaip vis labiau tuštėjame, kol galiausiai susierzinę atstumdavome kits kitą. Šitie susitaikymai būdavo tokie pat atsitiktiniai kaip, tarkim, tavo vaiko norai. Kartą važiuojant ties posūkiu jis truputėlį pasviro į šoną, ir iš to išsyk kilo noras prigulti. Vaikas iš tiesų padėjo galvą, bet netrukus ir vėl atsisėdo, nes juk dar visai nebuvo pavargęs. Taip ir mes neturėjome jokio poreikio susitaikyti.

Ir vis dėlto aš jaučiausi daug laisvesnis ir maniau, kad taip pat jaučiasi ir ji. Man palengvėjo, kad mudu nebegalime lyg suokalbininkai kitų akivaizdoje demonstruoti savo ilgamečio intymumo, kad mums nebereikia vienas kito erzinti, kad nebesistengiame prisidengę slapta sutuoktinių kalba, tik mums patiems suprantamomis kandžiomis užuominomis, neįsileisti į savo pokalbį kitų. Tarpusavyje mes jau bemaž nesikalbėjome, ir vis tiek aš atrodžiau sau visiškai nuoširdus bei atviras. Kai būdavome ne vienu du, o atlikdavome vaidmenis, šventės šeimininkų, pasikvietusių svečius į restoraną, keleivių aerouoste,

kino žiūrovų, svečių, ir kai kiti matydavo ne mus, o tik tuos mumyse įsikūnijusius vaidmenis, tuomet mes vėl pakęsdavome vienas kitą, nes suvokdavome save vien tik kaip vaidmenų atlikėjus; ir beveik didžiuodavomės, kad vaidiname jau taip natūraliai. Tiesa, tuomet mes vengdavome prieiti arti vienas kito, pasilikdami kiekvienas sau, nebent tik kuris nors praeidamas nežymiai pešteldavo kitą. Be to, pasirodė, kad būtent po pačios niekšiškiausios niekšybės, kai jau nieko nebepajėgdavom, tik stovėdavom išbalę ir drebėdami, aš laikui bėgant vis dažniau pajusdavau Juditai švelnumą, dar stipresnį nei ankstesnė meilė, o paskui po truputėlį vėl apsiramindavau, ir mano įtampa atslūgdavo, ištirpdavo maloniame skausme.

— Būčiau galėjęs taip ir gyventi, — pasakiau. — Tai buvo geidulingas saldus susvetimėjimas, kai neapykantos pagautas vadinau Juditą *daiktu*, o aprimęs vėl laikiau *būtybe*. Maniau, kad ir Judita jaučiasi taip pat, bet paskui pastebėjau, jog ji pasidarė abejinga, ir tiek. Ji krūptelėdavo išgirdusi savo vardą. Pati viena ji žaisdavo žaidimus, šiaip jau žaidžiamus draugijoje. Kartą pasipasakojo man tenkinanti pati save; tik aš jai nesakiau, jog ir pats buvau pradėjęs onanizuotis. Įsivaizdavau, kaip gulėdami skirtinguose kambariuose galbūt tuo pačiu metu mudu tenkiname kiekvienas save, ir man pasidarė juokinga ir drauge nyku. Bet padėti jai aš nieko negalėjau, tik gulėjau kaip gulėjęs, išsunktas ir prislėgtas neapykantos ir niekšiškumo. Aš net nebesapnuodavau gulįs su moterimi. Nebepajėgdavau įsivaizduoti jos ir

onanizuodamasis, — turėdavau įsmeigti atviras akis į nuogos moters nuotrauką.

Dabar tik retkarčiais pasidraskydavome. Judita dažnai staiga nusukdavo veidą į šalį, bet nebeverkdavo kaip anksčiau. Savo pinigus ji tuojau pat išleido, prisipirko ko tik įmanydama, baltojo lokio kailį, ranka prisukamą gramofoną, fleitą, patikusią jai tik todėl, kad skylutę, į kurią reikia pūsti, buvo užraizgęs voratinklis. Maistui ji pirkosi tik delikatesus ir ypatingus skanėstus. Dažnai pareidavo be nieko, mat neradusi tiksliai to, ką buvo susimaniusi iš anksto, ir širsdavo ant kvailų pardavėjų. Aš ėmiau netekti kantrybės ir vis tiek baiminausi dėl jos. Jei ji išsisverdavo pro langą, prieidavau artyn ir aš, neva irgi norėdamas žvilgterėti į lauką. Vis matydavau ją klumpančią, atsitrenkiančią kur nors į namo kampą. Kartą pažvelgęs į knygų lentyną, sumeistrautą jos prieš keletą metų, iš tiesų nusigandau, kad lentyna tebėra sveika ir vis dar tebestovi savo vietoje, ir tą akimirką staiga supratau jau pradėjęs laikyti Juditą prarasta. Jos veidas atrodė vis mąslesnis, bet aš į tą mąslumą nebegalėjau žiūrėti. Dabar žinai, kodėl aš, tarkim, atsidūriau čia.

Kai tik atvykome, paskambinau į viešbutį Filadelfijoje ir nurodžiau savo adresą bei telefono numerį Sent Luise. Paskui, kalbėdamas apie Juditą, pamažu ją užmiršau ir nė nemaniau, kad ji galėtų būti kur nors netoliese. Dabar man visa tai atrodė baigtas dalykas. Vieną vakarą sėdėjome namo verandoje, vaikas jau buvo viduje, gulėjo lovoje ir garsiai šnekė-

josi su savimi, mes klausėmės, kartais ką nors patyliukais vienas kitam pasakydami, mūsų porelė sėdėjo ant sofos, šaliu apsigobusi pečius, Kler skaitinėjo „Žaliąjį Heinrichą“, aš tomis dienomis neturėjau ūpo skaityti ir žiūrėjau į ją; ir tuomet namuose suskambo telefonas. Lioviausi supęsis krėsle ir jau dabar, šeimininkei dar tik einant į vidų, žinojau, kad skambina man. Pasirodžiusi tarpduryje, moteriškė be žodžių ištiesė ragelį į mane. Buvau jau pusiau atsistojęs ir pirštų galiukais, tarytum atsiprašinėdamas, nustipenau į vidų. Atsiliepiau kone pašnibždomis, bet niekas neatsakė; pakartojau, kad tai aš, — paklausti, kas čia nori su manimi kalbėti, man neatėjo į galvą. Nieko neišgirdau, tik vienąkart labai greitai pradundėjo sunkvežimis, o paskui kažkas skimbtelėjo, lyg būtų signalinis degalinės skambutis, išsyk pamaniau. Nieko nesakydamas, tyliai padėjau ragelį. Nebeklausiau ir šeimininkės, kas čia manęs ieškojo.

Po poros dienų gavau atviruką su spausdintu sveikinimu gimtadienio proga; tarp žodžių „laimingo gimtadienio“ ranka buvo įterpta „paskutinio“, — panašiu į Juditos, ir vis dėlto visiškai svetimu braižu; tiesa, šiaip ji niekad nerašydavo tušinuku, o visuomet tik parkeriu. Kitoje atviruko pusėje greta adreso buvo priklijuota „poliaroidu“ daryta nuotrauka: visai prisikišus nufotografuotas, tad neišvengiamai neryškus pistoletas, iš kurio dėtuvės lindi dar ne visai įstumtas šovinys. Tik pamažu ėmiau suvokti, kad tas atvirukas turėjo reikšti grasinimą, ir staiga man pasidarė visiškai aišku ir net savaime suprantama, jog Judita nori mane nužudyti. Tiesa, netikėjau, kad

ji tai padarytų, bet vien dėl tokio jos pasiryžimo ėmiau didžiuotis savimi. Pamaniau, kad dabar bent jau nebegresia niekas kita; tas grasinimas pasirodė man lyg koks užkeikimas, saugantis nuo kitų pavojų ir nelaimių. „Dabar man nieko nebeatsitiks", — nusprendžiau ir net išsikeičiau visus kelionės čekius į grynuosius.

Dabar jau žinojau, su kokiais kėslais Judita išsyk leidosi man iš paskos. Jau ir anksčiau kartais grasindavome nužudysią vienas kitą, ne todėl, kad kuris nors būtume norėję matyti kitą mirusį, mes tik norėjome kits kitą likviduoti, sunaikinti. Tai būtų buvusi tarsi kokia sadistinė žmogžudystė, kurios metu auka būtų kankinama ir žeminama, kad pagaliau pati pajustų savo menkystę. Bet koks būtų buvęs mūsų išgąstis, jeigu kitas staiga būtų pats pareikalavęs, kad jį nužudytum! O kad Judita parašė ir netgi išsiuntė šį atviruką, tai visai nereikėjo stebėtis, juk ji, net ir į neviltį puolusi, būtinai turi kažką vaidinti. Taip ir mačiau jos veido profilį, kaip ji sėdi viešbučio kambario prieblandoje prie pusiau užtrauktų užuolaidų, atsilošusi, pasidėjusi ant kelių pistoletą ir sukinėdama ant pirštų žiedus. Sykį pusiausnūda esu regėjęs savo mirtį: priešais stoviniavo kažkokie žmonės, kartkartėmis jie vis pasistiebdavo ant pirštų galų; paskui pamažu kiekvienas rado savo vietą, visi nurimo; įėjo dar keli, bet stabtelėjo atokiau, nurimo ir tie; tik iš kaži kur toli artyn dar bėgo vaikas, jau net nebėgo, tik spurdėjo, kol visai sustojo, — aš buvau miręs. Nuo to karto apie savo mirtį niekada nebegalvodavau, nebent tik retkarčiais pasidarydavo

nejauku. Lygiai taip ir Juditos paveikslas prie pusiau užtrauktų užuolaidų reiškė man atsisveikinimą, ir aš supratau, kad nuo šiol mes nebepriklausome vienas kitam. Daugiau jos net ir nebesapnavau, užmiršau ir savo troškimą žudyti. Kartais jausdavausi esąs stebimas, bet nesidairydavau. Anksčiau ilgėliau nesimatę galbūt dar parašydavome: „Būtų įdomu Tave išvysti". Man nebebuvo įdomu.

Piešdamas anonsinius plakatus, dailininkas gaudavo nemokamų bilietų į filmus, ir mes dažnai eidavome į kiną. Paprastai aš trokšdavau kuo greičiau ištrūkti iš salės ir lengviau atsipūsdavau tik lauke. Mane vargino žiūrėjimas į vieną daiktą, įspraustas į besikeičiančių paveikslų ritmą, aš skausmingai gaudžiau kvapą. Tik kartą man pavyko užsimiršti. Kler tąsyk susiruošė parodyti vaikui 1904-ųjų metų pasaulinės parodos įrenginius, o aš su mūsų porele žiūrėjau Džono Fordo filmą „Jaunasis misteris Linkolnas". Ne tiek žiūrėjau, kiek svajojau. Tuose paveiksluose iš praeities, iš Abraomo Linkolno jaunystės metų, aš regėjau savo ateitį, o filmo herojai žadėjo man žmones, kuriuos aš kada nors dar sutiksiu. Juo ilgiau žiūrėjau, juo labiau augo mano troškimas bendrauti tik su tokiais žmonėmis kaip šie, matyti šiame filme, kad nebereiktų apsimetinėti, kad galėtum kaip ir jie absoliučiai laisvai ir šaltakraujiškai judėti tarsi lygus tarp lygių, leistis jų paliečiamas, ir vis dėlto išsaugoti savo erdvę, ir taip pat rūpestingai gerbti kitų laisvę. Vaikas būdamas, stengdavausi viską pamėgdžioti, gestus, manieras, netgi rašyseną, —

dabar norėjau imti pavyzdį iš šių žmonių, iki galo išnaudojusių savo galimybes: aš nenorėjau tapti toks kaip jie, norėjau būti tuo, kuo galėčiau būti pats. Dar neseniai tikriausiai būčiau mėginęs atkartoti pietinių valstijų šnektą, kuria jie kalbėjo, tarsi tyliai vienas kitam kažką primindami, arba tą vis tiek nepakartojamai širdingą, visada tokią nesavanaudišką, kitiems žmonėms nušvintančią Henrio Fondos šypseną, dar visiškai jaunučio Henrio Fondos, daugiau kaip prieš trisdešimtį metų suvaidinusio jauną advokatą Abraomą Linkolną. Dabar manęs nebekamavo šis nenatūralus noras mėgdžioti, aš tik žvelgiau į ekraną, tarytum sveikindamas juos visus.

Abraomas Linkolnas filme gynė du atvykėlius brolius, kaltinamus nužudžius šerifo padėjėją. Kitas šerifo padėjėjas, pavarde Dž.Palmeris Kasas, tvirtino mėnesienoje matęs, kaip žmogų nudūręs didesnysis brolis. Tačiau mažesnysis norėjo prisiimti kaltę sau. Judviejų motina, stebėjusi muštynes nuo furgono, neketino pasakyti, kuris iš jos sūnų žudikas. Broliai vos nebuvo nulinčiuoti abu, bet sukliudė Linkolnas. Tyliu balsu jis sustabdė girtą kompaniją, primindamas visiems, kas jie yra, kas galėtų būti ir ką veikiausiai bus pamiršę, ir ta scena, kur jis stovi ant medinių laiptų priešais kalėjimo pastatą grasinamai gniauždamas rankose kartį, negalėjo nejaudinti, ji tęsėsi ilgai, kol tapo akivaizdu, kad ne tik girti vyrai, bet ir tuos vyrus vaidinę aktoriai vis labiau įsiklauso į Linkolno žodžius ir pasitraukia iš kadro visam laikui tapę kitais žmonėmis; jautei, kad ir žiūrovai kino salėje ima kvėpuoti kitaip, tarytum atgiję.

Paskui, jau teisme, Linkolnas įrodė, kad Kasas nė negalėjęs matyti žudiko, nes žmogžudystės naktį buvęs jaunas mėnuo. Nuo tos akimirkos Linkolnas vadino jį nebe Dž.Palmeriu Kasu, o vien tik Džonu P.Kasu ir įkaltino šitąjį Džoną P.Kasą nužudžius savo bendrą, kuris muštynėse su broliais buvęs tik sužeistas. Nuo furgono, kuriuo šeimyna leidosi tolyn į Vakarus, išteisintųjų motina ištiesė Abraomui Linkolnui kapšelį su advokato honoraru. „Paimkite, tai visa, ką aš turiu!“ Ir Linkolnas paėmė! *„Thank you, Ma'm!“*[23] Paskui atsisveikino su nausėdžiais ir vienas nužingsniavo įkalniui. Kitoje filmo vietoje jis gana ilgai jojo ant vieno asilo su senu kailinių žvėrių medžiotoju; ant galvos cilindras, kojos beveik velkasi žeme, aplink pavasaris, o jis visą laiką groja dambreliu. „Kas čia per instrumentas?“— klausia medžiotojas. „Žydų arfa“[24], — atsako Linkolnas. „Keisti žmonės ir keista jų muzika, — sako medžiotojas. — Bet skamba gražiai“. Taip jie jojo dar ilgai — vienas timpčiodamas savo dambrelį, kitas kinknodamas galva į taktą.

— Reikės aplankyti Džoną Fordą, — pasakiau Kler, kai užvažiavome pasiimti jos iš pasaulinės parodos. — Paklausiu, ką jis prisimena apie šį filmą ir ar besusitinka retkarčiais su Henriu Fonda, kuris dabar vaidina šeimyniniuose televizijos serialuose. Pasakysiu, kad šis filmas atvėrė man Ameriką, išmokė suprasti istoriją pažįstant žmones ir gamtą, kad jis praskaidrino man nuotaiką. Ir paprašysiu, kad papasakotų, koks anksčiau buvo jis pats ir kaip nuo to laiko, kai jis nebekuria filmų, pasikeitė Amerika.

Dar pavaikštinėjome visi kartu, vaikas lakstė priekyje, besileidžianti saulė atsispindėjo žibintuose, atrodė, tarsi jie jau būtų įžiebti; man užėjo noras ką nors išmesti, ir aš švystelėjau guminį saldainuką per zoologijos sodo groteles. Priešais mus išdygo žmonių pulkelis, nuo važinėjimosi amerikietiškais kalneliais paraudusiomis akimis. Sulipome į vagonėlį ir mes su vaiku; kol ridinėjomės, saulė užlindo už didelių reklamos skydų ir vos bešvysčiojo pro jų tarpus; vagonėliui užskriejus ant aukščiausios kilpos, ji dar paskutinį kartą blykstelėjo, o sukant kitą ratą jau buvo nusileidusi Misurio slėnin.

Stovėjome sutemų apgaubtame sode aplink medinį namą, beveik nejudėdami, nebent pamindžikuodami nuo kojos ant kojos, paskendę savyje, lyg vienakojai, tik retsykiais gurkštelėdami iš stiklų vyno, sakytum, pamiršę, kad tebelaikome juos rankose. Kartais aš net krūptelėdavau išsigandęs, kad tuoj išmesiu savo stiklą ant žemės, — toks buvau visas nutirpęs! Paukščiai nebečiulbėjo, tik purpsėjo po krūmus. Tai šen, tai ten iš automobilio išlipęs kaimynas skubėjo tiesiai prie savo namo durų. Gatvėje nieko nebuvo matyti, tik aprimstančio vėjo gūsiai vis dar pašiurendavo nubirusius magnolijų žiedus, kuriuos saulei leidžiantis pakilęs vėjas buvo iššlavęs iš po krūmų ant šaligatvių. Kaimynystėje vieno namo langas sumirgėjo kas kelios sekundės besimainančiomis spalvomis: ten kažkas buvo įjungęs spalvotą televizorių, nors šiaip jau visas namas skendėjo tamsoje. Vienas langas buvo atviras ir mūsų namo pirmame aukšte;

kambaryje degė šviesa, tebuvo matyti tik ryškiai apšviesta galinė siena ir pro langą kartkartėmis praeinanti Kler, kuri kaip tik guldė vaiką miegoti. Ji pasirodydavo tai su nuoga mergyte ant rankų, tai vėl išnirdavo iš kitos pusės jau viena, paskui su arbatos buteliuku, paskui vėlgi ant plikos sienos sušmėžavo tik lengvas šešėlis, — kažkur kambaryje Kler pasilenkė prie vaiko. Galiausiai lange neliko nieko, vien tik plika siena, kuri, lauke vis labiau temstant, ėmė juo ryškiau spindėti, regis, ne sugerdama, o pati skleisdama tolydžią sodriai geltoną šviesą.

— Panaši geltona šviesa būna tik praėjusio šimtmečio paveiksluose, vaizduojančiuose Vakarus, — pastebėjo dailininkas, — ir ten ji sklinda ne iš kur kitur, tarkim, ne iš dangaus, bet tiesiog iš žemės. Katlino ir Remingtono[25] paveiksluose dangus visuomet rūškanas ir blyškus, padūmavęs, saulė ten niekada nešviečia, tik iš žemės sklinda šitas nepaprastai sodrus geltonis, iš apačios nutvieskiantis veidus. Tuose paveiksluose apskritai vyrauja geltona: vežimų ratai, parako dūmeliai iš šautuvų vamzdžių, mirštančių arklių dantys, geležinkelio bėgiai — viskas tarytum iš vidaus spindi geltona šviesa, lyg herbe išryškinančia kiekvieną daiktą. Dabar tas geltonis visur pamėgdžiojamas, juo žymimos automobilių stovėjimo aikštelės ir kelkraščiai, juo išdažyti „Howard Johnson“ firmos restoranų stogai, pašto dėžutės ant sodo vartelių ir marškinėliai su užrašu „*U.S.A.*“.

— Geltonai apvedžiotos ir strėlės ant „Holidei in“ viešbučių, — prisiminiau.

Dailininkas ir jo žmona ištiesė man savo delnus. Moteris visuomet dažydavo jam dangų, ir dabar jos rankų beveik nebuvo matyti, tik vyro rankos geltonavo šiaip jau bespalvėje tamsoje.

— Tai spalva, kurią išvydus išsyk užplūsta prisiminimai, — pasakė vyras. — Ir kuo ilgiau į ją žiūri, tuo senesnius laikus prisimeni, pačius seniausius, kokius pasiekia tavo atmintis. Tada jau tik stovi įsmeigęs į ją akis ir svajoji.

— *In the years of gold,*[26] — staiga tarytum iš kažkur toli atsklido moters balsas.

Šviesa kambaryje užgeso, tik akyse liko spindinčio lango atšvaitas. Kler išėjo pro duris, kramtydama duonos kąsnelį, likusį nuo vaiko vakarienės. Paskui vėl sėdėjome verandoje, ir mūsų porelė grojo senas plokšteles, vis primindami vienas kitam, ką buvo patyrę tuo laiku, kai pasirodė ta ar ana plokštelė. „*I Want To Hold Your Hand*“:

— Tąsyk mes gėrėme alų iš ledais atšaldytų ąsočių, meksikiečių restorane prie Los Andželo.

„*Satisfaction*“:

— Prisimeni, kaip tada audra vėtė po pliažą pripučiamus čiužinius?

„*Summer In The City*“:

— Tada paskutinįkart gavome iš namų pinigų!

„*Wild Thing*“:

— Gyvenome kaip kokie barzdukai!

„*The House Of The Rising Sun*“...

Jie vis labiau jausminosi, ir staiga Kler tarė:

— Dabar jūs turite himnus visam savo gyvenimui, ir jokie nemalonumai jums nebaisūs. Kad ir ką dar tektų patirti, vėliau tai bus tik vienas iš atsitikimų.

Čia aš pridūriau, kad tai, kas mano patirta, dabar ne blyksteli prisiminimuose, o tarytum iš naujo užklumpa mane.

— Ilgas kelias man tada atrodo dar ilgesnis, o veidas nuo antausio užsidega dvigubu karščiu. Dabar net sunku įsivaizduoti, kaip aš anuomet visa tai ištvėriau.

— Mano tėvas buvo girtuoklis, — pasakiau tokiu tonu, lyg norėdamas tik pakeisti eilutę *„My father was a gambling man"*[27] iš dainos *„The House Of The Rising Sun"*. —Gulėdamas lovoje dažnai girdėdavau, kaip gretimame kambaryje kliuksi į stiklinę pilamas skystis. Prisiminus tai, užeina noras nutvoti jam spragilu galvą, o tada tetrokšdavau tik kuo greičiau užmigti. Dar niekad nėra buvę, kad atsiminimas kaip nors mane pradžiugintų; tik klausantis kitų prisiminimų kartais pasitaiko, kad pasijuntu išsivadavęs nuo savų ir pradedu ilgėtis praeities. Sykį, pavyzdžiui, praeidamas išgirdau vieną moterį sakant: „Tai buvo tais metais, kai prisikonservavau tiek daug daržovių...", — ir nuo šitų jos žodžių vos nepravirkau. Kita moteris, į kurią niekad tiesiai nežiūrėdavau, nes niekad nebuvau jos matęs kitokios, kaip tik jos mėsinėje su gličių dešrelių vėriniu ant rankos, sykį, girdėjau, pasakė: „Prisimenu, kai mano vaikai sirgo kokliušu ir aš turėjau juos skraidinti..." Ir staiga aš ėmiau pavydėti jai šito jos prisiminimo, ilgėtis tų laikų, kai ir pats sirgau kokliušu, ir kai dabar paskaitau apie kokius nors skraidymus, man pasirodo, kad jau niekad negalėsiu atsigriebti už tai, kas praleista. Šitaip kažkokiu nepaprastu būdu dažnai man tampa miela tai, ko aš visai nepažįstu.

— Bet kalbėdamas apie Žaliąjį Heinrichą tu tikriausiai vis dėlto tiki, kad galėsi atsigriebti, galėsi patirti jo nuotykius, — tarė Kler. — Tiki, kad kartu su kito laikmečio žmogum galėsi pakartoti jo laiką, diena dienon patirti viską taip ramiai kaip jis ir sulig kiekvienu nauju išgyvenimu darytis vis protingesnis, kol pasiekęs savo istorijos pabaigą, būsi gatavai susiformavęs ir tobulas.

— Žinau, dabar nebegalima gyventi kaip Žaliasis Heinrichas — nuosekliai, diena dienon, — atsakiau. — Skaitydamas apie jį, jaučiuosi lygiai taip kaip ir jis pats, kai kartą „gulėdamas po tyliais pamiškės medžiais visa širdimi gėrė idilišką praėjusio šimtmečio malonybę“; taip ir man malonu skaityti jo istorijoje apie kitų laikų įsivaizdavimus, kai dar tikėta, kad žmogus diena dienon turi keistis ir kad pasaulis kiekvienam atviras. Beje, jau kelios dienos man atrodo, kad pasaulis iš tiesų man atviras ir kad sulig kiekvienu žingsniu aš patiriu ką nors nauja. Ir kol jaučiu šį malonumą, tebūnie ir praėjusio šimtmečio, norėčiau atsiduoti jam rimtai ir dėmesingai.

— Kol pasibaigs pinigai, — pridūrė Kler.

Aš irgi kaip tik apie tai pagalvojau, tad parodžiau jai šūsnį dolerių, gautų už kelioninius čekius. Porelė nusišypsojo iš tokio mūsų pokalbio, ir mes nutilome. Klausėmės plokštelių ir istorijų, kurias mūsų šeimininkai, kartais nesutardami dėl kokios smulkmenos, pasakojo tol, kol ėmė brėkšti rytas ir iškrito rasa. Tik tada juodu sunerimo, kad drėgmė nesugadintų plokštelių, ir mes pakilę nuėjome miegoti.

Kitą dieną po pietų, kai mes su Kler, palikę vaiką porelei, kaip tik ruošėmės važiuoti pasižiūrėti pirmojo vokiečių teatro spektaklio, „Don Karlo“, aš gavau skubią pašto siuntą. Ant mažytės, virvute rūpestingai aprištos dėželės spausdintomis raidėmis tarsi kaire ranka buvo užrašytas adresas. Užėjęs už namo, sodo žirklėmis perkirpau virvutę ir atsargiai nuvyniojau popierių. Dabar dėželė tebuvo apvyta vielelėmis, susibėgančiomis į raudoną antspaudą. Kai pabandžiau jį perlaužti, mano ranką sutraukė mėšlungis; darsyk nutvėriau abi vieleles, ir vėl ranka mėšlungiškai susitraukė. Tik dabar supratau, kad mane nutrenkė vielelėmis tekanti elektros srovė. Užsimoviau gumines pirštines, paliktas vieno medžio šakume, ir nutraukiau nuo dėželės vielas. Buvau bededąs jas į šalį, bet pastebėjau, kad jos sujungtos su dėžės vidumi. Nesąmoningai trūktelėjau jas, dėželės dangtis nukrito — ir viskas. Žvilgterėjau vidun — dėželėje nieko nebuvo, tik nedidelė baterija, nuo kurios driekėsi laidai. Žinojau, kad Juditos nagingumo užtektų sumeistrauti ir kur kas rimtesnį daiktą, bet juokas manęs vis tiek neėmė. Menkutį elektros smūgelį, kurį ji man pasiuntė, staiga *išgirdau* kaip plonytį, tylut tylutėlį inkštimą ir vos susivaldžiau neapsidairęs. Susvyravęs užmyniau pats sau ant kojos. Kas gi čia dabar? Kas darosi? Kas ir vėl per nykystės? Ar jau vėl prasidės? Nenorėjau dabar apie tai galvoti, žinojau tik viena, kad reikia kuo greičiau važiuoti. Žolė aplinkui visiškai nubalo, paskui ir vėl patamsėjo, vėl akių kampučiais pagavau šmėžuojant driežiukus, daiktai aplink mane tarsi susisuko pavirsdami hie-

roglifais, susigūžiau lyg puolamas vabzdžio, tačiau tai buvo tik tolumoje praburzgęs motociklas, išgąsdinęs kažkokį gyvį, sučežėjusį po krūmais. Išmečiau dėželę į šiukšlėlaidį ir sugrįžau pas Kler, kuri jau laukė automobilyje. Tik siekdamas automobilio durelių rankenos pamačiau, kad tebemūviu guminėmis pirštinėmis.

— Tik pažiūrėk, kas per geltonumas! — aš greitai nusitraukiau pirštinę.

Kler nesmalsavo. Kai trenkiau dureles, mano pirštai, prisilietę prie metalo, darsyk mėšlungiškai susitraukė.

Teatras buvo pastatytas pionierių laikais. Viduje ant sienų apgaulingai buvo nutapytos kitos, tolimesnės salės, vestibiulyje kėlei koją, norėdamas užlipti pieštais laipteliais ar pastatyti ją ant piešto kolonos cokolio, siekdavai pačiupinėti bareljefą, bet jo lipdiniai susilygindavo su siena. Pati žiūrovų salė buvo visai nedidelė, tačiau šonuose ir viršuje įtaisytų ložių tamsoje iš už portjerų jau blykčiojo teatriniai žiūronai. Paltus ir skrybėles žiūrovai buvo pasiėmę į salę. Prieš prasidedant spektakliui, šiapus uždangos išėjo universiteto dekanas ir pasveikino vokiečių trupės repertuaro vadovą, tuo pačiu atliekantį ir gastrolių vadovo pareigas. Šis žmogus kažkuo patraukė mano dėmesį, ir geriau įsižiūrėjęs atpažinau vieną bičiulį, su kuriuo anksčiau taip mėgdavau pasišnekėti. Paskui šią porą pakeitė keli istoriniais kostiumais pasipuošę Sent Luiso vokiečių kolonijos atstovai, iš pradžių choro daina, o po to gyvaisiais paveikslais

papasakoję, kaip jų protėviai atkeliavo į Ameriką ir čionai įsikūrė. Iki emigracijos, dar prieš 1848-uosius, gyvendami smulkiose vokiečių valstybėlėse, jie tik kliudė vieni kitiems ir dirbti, ir pramogauti, be verslo laisvės negalėdami tinkamai panaudoti darbo įrankių. Paveiksluose, vaizduojančiuose gyvenimą Amerikoje, jie atsiskyrė vieni nuo kitų ir norėdami parodyti, jog kiekvienas dabar galėjo imtis trokštamos profesijos, pasikeitė tarpusavyje įrankiais. Dabar atsirado erdvės ir pramogoms. Paskutiniame gyvajame paveiksle jie šoko, vyrai mojuodami virš galvų kaspinais papuoštomis skrybėlėmis, iki pat krūtinės keldami kelius, tik vienas plačiai išsižergęs ir įsisprendęs rankomis į klubus, o moterys pirštų galais strikinėdamos pristatomuoju žingsneliu, persisukusios per liemenį, vieną ranką ištiesusios savo porai, kita vos pasikaišiusios sijonus; tik išsižergėlio partnerė šokavo priešais, įsmeigusi į jį akis, abiem rankomis įžūliai pasikėlusi sijono kraštą. Paskui šokio vidury visi sustingo priešais uždangą, tik vienas kitas kartais susvyruodavo, vyrams per veidą ir sprandą bėgo prakaitas, moteriškėms, pasistiebusioms ant pirštų galų, virpėjo kojos, ir tada, sukrykštę šaižiu amerikietišku džiaugsmo šūksniu, jie pagaliau iš tikrųjų pasileido šokti, iš naujo sumosavo skrybėlėmis, o apačioje, orkestre, tą akimirką irgi pašoko trys muzikantai, — du iš jų smuikavo taip, kad net gyslos išsišovė jiems ant kaklo, o trečiasis, paskendęs savo mintyse, lėtai braukė per kontraboso stygas. Sulig paskutiniu strykų brūkštelėjimu jie suvirto atgal ant kėdžių, šokėjai nusilenkė ir šokčio-

dami bei stumdydamiesi prasiskyrė į šalis, tuo tarpu scenos viduryje jau prasivėrė uždanga ir pasimatė lėtai įžingsniuoją princas Karlas su vienuoliu.

Po viso ko kalbėjausi su savo bičiuliu teatralu:

— Kaip ir visiems aplink iš pradžių man terūpėjo, ar uždanga tikrai vienodai skirsis į abi puses, — tokie mechaniški prieš tai buvo šokėjų judesiai. Trikdė ir tai, kad eidami artyn abu aktoriai nežengė koja kojon. Jie atsidūrė tarsi niekieno žemėje ir paskui vaidino taip baikščiai, tarsi jiems išvis nebūtų leista čia vaidinti. Scena virto ne šiaip vaidinimo vieta, o svetima teritorija.

— Todėl jie taip dažnai ir klupčiojo, — sutiko bičiulis teatralas. — Jie jautė, kad iš tiesų reiktų judėti visiškai kitaip. Dažnai tiesiog beeidami jie mainė judesius manydami, kad žiūrovams jau įgriso jų vienodas žingsniavimas ir reikia čia pat pasišokėjus jį pakeisti. Jie ir tekstą painiojo įsivaizduodami, kad gal jau būtų laikas ir ką nors padainuoti. Jie žinojo: šį kartą yra stebimi kitokiu ritmu nei paprastai, bet niekaip negalėjo to ritmo užčiuopti.

— Jie blaškėsi po sceną, — pasakiau, — nes jei sustodavo taip, kaip buvo įpratę, žiūrovai jų iš viso nesiklausė.

— Mes čia pripratę matyti istorines asmenybes tik statiškuose paveiksluose, — įsiterpė Kler. — Mes jų nevaidiname, o tik atvaizduojame, ir ne kitaip kaip visiems žinomais jų gestais. Mums atrodytų juokinga matyti juos veikiant ką nors kita, kas nėra jų tradiciniai istoriniai poelgiai. Savos istorijos mums jie

neturi, jų pačių gyvenimas mūsų bemaž nedomina, mums jie tėra ženklai, reiškiantys tai, ką jie nuveikė, arba bent jau tai, kas įvyko jų laikais. Juos mums primena paminklai ir portretai ant pašto ženklų. Paraduose ir šventinėse eitynėse juos vaizduoja ne žmonės, o nebylios, tik mechaniškai judančios lėlės. Vaidinami jie būna nebent kino filmuose, ir tai dažniausiai tik kaip šalutiniai personažai. Vienintelė išimtis — Abraomas Linkolnas, bet jo istorija įdomi mums todėl, kad tai galėtų būti ir kiekvieno iš mūsų istorija. Tačiau įsivaizduoti jį kaip spektaklio herojų mums vis tiek būtų neįmanoma, — tokį kaip tas karalius Pilypas, pavargusiu žingsniu išeinantis į sceną ir vėl pasislepiantis už kulisų. Savo istorinių veikėjų dar ir todėl nelaikome didvyriais, kad patys esame juos išsirinkę ir jie mums niekada nekeldavo nei baimės, nei begalinės pagarbos. Mums didvyriai tik tie, kuriems dar teko patirti nuotykius, žmonės, nebijantys rizikos, naujakuriai ir pionieriai.

— „Don Karlas“ kaip tik ir yra europietiška nuotykių istorija, — pasakė teatralas. — Juk Šileris joje aprašo ne istorine asmenybes, jis vaizduoja save, tik pasivadina jų vardais; pasakodamas nuotykius, kuriuos jie taip negražiai ir neoriai patyrė, jis aprašo, kaip jų vietoje būtų elgęsis *jis*, — kur kas labiau savimi kliaudamasis, kur kas geriau suvokdamas savo vaidmenį. O kadangi anuomet Europoje istoriniai veikėjai tebuvo tik kunigaikščiai, ir vien tik jie turėjo galimybę suvaidinti kokį nors vaidmenį ir patirti nuotykius, tai Šileris, rašydamas jiems, drauge pateikė pavyzdį, kaip jie turėtų elgtis savo nuotykiuose.

Kler lūpos truputį susiaurėjo.

— Čionykščiams žiūrovams didvyriai yra pionieriai, — nusišypsojo ji, — ir todėl tik fiziniai, apčiuopiami nuotykiai jiems yra tikri nuotykiai. Jie nori matyti ne vaidmenis, o poelgius, jie mano, kad vaidmuo savaime dar nėra joks nuotykis, nes vaidmenį pas mus juk gali atlikti kiekvienas. Taigi jie klausosi, kaip padėjęs ranką ant špagos rankenos, herojus vis nesiliauja kalbėjęs, ir juos apima nekantrumas. Apie veikėjus jiems užtektų ir vienos kitos užuominos, užtat veiksmai turi būti atlikti iki galo. Jie lieka nuvilti, kad į markizą Pozą iššaunama už scenos. Ir kai pagaliau Don Karlas išsitraukia špagą, jie šokte pašoka. Nuotykis! Bet šitokių nuotykių, juo labiau tų, kuriuos patyrė pionieriai, ant scenos neatkartosi, o jūsų istorinės asmenybės mūsų irgi nedomina, todėl mes ir vaidiname, būtent teatre, dažniausiai tik patys save, ir tada mes būname tie žmonės, kurie apie nuotykius jau tik svajoja.

— Bet jeigu jūsų spektakliuose nuotykių nebūna, tai kodėl žiūrėdami „Don Karlą“ žmonės nekantrauja? — paklausė teatralas.

— Kadangi ranka ant špagos, — paaiškino Kler, — jiems žada tai, ko teatre negali būti.

Ir ji parodė į graviūrą, kabančią ant sienos prancūzų kavinėje, į kurią buvo mus atsivedusi po spektaklio. Graviūra vaizdavo, kaip šerifas Geretas nušauna banditą Mažylį Bilį. Nakties apgaubtame dideliame kambaryje su židiniu ir komoda du vyrai taikosi vienas į kitą pistoletais; Mažylis Bilis kitoje rankoje dar laiko peilį; iš jo pistoleto ugnies nema-

tyti, bet jį jau beveik pasiekė plati ugnies juosta iš šerifo pistoleto. Už grotomis apkalto lango šviečia pilnatis, ir mėnesienoje tarp abiejų vyrų prabėga trys šunes. Šerifas avi blizgančiais juodais auliniais batais, o Mažylis Bilis stovi basas.

— Kur Judita? — staiga, prarydamas piliulę iš savo kelioninės vaistinėlės, paklausė manęs teatralas. — Buvome sutikę ją Vašingtone. Atėjusi į užkulisius, ji pasiteiravo, ar negalėtų pavaidinti šiame spektaklyje. Visai apsidžiaugiau, nes viena aktorė ir šiaip norėtų grįžti į Europą. Susitarėme pasimatyti Sent Luise. Čia dar ketinome truputį parepetuoti, o poryt, Kanzas Sityje, princesę Eboli jau turėjo vaidinti ji. Šiandien ji atsiuntė telegramą, kad neatvyks.

— Iš kur išsiųsta telegrama?

Tai buvo Kler klausimas.

— Man ta vietovė nežinoma, — atsakė teatralas. — Vadinasi Rok Hilas.

Rok Hilas, Sent Luiso priemiestis, kuriame gyvenau pastarąsias dienas.

— Nežinau, kur Judita, — pasakiau. — Mes išsiskyrėme.

Teatralas prarijo dar vieną, mažesnę piliulę, kurią, kaip jis sakė, būtina vartoti kartu su pirmesniąja, mat ši panaikinanti anos kenksmingą šalutinį poveikį, ir paklausė, ar mano pjesė pasistūmėjusi į priekį.

— Sunkiai sekasi rašyti vaidmenis, — atsakiau. — Atrodo, tarytum charakterizuodamas žmogų, aš jį išsyk pažeminu. Bet koks veikėjo ypatingumas tuojau pavirsta nenormalumu. Jaučiu, kad negaliu įvertinti

kitų taip, kaip įvertinu save. Vos ištarę scenoje pirmuosius sakinius, žmonės užsidaro nuo manęs ir amžiams pavirsta viena sąvoka. Todėl gal jau geriau rašysiu prozą.

— Kokia sąvoka jie tau pavirsta?

— Tikriausiai teko susidurti su žmonėmis, — paaiškinau, — kurie ką tik pamatę, net ir patį keisčiausią dalyką, tuojau skuba įsprausti į sąvoką, užkeikti kokia nors formuluote ir tuo pačiu liaujasi tą dalyką išgyvenę. Jie randa žodžių viskam. Nors tai, ką jie pasako, paskui dažniausiai sukelia tik juoką, nes iš tikrųjų žodžių tam dalykui dar nebuvo; ir lieka tiktai sąmojis, net jeigu buvo siekta visiškai ko kito. Taip ir toje pjesėje: vos kam nors prabilus, galbūt tik mostelėjus ranka, man išsyk atrodo, jog viskas virsta viena sąvoka, ir aš nebegaliu toliau mąstyti personažų. Dabar svarstau, ar nereikėtų kartu su kiekvienu personažu į sceną išleisti dar ir kitą, tokį tarną, kuris tuoj pat visiems išaiškintų, kas vyksta. Šis personažas turėtų būti priešingybė įprastiniam išmintingam stebėtojui, komentuojančiam įvykius ir laikančiam savo rankose vadeles. Mat visa, ką šis tarnas bando išaiškinti, — o jis bando išaiškinti viską, — vėliau pasirodo buvę klaidinga. Kas jo išpranašauta, niekad neįvyksta, visi jo išvedžiojimai lieka beprasmiai. Jis pasirodo kaip deus ex machina, kur toks visai nereikalingas. Užtenka, kad du žmonės atsitiktinai pažvelgtų į skirtingas puses, ir jis jau puola jų taikyti.

— Kaip vadinasi ši pjesė? — paklausė teatralas.

— „Hansas Mozeris ir jo pasaulis“, — atsakiau. Hansas Mozeris, paaiškinau Kler, buvo austrų aktorius, kuris, nors pats vaidindavo tik tarnus, besiklostant įvykiams vis tiek visiems nurodydavo, kur kieno vieta.

— Jis vaidindavo labai atidžiai, visiškai rimtai, įsijautęs į tai, kas vyksta, ir tik kartais, ką nors gudraus sumanęs, šelmiškai nusišypsodavo. Jo filmuose visi tik ir laukdavo, kada gi pasirodys jis.

Tiek prikalbėjęs vėl pradėjau suvokti, kas dedasi aplink. Ant gretimo staliuko peleninėje mėtėsi celofaninis popierėlis nuo cigaro. Bet ir ilgo to cigaro būta! Nusikvatojau. Kler greitai žvilgterėjo į mane, ir mes pajutome potraukį būti arčiau vienas kito. Moteris už baro antru tušinuko galu paspaudė kelis kasos aparato klavišus, ir išvažiavęs stalčius įsmigo jai į pilvą! Teatralo akys pageltusiais obuoliais mieguistai žvelgė į mane, su malonumu būčiau apkabinęs jį per pečius, bet nenorėjau išgąsdinti.

— Jai patiko, kaip tas stalčius į ją įsimygo, — pasakė jis.

Jau buvau bepradedąs su juo platesnę šneką apie tai, bet pastebėjau, kad jis tik cituoja mano pjesės personažą.

Gėrėme daug, Kler vaišino mus ruginiu viskiu ir pati gėrė daugiau nei mes abu kartu paėmus. Gatve drožėme skersai ir išilgai, automobilių jau bemaž nebesutikome, užtat kas žingsnis buvo ką parodyti bendrakeleiviams. Viename skersgatvyje teatralas užkalbino dvi negres prostitutes. Retsykiais jis vis atsigręždavo į mus. Priėjęs per žingsnį prie moterų,

ėmė kažką joms aiškinti, o šioms atsakinėjant, palenkdavo galvą artyn, kaip žmogus, pasirengęs išklausyti kitą. Iš šito jo judesio, iš šito pasilenkimo neprieinant arčiau, o tik atkišant ausį aš staiga pamačiau, kaip jis paseno, ir nuo to jis pasidarė man toks mielas, koks nebuvo niekad iki šiolei. Dviem pirštais jis nesmarkiai čiuptelėjo vieną iš moterų už peruko, toji plūsdamasi trenkė jam per ranką, ir jis sugrįžęs papasakojo, ką ji jam sakiusi: „*Don't touch me! This is my country! Don't touch me in my country!*“[28] Jis greitai pasitrynė sau krūtinę, tokį jo judesį aš mačiau pirmą kartą. Atrodė, kad tai vienintelis būdas išsigelbėti nuo savo bejėgiškumo.

— Aš visai atkirstas nuo pasaulio, — pasiskundė jis vėliau, kai sėdėjome jo viešbučio bare. — Gyvenimas man egzistuoja tik kaip palyginimas nusakant mano vidines būsenas. Jau seniai nesu matęs skutamos žuvies, bet kai vakar naktį pabudau apniktas baimės, staiga išvydau aplinkui blizgančius žvynus. Lygiai taip pat seniai nesu buvęs gamtoje, ir vis tiek dabar, siekdamas ranka taurės, tiesiog fiziškai pasijutau kaip ką tik užmušto voro kūnas, lėtai, lyg būčiau dar gyvas, ant voratinklio siūlo besileidžiantis žemėn. Kasdieninių dalykų, kaip, pavyzdžiui, užsidedu skrybėlę, važiuoju eskalatoriumi ar valgau minkštą kiaušinį, aš visai nebepastebiu, tik vėliau metaforose jie padeda įsivaizduoti, kas man tada darėsi.

Jis išėjo, po valandėlės sugrįžo ir pasisakė išsivėmęs. Jo lūpos tebebuvo drėgnos, po to buvo gėręs

vandens. Jis išrikiavo ant stalo keletą įvairiaspalvių piliulių, kurias paskui gražiai visas iš eilės nurijo.

— Iš pradžių man atrodė, tarsi laikyčiau pirštą įkišęs į vandens čiaupą, springstantį negalinčiu išeiti oru, — pasakė jis.

Paskui nusilenkė Kler ir paprašė manęs, kad leisčiau su ja pašokti. Žiūrėjau į juos: Kler tingiai siūbavo nesijudindama iš vietos, o jis mindžikavo ir trepseno priešais ją. Žema patalpa gaudė nuo gūdžios „Creedence Clearwater Revival" melodijos: *„Run Through The Jungle"*.

Paskui palydėjome jį į viršų, į jo kambarį.

— Rytoj keliausiu toliau, — pasakiau.

Kai abu su Kler išėjome iš viešbučio, aš net atšlijau atgal, tokia bedugnė tamsa pasitiko lauke. Prilaikydami vienas kitą, pasukome prie automobilio. Buvo visiškai tylu, tik iš tolo atsklido vaiduokliškas gausmas; nuo Misisipės, pamaniau. Nusidavėme į kažkokią statybos aikštelę, aš atsisėdau ant dėžės ir prisitraukiau Kler. Tučtuojau įsibrukau į ją, atrodė, net grikšėdamas. Daugiau nebegirdėjom vienas kito, mane pervėrė skausmas, aš kraujavau, paskui viskas atlėgo, tik galvoje įstrigusi vis sukosi viena melodija ir vis tie patys žodžiai: *„Peppermint-steak on sunday"*[29].

Grįžtant į Rok Hilą pasakiau Kler:

— Jaučiuosi kažkoks pusmigis: pamažu ėmiau busti, ir bundant sapnai vis lėtėjo; paskui jie sustojo, virsdami gražiais, tykiais snūdulio paveikslais. Aš leidžiuosi jų guodžiamas ir nebejaučiu tos baimės kaip sapne.

Kai išlipę iš automobilio ėjome pro gatvės žibintą, virš ryškiai apšviestos gatvės be garso prasklendė didelio naktinio paukščio šešėlis.

— Kartą, kai plaukėme valtimi per Luizianos sengirę, man į galvą atsitrenkė kažkos naktibalda, — pasakė Kler. — Aš tuomet kaip tik buvau nėščia.

Kitą dieną ji nuvežė mane į aerouostą. Jiedvi su vaiku pasiliko terasoje, o aš nuėjau link šviečiančio geltono „Braniff Airlines“ kompanijos lėktuvo, skrendančio į Tusoną Arizonos valstijoje. Visi trys mojavome tol, kol pametėme vieni kitus iš akių.

Dusdamas, apimtas pakilios nuotaikos, pakeliui dar nutūpęs Denveryje, Kolorado valstijoje, atvykau į Tusoną. Miestas įsikūręs vidur dykumos, ištisą dieną čia pučia karštas vėjas. Aerodromo kilimo taku driekėsi smėlio šleifas, ties tako pakraščiais žydėjo geltoni ir balti kaktusai. Aerouosto viduje laukdamas lagamino atsukau laikrodį viena valanda atgal. Išėjo kaži koks dviprasmis gestas, aš apsidairiau, tarsi sučiuptas kažką neleistino darant. Ant keleto transporterių lygiai taip pat lėtai kaip ką tik laikrodžio rodyklės sukosi lagaminai ir kelioniniai krepšiai. Nurimęs vėl ėmiau kvėpuoti lygiai. Kam man tasai Tusonas? Kelionių biuro tarnautojas įrašė šį miestą į mano maršrutą, nes iš pažiūros nusprendė, kad mane nuolatos kamuoja šaltis. „Ten dabar jau vasara“, — pasakė. Kam man ta vasara? Sėdėdamas lėktuve nebepajėgiau įsivaizduoti, kas mane galėtų čia sudominti. Visa, ką tik sugalvodavau, per kelionę buvo jau matyta įvairiausiuose paveikslėliuose. Ir

dabar pirmas dalykas, kurį išvydau aerodromo pakrašty, buvo agavos nuo tekilos butelio Providense! Man pasidarė karšta, tarsi pats būčiau dėl to kaltas. O gal dėl ko kito, pamaniau. Nors salėje veikė kondicionierius, mane pylė prakaitas, ir ne nuo to, kad įsivaizdavau, kaip tuoj reikės išeiti į karštį, bet kad išvis nepajėgiau šito įsivaizduoti. Vėl tos konvulsingos mintys! Pro didžiulius langus užtamsintais stiklais blausiai švietė saulė, toje saulėtoje prietemoje stoviniavo keleiviai. Nelinksmas vaikštinėjau ten ir atgal, kartais apsidairydamas, ar dar tebėra mano lagaminas, kuris galiausiai jau vienintelis besisuko ant „Braniff Airlines" kompanijos transporterio. Nusipirkau iš automato alaus skardinę ir įsitaisiau su ja šoninėje salikėje, kur nedideliame ekrane buvo nemokamai rodomi filmai. Pro šalį vaikščiojo žmonės, kartkartėmis kuris nors sustodavo ir žvilgtelėdavo vidun, ne tiek į ekraną, kiek į žiūrovus. Salikėje be manęs dar sėdėjo meksikietis, susikėlęs kojas ant kėdės ir atkraginęs galvą, kad pro kelius, styrančius ties nosimi, galėtų matyti ekraną. Ant vieno kelio buvo pamauta skrybėlė su plačia, šviesia juosta, meksikiečio ranka gulėjo ant jos. Ekrane mirgėjo vienos apelsinų plantacijos netoli Tusono reklaminis filmas. O kur kita ranka? Dar sykį nužvelgiau meksikietį ir pamačiau, kad antrąją ranką jis ramiausiai laiko pakišęs po paltu, kurį buvau pasidėjęs šalia. Neatitraukdamas akių nuo pintinės, su kaupu prikrautos apelsinų, kurių vienas kaip tik nuriedėjo ant žemės, atsistojau. Kartu lėtai pakėliau paltą ir vėlgi akies kampučiu pamačiau... nejudantį meksikiečio

kumštį; tarp rodomojo ir didžiojo piršto, ir tarp didžiojo ir bevardžio kyšojo po skutimosi peiliuką. Pats vyriškis dabar, atrodė, miega, ir aš pirštų galais išsėlinau iš salikės.

Ant kitos aviakompanijos transporterio dabar sukosi kitas vienišas kelionkrepšis. Buvau jau praėjęs, bet staiga jis patraukė mano dėmesį. Žengiau artyn: tai buvo rudas zomšinis Juditos krepšys. Ant rankenos kadaravo visas pluoštas įvairiausių linijų bagažo kortelių. Krepšys atskrido „Frontier Aįrlines" kompanijos lėktuvu iš Kanzas Sičio. Palaukiau, kol jis apsuko ratą, paskui nukėliau žemėn ir truktelėjau už bagažo kortelių, guminės virvutės, kuriomis jos buvo pritvirtintos, išsitempė, ir aš vos neparvirtau. Užkėliau krepšį atgal ant transporterio; krepšis vėl ėmė suktis, o aš ėjau iš paskos, vėl nukėliau jį ir vėl pastačiau atgal. Pasiėmęs savo lagaminą nuo „Braniff Airlines" kompanijos transporterio, valandžiukę dar stoviniavau salėje. Tarpduryje man už nugaros pasigirdo šnabždesys, išgąstingai aiktelėjo kažkokia moteris. Paskui kažkas klaikiai sušuko ir tuoj pat nutilo. Pelkių žolėje sušmėžavo balti vabaliukai. Nieko negirdėjau, ausys staiga sunkiai atvėpo abipus galvos, kaip ir kitados, kai paryčiais nubudau šalia ką tik mirusios senelės. Atsigręžiau į išėjimą, iš ten atsklido lyg dejonė, lyg atodūsis: taip, durys, matyt, ką tik atsivėrusios ir praleidusios žmogų, dabar atsidūsėdamos vėl automatiškai užsidarė. Atsikvėpiau. Žvilgtelėjau laukan: kumščiu prilaikydamas ant galvos skrybėlę su plačia, šviesia juosta, link automobilio nuėjo vyriškis; vėjas buvo toks stiprus, kad vis

atversdavo jam skrybėlės kraštą. Apsidairiau viduje: kažkokia persona išėjo iš moterų tualeto. Ji buvo ryškiai išsidažiusi ir vilkėjo kostiumėliu su kelnėmis stipriai prilygintais kantais, šalia kurių dar buvo žymūs ankstesni kantai! Paskui indėnė: į salę įėjo indėnė, durys už jos užsivėrė, ji apsidairė vaiko, kuris tik dabar iš lauko pribėgo prie durų. Indėnė mostelėjo vaikui, kad užliptų ant guminio kilimėlio, patiesto priešais duris. Vaikas ėmė strikséti ant jo, bet buvo per lengvas, ir durys nejudėjo. Indėnė vėl išėjo į lauką ir dabar jau su vaiku grįžo vidun; taip pamažu viskas nurimo.

Tą pirmąją dieną Tusone iš viešbučio nebeišėjau. Labai ilgai maudžiausi, rengiausi kiek galėdamas lėčiau, visą tą laiką, kol sutemo, sagsčiausi marškinius, traukiau užtrauktukus, varsčiausi batus. Sent Luise buvau taip atpratęs nuo savęs, kad dabar nebežinojau, ką su savimi beveikti. Likęs vienas, atrodžiau sau nereikalingas. Juokinga būti tokiam vienam. Nors imk ir primušk pats save, — toks buvau sau nuobodus. Kokios nors draugijos negeidžiau, tik norėjau atsikratyti savęs. Man buvo nemalonu kad ir lengvai prie savęs prisiliesti, ir aš laikiau rankas iškėtęs, kuo toliau nuo kūno. Vos pajutęs krėsle savo kūno šilumą, skubėjau persėsti į kitą. Galiausiai likau stačias, nes visas sėdimas vietas jau buvau sušildęs savimi. Net nusipurčiau prisiminęs, kaip kartą tenkinau save. Išsižergęs vaikščiojau po kambarį, stengdamasis negirdėti, kaip viena į kitą trinasi kelnių klešnės. Nieko neliesti! Nieko nematyti! Nagi,

pasibelskite į duris pagaliau! Baisu ir pagalvoti, jeigu dabar įjungčiau televizorių ir išgirsčiau balsus, išvysčiau vaizdus! Priėjau prie veidrodžio ir ėmiau išdarinėti grimasas. Reikia įsikišti pirštą gerklėn ir vemti tol, kol nieko iš manęs nebeliks. Susidarkyti ir susiluošinti! Vis žingsniavau ten ir atgal, pirmyn — atgal. Arba jeigu dabar reiktų atsiversti knygą ir perskaityti kokį šlykštų sakinį! Žvilgtelėti pro langą ir vėl aptikti tuos „*Snackbar*“, „*Texaco*“ *ir* „*Icecream*“! Paslėpkit visa tai, užcementuokit! Nuvirtau ant lovos, apsikroviau galvą pagalvėmis. Dantimis įsikirtau į riešą ir sumataravau kojomis.

„Taip ir slinko laikas“, — toptelėjo sakinys iš Adalberto Štifterio apsakymo. Atsisėdęs nusičiaudėjau. Staiga man pasirodė, lyg būčiau peršokęs geroką laiko tarpą. Dabar užsinorėjau, kad kuo greičiau kas nors man atsitiktų.

Naktį ištisai sapnavau. Tačiau tie sapnai buvo tokie ryškūs, kad vėliau beprisiminiau tik skausmą, kurį jie sukėlė. Pusryčius į kambarį atnešė padavėjas indėnas. Prie jo susiskaičiavau dar likusius pinigus, — jų buvo kur kas daugiau nei pusė, — ir susimąsčiau, ką su jais veikti. Indėnas buvo jau beišeinąs, pamatęs mane skaičiuojantį, stabtelėjo, bet aš skaičiavau toliau. Jo veidas karščiavo, ant kaktos juodavo mažyčiai taškeliai. Prieš pora dienų vėjas buvęs toks stiprus, paaiškino jis, kad pustomos smiltys iki kraujo suaižiusios veidą. Jis gyvenąs už miesto, pas tėvus, netoli San Ksavjero del Bako misijos, namai ten nedidučiai, o jam iki autobuso dar reikią pereiti kelias gatves pėsčiomis.

— Mano tėvai niekad gyvenime nebuvo išėję iš rezervato, — pasakė indėnas. Jis kalbėjo sunkiai, seilės purslojo jam burnoje. Nors viešbučio baseinas esąs uždarame vidiniame kieme, vis tiek kas antra diena tenka valyti iš jo smėlį, paaiškino jis.

Apie pietus nuvažiavau taksi į aerouostą, kad įsitikinčiau, jog zomšinis Juditos kelionkrepšis nebesisuka ant transporterio. Dar nuėjau prie bagažo saugojimo kameros ir iš tolo peržvelgiau lentynas, bet klausti nieko neklausiau. Parvažiavęs į miestą, nutariau pasibastyti. Visai neišmaniau, į kurią pusę patraukus, tad žengęs vos kelis žingsnius, tuoj apsisukdavau ir grįždavau atgal. Stovėdavau priešais raudoną šviesoforo akį, bet ir sulaukęs žalios nepajudėdavau iš vietos, kol vėl įsižiebdavo raudona. Lygiai taip pat lūkuriavau autobusų stotelėse, bet autobusas taip ir nuvažiuodavo be manęs. Kartą atsidūriau telefono būdelėje ant pripustyto smėlio krūvos, buvau pakėlęs ragelį ir netgi pasiruošęs mesti monetą į automato plyšį. Paskui užsinorėjau ką nors nusipirkti, bet nespėjęs nė įsižiūrėti į prekes, apsisukęs išėjau iš parduotuvės. Ko tik nebuvau užsigeidęs, bet pakakdavo priartėti prie tikslo, ir visi norai kaipmat išgaruodavo. Pasijutau alkanas, tačiau vos žvilgtelėjau į valgiaraščius prie restoranų durų, ir alkio kaip nebūta. Galiausiai užtikau savitarnos užkandinę. Čia, kur praskyręs virvelinę stiklo karoliukų užuolaidą kaip niekur nieko galėjau įeiti pro atviras duris, be ceremonijų susikrauti ant padėklo valgius, pats pasiimti įrankius ir popierines servetėles, čia aš dabar jaučiausi savo vietoje. Kai

priėjau prie kasos, o kasininkė nė nepažvelgė į mane, tik suskaičiavo iš eilės visas lėkštes ant padėklo, aš vėl buvau labai patenkintas. Užmiršęs visas valgymo apeigas, į kurias jau buvau bepradedąs įnikti, nebepakėliau į moteriškę akių, tik žvilgtelėjau į kasos čekį, kurį ji padėjo ant padėklo, ir nežiūrėdamas atkišau jai pinigus. Paskui atsisėdau už stalo ir ramiausiai sukirtau vištos kulšį su keptų bulvių lazdelėmis ir pomidorų padažu.

San Ksavjeras del Bakas — seniausia ispanų misionierių gyvenvietė Amerikoje. Ji įsikūrusi į pietus nuo Tusono, indėnų rezervato pakrašty. Vis dar nežinojau, kuo galėčiau pats vienas užsiimti, ir pirmąsyk man kilo noras ką nors apžiūrėti. Lauke buvo labai šviesu, akis spigino automobilių ratų diskai. Nusipirkau akinius nuo saulės ir dar, pamatęs iškabą, kad kaip tik švenčiama šiaudinės skrybėlės savaitė, skrybėlę, kurią, kad nenupūstų vėjas, buvo galima pasirišti po smakru. Tusono Brodvėjuje kariuomenės dienos proga vyko paradas. Buvo trečiasis gegužės šeštadienis, daugybė žmonių sėdėjo ant šaligatvių, kojas ištiesę į gatvę, vaikai laižė ledus ir su mažytėmis Amerikos vėliavėlėmis lakstė aplink, visi vilkėjo marškinėliais su tinkamais šiai dienai užrašais: „*America, love it or leave it*“[30] ir „*Optimist International*“. Šalia demonstrantų kolonos sukiojosi krinolinais pasipuošusios mergaitės, pardavinėjančios panašiais šūkiais išrašytus lipdukus, kuriuos derėjo prisiklijuoti greta automobilio numerių. Keli Pirmojo pasaulinio karo veteranai pravažiavo

brikele, jiems iš paskos pėsti praėjo Antrojo pasaulinio karo veteranai, tarp jų net vienas indėnas iš indėnų smogiamųjų būrių, anuomet panaudotų kaip amerikiečių desanto Atlanto pakrantėje avangardas. Juos lydėjo raiteliai, turėję priminti Pilietinio karo laikų kavaleriją; buvo taip karšta ir aplinkui skambėjo tiek krykštavimų ir juoko, kad arklių beveik nesigirdėjo. Raiteliai laikė iškėlę dideles vėliavas, kurios besiplaikstydamos vėjyje retkarčiais pabaidydavo arklius. Tuomet jiems pasitaikydavo užminti ant dvigubų dryžių, ką tik šviežiai nubrėžtų išilgai gatvės vidurio, ir kai jojikai sugrąžindavo juos rikiuotėn, ant asfalto kaskart pasilikdavo baltas pasagų pėdsakas. Tik gretimoje gatvėje susiradau taksi, nuvežusį manė į San Ksavjerą.

Po triukšmo mieste čia buvo taip tylu, kad norėjosi pasitrinti akis: ar kartais nesapnuoji. Ėjau apsidairydamas kone kas žingsnis, — o gal iš už kurios nors gofruotos skardos trobelės staiga iššoks mano antrininkas ir nuvys mane šalin! Aš neturėjau teisės save atstovauti, tiesiog įsitryniau, ir tiek; o dabar jis vėl sugrįžo užimti sau vietos. Ir teks man išsilieti kaip vandeniui iš apversto indo, ir nebeliks manęs. Iš juodo dūmtraukio, kyšančio pro vienos trobelės langą, staiga tvokstelėjo suodžiai, šliauždamas pilvu už namo kampo užlindo šuo. Kas per sukčius, įsitaisiau kažkieno kito vietoje. Kur dabar dėtis? Aš čia nereikalingas; įsigavau kažkur, o dabar stypsau nutvertas. Dar būtų galima išsigelbėti, *vienu šuoliu.* Bet aš stovėjau kaip stovėjęs, sugniaužęs kumščius, pasislėpęs po šiaudine skrybėle. Tačiau tas jausmas,

tarsi būčiau netikras, dingo taip greitai, kad tučtuojau nusprendžiau buvus tai vien įgeidžiu. Tik vėliau prisiminiau, kaip karštai vaikas būdamas troškau turėti antrininką, dar vieną tokį patį kaip ir aš; ir vėl man pasirodė geras ženklas, kad šįsyk taip išsigandau įsivaizdavęs antrininką. Kieno nors lygiai tokio pat kaip aš paveikslas man kėlė vien tik šleikštulį. Matyti ką nors judant taip kaip aš būtų buvę tiesiog nepadoru. Net mano šešėlio apybraižos dabar atrodė man nešvankios. Baisu ir pagalvoti, — dar vienas toks kūnas, dar viena marmūzė! Net pabėgėjau porą žingsnių.

Kita vertus, neturėjau jokio noro ir ką nors kitą susitikti. Užteko, kad vaikštinėju, kad dirsčioju į vienos kitos indėnų trobelės vidų. Niekas manęs nešnekino. Aš netgi įėjau pro vienas duris, ir senė, sėdėjusi trobelėje su kukurūzo burbuole skreite ir su pypke burnoje, tik nusišypsojo man. Nepaisant kaitros, viryklėje liepsnojo ugnis, kriauklėje riogsojo krūva skardinių indų, o iš čiaupo ant jų visiškai be garso čiurkšle bėgo vanduo. Šie vaizdai padėjo man, jie užgožė tą dvigubą savęs jutimą. Paėjęs toliau pamačiau, kaip iš kitų durų išlindo ir tuojau vėl pradingo ant lazdos pritvirtinta dulkių šluotelė; praeidamas pro kitą namą, išvydau lange šviesų peruką, kažkieno papurtytą ir vėl padėtą į vietą. Visa tai aš stebėjau taip pagarbiai, kaip anksčiau bažnyčioje žvelgdavau į šventintus daiktus ir šventųjų paveikslus. Tarsi šis keistas pamaldumas ir vėl patvirtintų, kad aš vis dar tegaliu pasinerti tik į daiktus, kuriuos matau, bet ne į kitus žmones! Nejaugi taip niekas

manyje ir nepasikeitė? Treptelėjau koja. Vaikiška! Bejėgis ir kartu aprimęs priėjau prie misijos namų.

Bažnyčioje nusiėmiau tamsius akinius ir šiaudinę skrybėlę. Pavakarys, kaip tik buvo kalbamas rožinis. Balsams nutilus buvo girdėti, kaip iš lauko į bažnyčios duris beldžiasi smėlis. Kelios moterys laukė eilutėje prie klausyklų. Pažvelgiau į altorių, ir pro jį mano atmintyje pralėkė kregždė. Aš ir vėl panirau į vaizdus. Religija jau seniai man buvo grasi, ir vis dėlto netikėtai pajutau troškimą turėti į ką atsiremti. Būti vienam, atsiskyrusiam pasidarė nepakeliama. Juk turėjo egzistuoti ryšys su kažkuo kitu, ne vien tik asmeninis, atsitiktinis ir vienkartis, ne tas vis iš naujos prisiverstinės ir prasimanytos meilės kylantis priklausomumas, o neišvengiamas ir beasmenis saitas. Kodėl aš niekad negalėjau būti Juditai toks beatodairiškai geras, koks esu dabar, kai žiūriu į šį bažnyčios kupolą arba į tuos vaško lašus ant akmeninių grindų? Baisu, kai toks jausmas lieka tavyje užgniaužtas. Tąsyk tik ir belieka stovėti, pasinėrus ne kur kitur, o vien į daiktus ir atsitikimus, buko pamaldumo apimtam.

Išėjus iš bažnyčios, man ant veido užtiško vandens lašai nuo įrenginio, laisčiusio veją. Nuėjęs į kapines, atsisėdau ant didžiulio ispaniško antkapio pamato. Akys degė, pasilenkęs užsidengiau rankomis veidą. Man pasirodė, tarsi smegenys, pasislinkusios į priekį, atsirėmė kakton. Tą akimirką suskambo vakaro varpai, ir aš vėl pakėliau galvą. Iš bažnyčios šešėlio purptelėjo paukštis, dangaus fone staiga sušvito jo balta papilvė. Sulig kiekvienu var-

po dūžiu bokštai tarytum truputėlį pasistumdavo, o paskui vėl atšokdavo į savo vietą. Visa tai jau buvo man matyta! Nulenkęs galvą vogčiomis žvelgiau į šį paveikslą, kartu įsiklausydamas į vieną prisiminimą. Tokio prisiminimo tikrai būta, bet vos tik priartėdavau prie jo, smegenys vėl atsitraukdavo atgal. Bažnyčia ir aš pats man pasidarė klaikūs. Gana, atsistojau ir nuėjau.

Šviesoforai kabojo ant vielų virš gatvės ir sūpavosi taip stipriai, kad net nebuvo aišku, į kurią pusę užsidega žalia šviesa. Vėjas čiuženo aplink apipleišėjusius juodai dažytus, nevienodo aukščio telegrafo stulpus. Kiek įkabindamas myniau į šiaurę, Tusono link, nuo smėlio užsirišęs veidą nosine.

Kažkoks indėnas paprašė išmaldos. Daviau jam vieną dolerį, jis ėmė sekti iš paskos, nutvėrė mane už peties. Pasileidau bėgte, jis irgi neatsiliko, tada aš sustojau, ir jis išsišiepęs pramovė pro šalį. Susistabdžiau taksi, bet pasiekęs pirmuosius namus vėl išlipau. Tai buvo mediniai dviaukščiai namai, kuriuose gyveno meksikiečiai; daugelis iš jų su išsikišusiais ilgais balkonais. Viename balkone trepinėjo vaikai, jie irgi ten viršuje leidosi bėgti drauge su manimi, kol baigėsi balkonas. Paskui kažkas skimbtelėjo, ir beveik be garso tarp dviejų namų išlindęs lokomotyvas sustojo skersai gatvės. Mašinistas, mūvintis storomis pirštinėmis, patraukė stabdį, — mat metalas buvo kaip reikiant įkaitęs saulėje. Aš vėl žvelgiau į šį paveikslą tarsi klausydamasis jo. Tai buvo jau kartą matyta. Sakytum, gatvė po mano kojomis staiga

pasvirs, visas paveikslas kaipmat atsidurs žemai apačioje, ir aš stačia galva įvirsiu į jį. Dabar pro lokomotyvą prabėgo vaikas, jis dingo tarp namų, tarsi iš kito sapno atklydęs. Pasukau į gretimą gatvę ir leidausi tolyn.

Netemo, ore tebetvyrojo karštis kaip vidurdienį. Apšviesti besileidžiančios saulės, tolumoje pro šalį pravažiuodavo autobusai, apdulkėjusiuose languose sušmėžuodavo keleivių šešėliai. Viename bare buvau beužsisakąs kokakolos, tuomet pastebėjau, kad vis dar tebesu užsirišęs veidą nosine. Po stalu iškračiau smėlį iš batų ir kelnių atvartų. Net plokštelės automatiniame grotuve buvo subraižytos smėlio. Įmečiau monetą, bet paskui nieko nebespaudžiau. Gatve iš parado į namus tebetraukė žmonės, nešini besiplaikstančiomis vėliavomis. Taip ir sėdėjau, sulig kiekvienu gurkšniu žvilgčiodamas į laikrodį. Į barą dirstelėjo berniukas, toks baltapūkis, kad net graudu. Įsistebeilijau į citrinos riekelę, pamautą ant stiklinės krašto. Paskui staiga užėjo naktis. Neryžtingai išėjau į gatvę, perėjau kiton pusėn, vėl sugrįžau atgal. Tarp namų buvo tamsu nors į akį durk, bet pakėlęs galvą galėjau matyti danguje dūmų uodegą, nutįsusią paskui reaktyvinį naikintuvą, kuris dar buvo apšviestas saulės. Už manęs ėmė spirgėti taukai. Man iš paskos lėtai važiavo automobilis, jo burzgesys priminė įkaitintų taukų spirgėjimą. Bet čia pat visa tai užmiršau, nes prie manęs priėjo pora paauglių, tarp jų ir anas baltaplaukis, ir paprašė pinigų autobuso bilietui. Stabtelėjau, jie apstojo mane ratu ir paklausė, iš kokios aš šalies. Iš Austrijos, atsakiau.

Jie ėmė juoktis mėgdžiodami šį žodį, išskyrus baltaplaukį, visi jie buvo meksikiečiai, vienas apsiavęs šviesiais sportbačiais, papuoštais lyg ir kokiais pentinais. Jis paglostė man skruostą, aš žengiau atatupstas ir atsitrenkiau į kitą, jau atsistojusį man už nugaros. Grybštelėjau kišenėn siekdamas monetos, kažkuris nutvėrė mano ranką, ir aš pamačiau prie savo pilvo peilį. Jo trumpa geležtė vos kyšojo iš kumščio. Baltaplaukis, atsitraukęs kiek atokiau, šokčiojo nuo vienos kojos ant kitos, kumščiais smūgiuodamas į mano pusę. Vienas iš meksikiečių pakišo jam koją, ir jis suklupo ant kelių. Sumišęs išsiviepiau. Kita gatvės puse praėjo kareiviai, bet aš gėdijausi šaukti. Skrybėlė nulėkė man nuo galvos. Pora rankų greitais judesiais išvertė mano kišenes, nors manęs paties nepalietė, ir baltaplaukis šliaužiodamas ant žemės ėmė rankioti kas iškrito. Dar sykį vožtelėję man, visi nubėgo prie čia pat už manęs stovėjusio automobilio gatavai atvertomis durelėmis. Sušoko į jį, automobilis pajudėjo, durelės viena po kitos užsitrenkė, ant vienos iš jų dar spėjau perskaityti užrašą „Hertz“. Prie vairo pamačiau Juditą, jos veidas buvo išbalęs, akys įsmeigtos į vairą, praviroje burnoje kyšojo degtukas, kuris nukrito automobiliui trūktelėjus.

Paėjau kelis žingsnius šen, paėjau ten. Juokinga! Iš kišenių visur karojo pamušalas. Sukišau jį vidun, paskui vėl ištraukiau, tarsi kokį įrodymą. Išverstos buvo net vidinės kišenės, tai pastebėjau tik dabar. Nužvelgiau save nuo galvos iki kojų: čia pat pūpsojo baltas nosininės kišenėlės pamušalas. Ant šaligatvio

mėtėsi traukinio bilietas iš Niujorko į Filadelfiją. *„O šaligatvis medinis!“*, — pamaniau. Paskui pakartojau tai garsiai. Vėl užsidėjau skrybėlę, susikišau į vidų pamušalus ir pasišalinau; PASIŠALINAU.

Neberadau kelio į viešbutį. Paskui man dingtelėjo, kad dažnai kišdavau banknotus į marškinių kišenę: iš tiesų ten buvo dešimt dolerių, tad parvažiavau į viešbutį su taksi. Net juokas suėmė, kad kambarys tikrai užrakintas, ir spyna šįsyk nė kiek neapdraskyta. Nuvirtau ant lovos. Pagaliau! Pamažu užplūdo pasitenkinimas. Kaip gerai, kad lėktuvo bilietą buvau palikęs palte; tuo tarpu atsirado ir pinigų, iš viso daugiau nei šimtas dolerių; tai buvo grąža, — mat visur mokėjau stambiais, kad užtektų vieną kartą grybštelėti į kišenę; dabar pasirodė, kad puikuotasi buvo ne veltui. Pagyvėjęs pašokau ir puoliau ieškoti pinigų visuose daiktuose. Kur tik kyštelėjus ranką, marškiniuose visur čežėjo, net viename kelnių atvarte radau ketvirčio dolerio monetą. Sukroviau pinigus ant stalo ir užsimiršęs įsistebeilijau į juos kaip į tą be garso bėgančio vandens čiurkšlę šiandien po pietų. Ventiliatorius lengvai judino užuolaidą ties langu. Ir centrinio šildymo čia esama! Penkių sekcijų radiatorius! Ir kokios jos įstrižos! Tik po akimirkos susivokiau užmiršęs perspektyvą.

Paskambinau motinai į Austriją. Ten jau buvo ankstus kitos dienos rytas. Ji papasakojo, kad ką tik žaibavę ir griaudęs perkūnas. Audra iš pat ankstyvo ryto! Ji jau buvusi lauke ir nukabinusi skalbinius. Dabar ji daug vaikštinėjanti ir nepastebinti, kaip pra-

bėga laikas. Federalinio prezidento rinkimuose vėl esąs išrinktas socialdemokratų kandidatas, jo priešininkas susitikime su rinkėjais paneigęs prasimanymą, neva jis esąs nacionalsocialistas ar net žydas. Man atrodė, kad motina pasakoja kažkokius anekdotus. Paklausiau ją brolio adreso, jau keli metai brolis dirbo lentpjoviu Oregono valstijos šiaurėje. Kam? „Reikia nuvažiuoti", — pasakiau. Užsirašiau adresą, gyvenvietė vadinosi Estakada. Aš pasikeisiąs lėktuvo bilietą ir rytoj nuskrisiąs pas jį.

Nusileidau žemyn ir prisėdau vidiniame viešbučio kiemelyje po palme šalia baseino. Vėjas dabar buvo nurimęs, man už nugaros barmenas retsykiais suplakdavo vieną kitą kokteilį, tarpais imdavo burgzti kokakolos ir imbierinio alaus automatai, stovintys aplinkui baseiną, išsijungiant šaldytuvo varikliui juose subarškėdavo skardinės. Baseinas buvo tuščias, tyliai sūpavosi iš dugno prožektoriais apšviestas vanduo, lyg vis dar tebejudinamas nuščiuvusio vėjo. Virš kiemelio žvaigždės; jos mirgėjo taip ryškiai, kad net akys markstėsi; ir oras buvo toks vaiskus, kad galėjai matyti ne tik apšviestą mėnulio pjautuvą, bet ir įžvelgti užtamsintą jo dalį. Staiga man toptelėjo, kad, ko gero, iki šiol Amerikoje taip ir nebūsiu matęs užsimiršusio, į kažką pasinėrusio žmogaus. Užtekdavo ką nors tik pamatyti, o paskui galėjai vėl žiūrėti kur kitur. Jei kas ilgiau neatitraukdavo žvilgsnio, tuoj pat įgaudavo žinovo išraišką. Ir gyvenvietės niekuomet nebūdavo panirusios į kraštovaizdį, visada tarytum pastatytos ant viršaus, jos skyrėsi iš savo aplinkos, lyg tik per atsitiktinumą būtų čia įkurtos. Tik girti ir narkomanai, tik

bedarbiai šiose vietose stebeilijo priešais save, visiškai nieko nebejausdami. Ar aš girtas? Pastūmiau stiklą prie pat stalo krašto, kol jis pats nuslydo apvalia stalo briauna ir įkrito į baseiną.

Buvo girdėti, kaip už sienų, gatvėje, persijungus šviesoforo šviesoms, iš vietos pajudėdavo jau tik vienas kitas automobilis. Už manęs prie baro kažkoks vyras šnekino savo mergaitę, jis buvo palinkęs ties tuščiu stiklu ir kartkartėmis užkabindavo dantimis stiklo kraštą. Nebeištvėriau, vėl pasišalinau.

Kambaryje baigiau skaityti „Žaliąjį Heinrichą". Niekaip negalėdamas nupiešti gipsinės figūrėlės, jis suvokė, kad iki šiolei niekada rimtai nesidomėjo žmonėmis. Jis nukeliavo į namus pas savo motiną, kuri jį visuomet paremdavo, ir rado ją visą kretančią, mirties patale. Po to jis daugel metų vaikščiojo kaip apmiręs, rūškanas ir nykus. Tik grįžus iš Amerikos tai moteriai, kuri mylėjo jį, nes pavydėjo jam jo minčių, jis vėl pradėjo atgyti. Čia istorija virto pasaka: „Linksmi ir laimingi mes drauge papietavome „Auksinės žvaigždės" viešbutėlio svetainėje", — perskaitęs šią vietą, turėjau nusukti į šalį akis, kad nepradėčiau verkti. Paskui vis tiek apsiverkiau, gana isteriškai, bet vis dėlto užmiršęs laiką.

Gulėjau tamsoje, ir staiga, jau pusiaumiga, pasidarė liūdna, kad iš manęs pagrobė pinigus. Man nebuvo gaila, tik užėjo protu nevaldomas, fizinis skausmas, kurio negalėjau numaldyti jokiomis kalbomis: kažkas iš manęs buvo išplėšta; ir ta tuščia vieta pirmiausia dar turėjo užaugti. Nebenorėjau nieko galvoti. Sapne kažkas įkrito į milžinišką dubenį, kuria-

me kaip tik buvo plaunami pomidorai. Įkritęs paniro po pomidorais, ir aš žiūrėjau į dubenį, stovintį, beje, ant scenos, kada tas žmogus vėl išlįs.

— Jeigu dabar dar ką nors patirsiu, aš išsiliesiu per kraštus, — garsiai ištariau pats sau per sapnus.

Oregone kitą dieną perpiet lijo lietus. Nors tai buvo neleistina, stovėjau prie Portlendo aerouosto išėjimo, su šiaudine skrybėle ant galvos, ir mėginau susistabdyti automobilį, važiuojantį aukštyn, į Estakadą. „Western Airlines“ aviakompanijos lėktuvu atskridau čia per Solt Leik Sitį, vis neatsikratydamas jausmo, jog esu kažkieno kito antrininkas ir sukiojuosi tuštumoje. Kartą buvau skaitęs, kad patyrę išgąstį paskui ima beprasmiškai judinti žandikaulį, tarsi ką kramtydami, — panašiu būdu, kaip man atrodė, ir aš būsiu atsidūręs Oregone.

Galiausiai iki Estakados mane paėmė daržovių mašina, gabenanti į kalnus salotas iš Kalifornijos. Langų valytuvas buvo tik vairuotojo pusėje, tad aš ne kažin ką galėjau matyti. Juo geriau, nes ėmė skaudėti galvą. Kartais tą skausmą pamiršdavau, bet įkvėpdamas oro vėl jį pajusdavau. Vairuotojas vilkėjo languotus marškinius, po jais iki pat viršaus susagstytus baltinius. Matyt, jam visą laiką iš galvos neišėjo kažkokia melodija, jis vis pasimuistydavo ant sėdynės ir imdavo barbenti pirštais į vairą. Šiaip sėdėjo tylus, tik kartą, kai užvažiavome aukščiau ir lietus pamažu perėjo į sniegą, pradėjo negarsiai švilpiniuoti. Sniegas slydo langu žemyn, paskui ėmė lipti prie stiklo.

Estakada įsikūrusi daugiau kaip tūkstančio metrų aukštyje, čia gyvena maždaug pusantro tūkstančio žmonių, dauguma jų verčiasi medienos gamyba. Pastebėjau, kad aš išsyk ėmiau dairytis ženklų, perspėjančių apie nelaimes, nurodančių pirmosios pagalbos, gaisrinės, policijos postus. Prie pat įvažiavimo į gyvenvietę, kurioje susikerta tik du provincijos keliai, vairuotojas parodė man motelį, jame ir pasiėmiau kambarį vienai nakčiai. Jis kainavo penkis dolerius. Iki vakaro miegojau, paskui tiesiog nusiritau nuo lovos. Kai ant žemės pasidarė per šalta, apsirengiau paltą ir įsijungęs televizorių ėmiau vaikštinėti po kambarį. Vaizdas ekrane buvo neryškus, mat Estakada įsikūrusi tarpukalnėje. Registratūroje pasiteiravau, kaip patekti į viengungių medkirčių namus. Reikėjo klampoti per gilų sniegą, nes tokį vėlyvą metą sniego valytuvai nebevažinėjo. Medžių miestelyje beveik nebebuvo, tik šen bei ten kokia simboliškai palikta eglaitė, gąsdinanti praeivius: nuslydus sniegui, jos šakos šoktelėdavo aukštyn. Eglaitės augo ir aplink paminklą pionieriams, praeidamas išgirdau už jų besišnabždančią įsimylėjėlių porelę. Visur užtrauktos užuolaidos, garas, besiveržiantis per ventiliatorius iš užkandinių ir pro kanalizacijos groteles, aplink kurias sniegas jau gerokai aptirpęs. Praviros vaistinės durys: viduje žmogus aprištu nykščiu geria kavą.

Elektros lemputė virš įėjimo į Gregoro baraką buvo perdegusi, galbūt dėl trumpojo jungimo, kai tirpstant sniegui į jos vidų pateko vandens. Nutrepsenau nuo batų sniego gniutulus, bet niekas neišėjo pasitikti. Durys nebuvo užrakintos, aš įėjau į vidų,

kambaryje buvo beveik tamsu, tik pro langą švietė gatvės žibintas. Išvydęs ant grindų popiergalį, pasilenkiau manydamas, kad tai kokia žinia, ir užsidegiau šviesą. Tai buvo „Western Union“ tarnybos telegrama, kurią pakeliui pats išsiunčiau broliui.

Ant stalo išbarstytos kortos, margaspalvė dviguba vokiškų kortų kaladė, šalia mažytis žadintuvas, tarsi beskambėdamas būtų nuvirtęs ant šono. Per vieną kėdę permesti du ilgi, moliu aplipę batų raišteliai, ant kitos kėdės — pižaminės kelnės, kadaise atitekusios Gregorui iš manęs; ant kelnių nosinė su išsiuvinėtu skaičiumi 248, mano internatiniu skalbinių numeriu; tai nosinei turbūt jau daugiau kaip penkiolika metų.

Spinta atdara; nuo kablio vidinėje durų pusėje iki dūmtraukio ištempta virvė, ant jos užmestos apatinės kelnės ir puskojinės. Grybštelėjau drabužius, jie buvo sausi, kieti pačiupinėti. Ant šaltos krosnelės stovėjo lėkštutė su gumulėliu apkartusio sviesto, kuriame buvo matyti nykščiu įspausta duobutė. Spintoje — pora tuščių vielinių pakabų, kokios parsinešamos iš skalbyklų, viršuje išskalbti, bet nelyginti marškiniai, pažastyse ties siūlėmis praplyšę.

Lova apklota, ant drobinio užtiesalo pilkuoja užmuštų kandžių dėmės, viena kandis tebelindi tarp dviejų audeklo raukšlių; po lova tuščios alaus skardinės.

Ant palangės kažkokia skalbimo priemonė; šalia katės letenėlių pėdsakas.

Ant sienos kalendorius iš Austrijos su spalvota nuotrauka, narcizų laukas, jame moteris su liaudiš-

ka skrybėle; po nuotrauka gimtojo kaimo parduotuvės ženklas.

Nuotrauka kalendoriuje...

Vaikystėje mes taip mažai tepatirdavome ir tiek nedaug tegaudavome pamatyti, kad džiaugsmo mums suteikdavo net ir nuotrauka naujame kalendoriuje. Rudenį godžiai laukdavome draudimo agento, kuris pasiglemždavo metinį įnašą, bet užtat atnešdavo draudimo agentūros kalendorių kitiems metams, su nauja nuotrauka.

Ir iki šiolei brolis atsisiųsdina į Ameriką naują kalendorių su nauja nuotrauka?

Ši mintis buvo tokia nepakeliama, kad ją tuoj pat išstūmė šioks toks palengvėjimo jausmas. Padėjau telegramą ant stalo ir net atsargiai, kad ko nors nesudaužyčiau, palydėjau ją kita ranka.

Išeidamas dar pamačiau šalia praustuvės žemus pusbačius su vilnonėmis kojinėmis, beveik visai susinešiojusiomis tuose batuose. „Valgyt prašo", — sakoma apie tokias. Tai buvo labai smailūs batai, buvę madingi prieš dešimtį metų. Po skerdyklos kiemą lakstė vaikai su balionais, vieną vaiką mėsininko mokinys perkėlė per negyvą kiaulę. Kartkartėmis paslysdamas sniege, nesidairydamas patraukiau pagrindine Estakados gatve aukštyn.

Buvo taip tylu, kad vis dažniau tekdavo sustoti. Nuo neoninių užrašų *„Pizzeria"* ir *„Gasoline"* kilo garas. Kažkur toli virš miestelio dunksojo kino teatro po atviru dangumi ekranas, tik šviesa ir šešėliai šmėžavo jame, garso nebuvo girdėti. Įėjau į salę su lošimo automatais, bet pajutau, kad lošti ne-

bėra nė menkiausio noro. Ir vis tiek ėjau nuo vieno automato prie kito ir išsiblaškęs žiūrėjau, kaip rieda rutuliukai. Pastebėjau, kad bet kokie žaidimai ėmė varginti mane, aš nebepajėgiau įsivaizduoti, kad kada nors dar galėčiau stovėti prie tokio aparato arba maišyti kortas, arba mesti kauliukus. Staiga visa tai buvo baigta. Pavargęs atsisėdau ant taburetės šalia kažkokio girto, kuris miegojo atsirėmęs į sieną. Visas jo veidas buvo apsipylęs prakaitu, marškiniai prasegti, duobutėje virš raktikaulio irgi rinkosi prakaitas, kartais jis srovele nubėgdavo žemyn. Vyriškis pramerkė akis, iš pradžių sumirksėjo, kol vyzdžiai prisiderino prie šviesos, nudirtas kiškio kailis, aš išėjau laukan.

Motelyje pirmiausia nuėjau į vonią nusiplauti rankų. Palietęs šilto vandens čiaupą pastebėjau, kad jis karštas. Negi iš jo ką tik bėgo vanduo? Žengiau žingsnį atgal ir atsukau čiaupą. Pirmiausia išėjo oras, paskui staiga į kriauklę purkšte išsipurškė verdantis skystis, keli lašai užtiško man ant kelnių ir išsyk pragraužė skylutes juodais kraštais. Čia tai gerai! Lyg pritardamas linktelėjau galva. Mačiau, kad apdraskyti abiejų čiaupų sriegiai, tad atsargiai atsukau šaltą vandenį, atšokau atgal ir palaukiau, kol nubėgs rūgštis. Plaudamasis rankas pastebėjau, kad nuo stiklinaičių nuplėštas celofano apvalkalas, prašom atsigerti, tarsi kvietė jos. Spoksojau į tas stiklines, — daiktai iš kito pasaulio, iš kitos žvaigždės.

Nakčiai palikau savo kambario duris atviras. Vienąsyk pasirodė, kad girdžiu už lango kažką vaikščiojant. Bet tai būta tik naktinio drugio, besiblaškančio

tarp lango stiklo ir užuolaidos. Pirmąkart po ilgo laiko visiškai nieko nesapnavau.

Prabudau lyg nesavas. Iš pat ryto patraukiau į lentpjūvę, kurioje dirbo mano brolis. Diena buvo ūkanota, po kanalizacijos grotelėmis gurgėjo ištirpęs sniegas, aš klaidžiojau tose svetimose valdose lyg kažkieno kito mintyse. Nepajutau, kaip pasileidau bėgte, ramiai eiti nebegalėjau. Kaip paprastai ieškau žodžių, taip dabar ieškojau vaizdo, kuris padėtų man vėl tapti savimi. Apanglėję stuobriai, vietomis jau plikai iškirsti kalnų šlaitai, išdegintos šiukšliadėžės, kitur ant lauko vidurdienio saulėje čežantys šiaudai. Nieko, kas susiję su manimi pačiu, nė žinot nenorėjau, bet paskui staiga pasijutau esąs pilvakalbys, mano pilvas perėmė mano vaidmenį ir ėmė man pasakinėti tai, ko aš pats nenorėjau matyti. Prieš mane išdygo mergaitė, nešina pieno buteliu; ji buvo tokia liesutė, kad iš nuostabos man akimirksniu vėl viskas grįžo į savo vietas.

Lentpjūvė stovėjo lomoje, per kurią teka Klakemaso upė. Šalia griaudėjančios medžio džiovinimo mašinos keli vyrai lupo storos eglės žievę, jau iš tolo pažinau tarp jų savo brolį. Pasilipęs ant medžio, jis kišo geležinį strypą tarp žievės ir kamieno. Sustojęs žvelgiau į jį nuo aukštumėlės. Jis buvo su pirštinėmis ir megzta kepure. Užgulus strypą, kartais viena koja nuslysdavo nuo nulupto medžio kamieno. Kitas darbininkas irgi buvo įkišęs savo strypą po žieve ir plėšė iš kitos pusės, kol žievė ilgais pluoštais ėmė dryksti nuo kamieno. Jie genėjo atsilupusius pluoštus kirviais ir metė žievę vienon krūvon.

Dabar Gregoras nuėjo į šalį. Pamaniau, gal jis pamatė mane, ir žengiau žingsnį į priekį. Sustojęs už vieno krūmokšnio, jis apsidairė, bet nepakeldamas galvos. Aplink krūmokšnį dar buvo sniego. Jis nusismaukė kelnes ir atsitūpė. Žiūrėjau, kaip iš jo pliko užpakalio išlindusios išmatos lėtai nukrito į sniegą. Jis vis dar tebetupėjo, nors jau seniai buvo baigęs. Paskui atsistodamas užsimovė išsyk ir apatines, ir viršutines kelnes ir plodamas rankomis sugrįžo prie medžio kamieno. Tarsi tik šito pamatyti būčiau atvažiavęs, apsisukau ir leidausi bėgti, kol vėl atsidūriau prie motelio.

Čia manęs laukė žinia: tai buvo atvirukas, nuotrauka iš lėktuvo su Tvin Rokso miestelio vaizdu Ramiojo vandenyno pakrantėje, daugiau kaip šimtas kilometrų į vakarus nuo Estakados. Miestelį plačiu lanku juosė pajūriu einantis kelias, iš jūros kyšojo dvi juodos uolos, aplink kurias putojo vanduo. Nors fotografuota buvo iš labai aukštai, ant kelio aiškiai matėsi skiriamosios juostos. Vienoje vietoje, ties nedideliu kelio linkiu, tarsi kokia apžvalgos aikštele su vaizdu į jūrą ar galbūt tik autobusų stotele, parkeriu buvo apibrėžtas ratas, — brėžta taip stipriai, kad ženklas persispaudęs net ir kitoje atviruko pusėje.

— Vadinasi, per tą laiką ji vėl įsigijo parkerį, — pasakiau motelio administratorei, kaip tik rūšiavusiai monetas, kuriomis aš susimokėjau savo sąskaitą.

Ji pakėlė akis ir paskui vėl turėjo skaičiuoti iš naujo. Skaičiavo tik viena ranka, kitą ranką laikė išskėtusi, laukdama, kol nudžius nulakuoti nagai; tarp jos kaklo raukšlių pamačiau ilgą raudoną randą, nors

ką tik buvau manęs, kad tai nutekėję kosmetiniai dažai. Nebenorėjau jos darsyk supainioti, tad nebeklausiau, iš kur ji ištraukė tą atviruką.

Už paskutinius pinigus važiavau taksi per Oregono valstiją. Diena buvo tamsi, pati ta kelionei, tik pradėjus lyti tarpais prašviesėdavo. Ant kelių laikiau pasidėjęs fotoaparatą, vaizdai vėrėsi gražūs, ir šen, ir ten, į kairę ir į dešinę, bet man buvo pernelyg liūdna, kad fotografuočiau.

Kartais valandėlei užsnūsdavau; pabudęs vietoje ką tik stūksojusio pliko uolėto skardžio išvydau besidriekiantį upės slėnį, kai pabudau antrąsyk, jau važiavome per tamsius spygliuočių miškus, ir man teko išsisverti per langą, kad pamatyčiau nors kraštelį dangaus.

— Neatidarinėkit lango, kitaip neveikia kondicionierius! — pasakė taksi vairuotojas.

Sėdėti užsimerkęs ir nemiegoti nepajėgiau, nes visa, ką suspėdavau pagauti paskutiniu žvilgsniu, tuoj prisislinkdavo artyn ir užgniauždavo man kvapą; tik pramerkus akis viskas vėl atsitraukdavo į vietas. Vėl ėmė pliaupti lietus, automobilio stiklai pasidarė neperregimi, mano, matyt, darsyk buvo numigta, nes jau kitą akimirką stiklai buvo švarūs ir sausi, silpnai švietė saulė, o už lango į dangų lyg siena kilo milžiniška pilka uola. Atsitiesiau, nusipurčiau, stačioji uola išsidriekė tolyn, iki pat horizonto, — tai buvo Ramusis vandenynas. Vairuotojas įjungė radiją; buvo girdėti tik ūžesys. Po kelių minučių sustojome Tvin Rokse, kur ant vienintelės degalinės stogo tupėjo žuvėdros.

Pirmyn!

— Šiame miestelyje gyvena ne kaži ką daugiau nei šimtas žmonių.

Tačiau net ir tokie sakiniai dabar jau nieko negelbėjo. Norėjau kur nors palikti lagaminą, bet taip ir nešiausi jį vis tolyn. Dangus čia buvo labai šviesus; saulei žvilgterėjus pro debesis, ryškiai suspindėdavo automobilių numeriai. Nepadėdamas ant žemės lagamino sustojau, paskui pamačiau viename lange vaiką, stebėdamas mane, jis užsimiršęs pamėgdžiojo mano veido išraišką. Patraukiau toliau; aplinkui skraidė daugybė kregždžių, taip greitai, kad suspėdavai pamatyti ne jas, o beveik tik judesį, kaip prietemoje nardančių šikšnosparnių.

Sėdim, sėdim ant suolelio,
Laukiam, laukiam motušėlės,
Avinragis atidums,
Nuo suolelio mus nustums,
Šikšniasparnis atsibels,
Ant suolelio mus užkels.

Paskutiniųjų namų languose jau atsispindėjo jūra. Tik pažiūrėk — išdegintos šiukšliadėžės! Prie vieno namo sukosi baltai mėlynas cilindras: ten buvo kirpykla. Viduje sėdėjo vienintelė moteris, iš po plaukų džiovintuvo kyšojo tik jos nosis, kirpėjo mokinė, atsitūpusi priešais, lakavo jai kojų nagus. Jos išskėsti pirštai buvo apykumpiai, kreivoki, su nuospaudomis ties sąnariais, ir iš to aš pažinau Juditą; jaunutei jai teko dirbti pardavėja, tuomet ji ir susigadino

kojas. Dabar prie drabužių kabyklos pamačiau ir jos zomšinį krepšį; jis stovėjo prasegtas, mat Judita buvo išsitraukusi iš jo grimo apsiaustą ir dabar sėdėjo apsigobusi juo pečius. Apsiaustas buvo iš brokato ir neryškiai spindėjo apšviestas besileidžiančios saulės.

— Ji atvažiavo į Ameriką su grimo apsiaustu! — pagalvojau balsu.

Dabar kirpėja lakavo jai rankų nagus, o aš stebėjau, kaip Judita dviem vienos kojos pirštais apkabino kitos kojos nykštį. Susapnuok, kad pabundi rytą ir išspjauni iš burnos slieką. Negalėjau atsitraukti. Judita staiga lyg supykusi pasimuistė kėdėje, tarsi užbėgdama kažkam už akių. Nepaaiškinčiau kodėl, bet prisiminiau, kaip šaižiai cypteli dantimis iš butelio traukiamas kamštis. Kirpėja pakėlė galvą, apžlibusi nuo taip arti priešais akis laikytų pirštų, ir aš greitai žingtelėjau nuo lango.

Žuvų griaučiai tarp kanalizacijos grotelių; pelėsiai blokinių namelių plyšiuose; žmonės, išeinantys iš namų, pasižvalgantys į dangų ir vėl sugrįžtantys vidun; paminklas pionieriams priešais didžiulę savitarnos parduotuvę, šįsyk jį atstojo skysto muilo ir lydytų taukų statinės su užrašais, pasakojančiais apie miestelio įkūrimą. Girtas vyriškis prasegtu kelnių antuku, iš apačios šviečiančia plika oda staiga pasisukęs atžirgliojo tiesiai į mane. Pasitraukiau į šalį, ir jis, užkliuvęs kaip tik toje vietoje, kur ką tik stovėjau aš, pliaukštelėjo tiesiai į balą.

Nors buvo dar šviesu, užsidegė neoniniai gatvių žibintai; vienas vamzdelis visą laiką blykčiojo. Niekaip negalėjau atsikratyti burnon patekusiu plauku.

Bet man tai net patiko, turėjau ką veikti eidamas. Kartais galelį pabėgėdavau. Ėjau pajūrio keliu, namų šičia jau nebebuvo, kol pamačiau jūroje dvi juodas uolas. Tada perėjau per kelią ir ties jo linkiu, pažymėtu atviruke, atsisėdau ant lagamino. Saulė kaip tik nusileido, pakilo vėjas. Kelio linkyje buvo apžvalgos aikštelė ir kartu autobusų stotelė. Retkarčiais pravažiuodavo vienas kitas automobilis. Žiūrėjau į pliažą, besidriekiantį gana žemai apačioje. Jis buvo akmenuotas, putojančiame vandenyje plaukiojo pagaikščiai. Apžvalgos aikštelė buvo aptverta turėklais. Ten dar stovėjo moteris su idiotu vaiku, kuris visą laiką korėsi ant turėklų. Moteris laikė jį už rankos, persisvėręs žemyn į jūrą, jis rėkė tol, kol buvo nukeltas ant žemės. Privažiavo autobusas su užrašu „Bei Sitis“, jiedu įlipo, ir aš likau vienas.

Žvelgiau į Ramųjį vandenyną. Vanduo dar žvilgėjo nusileidusios saulės šviesa, bet buvo jau visai tamsus. Norėjau prisiminti pirmą jo įspūdį, tą stačiai lyg siena į viršų kylančią uolą, — bet jis, nepaisant mano mėšlungiškų pastangų, vis tiek plytėjo prieš mane jūros platybėmis.

Pirmasis Juditos įspūdis — kodėl nebegalėjau jo susigrąžinti? Aš mėginau: tai buvo saldus potraukis, kuris pakylėdavo mane, darydavo lengvą kaip plunksnelė. Argi tai nebuvo tas jausmas, kuriuo mums visada reikėjo remtis bendraujant vienam su kitu? Aš jį užmiršau, ir mes galėjome žiūrėti vienas į kitą tik perkreiptais veidais.

Vėl žvilgterėjau į jūrą, — ji buvo tokia tuščia, kad man pasirodė, tarsi ji būtų prarijusi mane. Pakrante

driekėsi rūko juostos. Iš nuovargio simetriškos mano kūno dalys išsiskirstė kiekviena sau, man pasidarė bloga nuo tarpuose žiojėjančių kiaurymių. Išdaužytas, išdergliotas, išdarkytas. Pernelyg ilgai man buvo gera justi visų įmanomų rūšių susvetimėjimą; nuo visko aš atsiribojau, viską paverčiau „būtybėmis“; *šita būtybė*, sakiau apie Juditą, *šitas daiktas*, — *šitas*, *šita*, *šitai*. Susikišau abi rankas tarp kojų ir susiriečiau. Žemai virš kelio praskrido malūnsparnis, žybsniais nušviesdamas asfaltą.

Viskas nurimo. Iš labai toli atsklido lėktuvo ūžesys; jis buvo toks tylus, kad besiklausant ėmė gelti galvą.

Apsižvalgiau ir pamačiau Juditą, su krepšiu pasirodžiusią tarp paskutiniųjų Tvin Rokso namų. Ji stabtelėjo kitoje kelio pusėje, apsidairė į kairę ir į dešinę ir tada žengė arčiau. Ji ryšėjo skarelę, turbūt plaukai dar nebuvo išdžiūvę. Už jos buvo beveik visai tamsu, ir ji laikė atkišusi į mane pistoletą. „Ji žiūri į mane rimtai! — pagalvojau. — Iš tiesų, ji žiūri į mane rimtai!“ Ji atlaužė gaiduką. Trakštelėjo, bet taip tyliai, kad galėjai tik įsivaizduoti išgirdęs šį garsą ir visai nenorėjai juo tikėti. Buvau sudegęs į pelenus, bet dar laikiausi, ir tik nuo menkiausio judesėlio būčiau subyrėjęs. Tai šit kaip! Tai dėl to maniau esąs gimęs! Nusivylęs pakilau nuo lagamino ir žengiau jos pasitikti. Sustingusiais stabų veidais mes artėjome vienas prie kito; netikėtai ji grįžtelėjo galvą ir suriko, taip šaižiai, kad lyg klykiančiam vaikui jai pritrūko oro. Sulaikęs kvapą laukiau, kol ji vėl pradės šaukti, ji tuoj turėtų vėl pradėti šaukti, taip

pat garsiai kaip ir pirmąsyk. Bet ji tylėjo, tik nurijo seilę, jai gniaužė gerklę, ir aš paėmiau iš jos rankos pistoletą.

Stovėjome greta, mindžikuodami nuo vienos kojos ant kitos, bejėgiai ir pikti. Numečiau pistoletą į jūrą, jis nukrito ant uolos, iššovė, sušnypštė vandenyje, Judita kumščiu prisispaudė lūpas prie dantų.

Žingsniavome ten ir atgal; kai vienas imdavo vaikščioti, kitas sustodavo. Užėjo naktis, ir į stotelę įsuko visas šviečiantis autobusas; tai buvo „Greyhound" kompanijos autobusas, jame atsirėmę į pagalvėles sėdėjo tik keli žmonės. Vairuotojas mostelėjo mums. Paklausiau, kur jis važiuoja, ir jis atsakė:

— Į pietus.

Sulipome vidun, ir jau kitą rytą buvome Kalifornijoje.

Kino režisieriui Džonui Fordui tuo metu buvo septyniasdešimt šešeri, jis gyveno savo namuose Bel Ere, netoli Los Andželo. Jau šešeri metai, kaip jis nebekūrė filmų. Dažniausiai sėdėdavo terasoje priešais savo kolonijinio stiliaus namą ir šnekučiuodavosi su senais draugais. Nuo terasos žvilgsnis slysta žemyn į slėnį, kur auga apelsinmedžiai ir kiparisai. Lankytojams stovi pinti krėslai, išrikiuoti vienas šalia kito, o priešais pastatyti žemi suoleliai kojoms, užkloti indėniškomis gūniomis. Kai sėdi tokiame krėsle ir kalbiesi, nė nepajunti, kaip imi pasakoti kokią nors istoriją.

Džonas Fordas buvo žilaplaukis, raukšlėtu veidu, apžėlusiu baltais barzdos šeriais. Ant vienos akies

užrištas juodas raištis, kita niūriai žvelgia į tolį. Kartkartėmis jis vis papešiodavo kaklaskarę po smakru. Vilkėjo tamsiai mėlyna palaidine ir plačiomis chaki kelnėmis, kojos buvo apautos šviesiais medžiaginiais batais su storomis guminėmis pakulnėmis. Kalbėdamas, net ir tuomet, kai sėdėjo, rankas laikė susikišęs į kelnių kišenes; jis negestikuliavo. Vos tik pabaigęs kokią istoriją, atgręždavo galvą, atsisukdavo į mudu su Judita, kad galėtų mus matyti savo viena akimi. Jo galva buvo didelė, veidas griežtas, jis niekada nesišypsodavo; jo akivaizdoje tuojau surimtėdavai, nors jo pasakojimai dažnai būdavo juokingi. Kartais jis pakildavo ir pats įpildavo Juditai raudono Kalifornijos vyno; man buvo pastatytas butelis brendžio. Vėliau iš namų atėjo jo žmona Meri Frensis, kaip ir jis kilusi nuo Rytų pakrantės, iš šiaurinės Meino valstijos, kaip ir jis airių emigrantų vaikas, ji prisėdo pasiklausyti kartu su mumis. Iš terasos pavėsio žvelgėme į šviesą; iš visų pusių kilo audros debesys.

— Mano tėvų kaime Airijoje yra tokia krautuvėlė, — pasakojo Džonas Fordas, — vaikystėje ką nors joje pirkdamas, visuomet gaudavau grąžos čiulpinukų, kurių iš anksto būdavo paruoštas visas kibiras. Prieš keletą savaičių vėl buvau ten nuvykęs ir užėjau į krautuvėlę nusipirkti cigarų. Ir kaip jums atrodo? Pardavėja kyštelėjo ranką į kibirą po kasos aparatu ir ištiesė man grąžos už mano pinigą čiulpinukų!

Džonas Fordas pakartojo apie Ameriką daugelį dalykų, kuriuos kelionėje jau buvau girdėjęs iš Kler ir iš kitų; jo mintys nebuvo naujos, bet jis papasako-

jo istorijų ir parodė, iš kur tos mintys atsirado. Dažnai, paklaustas apie kokius nors bendrus dalykus, jis peršokdavo mintimis prie smulkmenų ir pirmiausia imdavo pasakoti apie atskirus žmones. Klausinėjamas apie Ameriką, jis visą laiką prisimindavo žmones, su kuriais jam teko susidurti. Jis jų neteisdavo, tik žodis žodin perteikdavo, ką jie buvo kalbėję ir ką jis pats su jais buvo patyręs. Vardus jis minėjo tik tų žmonių, kurie buvo jo draugai.

— Nepakeliama būti su kuo nors susipykus, — pasakė Džonas Fordas. — Staiga tas kitas tampa bevardžiu, kažkokiu pliku dariniu, jo veidas pasitraukia į šešėlį, pasidaro neryškus, iškreiptas, ir mes tegalime į jį skubotai žvilgterėti, iš apačios, tarsi pelė. Įsigiję priešą, mes imame bjaurėtis patys savimi. Ir vis tiek mes visada turėjome priešų.

— Kodėl Jūs sakote „mes“, o ne „aš“? — paklausė Judita.

— Mes, amerikiečiai, sakome „mes“ net ir kalbėdami apie asmeninius dalykus, — atsakė Džonas Fordas. — Turbūt šitaip yra todėl, kad visa, ką mes darome, mums yra bendros viešos akcijos dalis. Istorijos pirmuoju asmeniu būna tik ten, kur vienas atstoja visus kitus. Mes su savuoju „aš“ nesielgiame taip iškilmingai kaip jūs. Jūsų net ir pardavėjos sako: „*Man* pasibaigė tas ir tas!“ — arba: „Štai *aš* dar turiu marškinius su kazokiška apykakle!“, o juk jos pardavinėja daiktus, kurie joms visai nepriklauso. Man pačiam anapus yra šitaip buvę, aš tai iš tiesų patyriau, — pridūrė Džonas Fordas. — Antra vertus, jūs taip mėgdžiojate vienas kitą, taip vienas už kito

slepiatės, kad net tarnaitė, atsiliepdama telefonu, kalba namų šeimininkės balsu. Jūs visuomet sakote „aš", ir vis dėlto jaučiatės pamalonintas, kai kas nors supainioja jus su kitu. Ir vis tiek vėl norite būti visiškai nepakartojamas! Todėl jūs nuolat *raukotės*, būnate įžeisti, kiekvienas jaučiatės esąs kažkas ypatinga. Čia, Amerikoje, niekas nesirauko ir niekas neužsidaro savyje. Mes netrokštame būti vieniši; čia niekinamas tas, kas lieka vienas ir uostinėjasi vien tik apie save, o jeigu kas ima šnekėtis pats su savimi, tai vos ištaręs pirmą žodį, geriau nutyla visiškai.

— Ar Jūs dažnai sapnuojate? — paklausė Judita.

— Mes veik nebesapnuojame, — atsakė Džonas Fordas. — O jeigu kartais pasitaiko, tai tuojau pamirštam. Mes apie viską kalbamės, tad ir sapnuoti nebėra ką.

— Papasakokite apie save, — paprašė Judita.

— Kiekvieną sykį, kai tekdavo kalbėti apie save, man atrodydavo, kad tai daryti per anksti, — atsakė Džonas Fordas. — Mano patirti dalykai niekuomet nebuvo pakankamai atitolę į praeitį. Todėl mieliau kalbu apie tai, ką patyrė gyvenę anksčiau už mane. Aš ir filmus mieliau kūriau tokius, kurių veiksmas vyksta ankstesniais laikais. To, ką patyriau pats, vargu ar ilgiuosi, kur kas didesnis ilgesys yra dalykų, kurių niekad neteko daryti, ir vietų, kuriose niekuomet nesu buvęs. Vaikystėje mane vieną sykį prilupo italų emigrantų vaikų šutvė, — nors mes visi buvome katalikai! Vienas iš jų, toks storulis, elgėsi itin klastingai, jis tik spjaudėsi ir spardė mane, rankų visiškai nekišo. Po kokios valandos pamačiau jį einan-

tį gatve vieną, be kitų, tokį storą, plokščiapadį, ir ūmai jis pasirodė man nepakeliamai vienišas, mane pagavo troškimas kuo nors jam pasitarnauti, kaip nors paguosti jį. Ir mes tikrai susidraugavome!

Jis susimąstė.

— Tada aš dar laksčiau trumpomis kelnėmis! — pridūrė po valandėlės.

Jis žvelgė į slėnį, kur tarp apelsinmedžių lapų dar žaidė paskutiniai saulės spinduliai.

— Kai žiūriu į štaip plevenančius lapus, į prasiskverbiančius pro juos saulės spindulius, mane apima jausmas, kad jie taip mirga jau nuo amžių amžinųjų, — pasakė jis. — Tai tikrai amžinybės jausmas, aš visiškai užmirštu, kad dar yra ir istorija. Jūs tai pavadintumėt viduramžišku jausmu, tą būseną, kurioje viskas tebėra gamta.

— Bet juk tie apelsinmedžiai sodinti, jie nėra gamta, — nesutiko Judita.

— Kai saulė prasišviečia ir mirguliuoja juose, aš tai pamirštu, — pasakė Džonas Fordas. — Pamirštu ir save, ir savo buvimą. Tada man norisi, kad niekas nebesikeistų, kad lapai visą laiką taip mirgėtų, kad niekas nenuskintų apelsinų ir kad iš viso viskas liktų taip, kaip yra.

— Tada Jums turbūt norisi, kad ir žmonės gyventų taip pat, kaip lig šiolei gyveno? — paklausė Judita.

Džonas Fordas niūriai pažvelgė į ją.

— Taip, — pasakė jis, — mums taip norėtųsi. Prieš kokį šimtą metų pažanga dar rūpinosi žmonės, kurie turėjo galią ją įgyvendinti, — nuo pat naujųjų

amžių pradžios iki nesenų laikų visus išganingus mokymus visada skelbė patys valdovai: kunigaikščiai, fabrikantai, *geradariai.* Bet dabar valdovai jau nėra žmonijos geradariai, nebent dar apsimeta darą gera vienam kitam, ir tik vargšai, neturintys nei turto, nei valdžios, dar sugalvoja ką nors nauja. Tie, kurie vieninteliai galėtų ką nors pakeisti, nebesuka galvos, todėl viskas ir turi likti taip, kaip buvę.

— Ir Jūs taip norite? — paklausė Judita.

— Aš nenoriu, — atsakė Džonas Fordas. — Tiesiog tokios mintys užklysta galvon, kai žiūriu taip į slėnį.

Pasiremdama lazdele į terasą atėjo indėnė ekonomė ir užklojo jam ant kelių pledą.

— Ji vaidino keliuose mano filmuose, — pasakė Džonas Fordas. — Norėjo tapti tikra aktore, bet ji nemoka kalbėti, ji nebylė. Todėl tapo lyno šokėja. Paskui vieną kartą krito, tada ir vėl sugrįžo pas mane. Ant lyno ji jautėsi gerai, — toliau kalbėjo jis. — Jai atrodė, lyg netikėtai būtų prabilusi. Dar ir dabar dėlioja kojas tarsi lynu eidama. Juk būna tokių kūno padėčių, kai staiga pasijunti atradęs pats save, — sakė Džonas Fordas. — Taip, tai iš tiesų aš! — pamanai. Bet kai šitaip pasiseka, deja, dažniausiai būni vienas. Tada išsyk puoli kartoti tai draugijoje, bet ir vėl pameti save, ir pasilieka vien tik poza. Štai kur nelaimė. Tai juokinga. Kiekvienam labiau patinka būti užkluptam mąstant, o ne išsiduoti, koks esi iš tiesų. Bet štai kartą pasakai apie save tiesą, ir pats išsigąsti. Apima tokia laimė, kad nebegali ištverti vienas, nori tučtuojau ir vėl sakyti tiesą, ir tada jau, žinoma, meluoji. Aš

vis dar meluoju, — pasakė Džonas Fordas. — Dar ką tik žinojau, ko noriu, o dabar ir vėl nežinau. Aš būnu laimingas tik tada, kai tikrai žinau, ko noriu. Tuomet jaučiuosi laimingas kaip nekaltas kūdikis.

Jis nusivedė mus į savo kambarį ir parodė šūsnį scenarijų, kuriuos jam vis dar siuntė.

— Čia yra gražių istorijų, paprastų ir aiškių. Tokių istorijų tikrai reikia.

Tarpduryje už mūsų stovėjo jo žmona; jis atsigręžė į ją, ir ji nusišypsojo. Ekonomė atnešė jam kavos skardiniame puodelyje, jis gėrė iškėlęs galvą, iš ausų kyšojo baltų plaukų kuokštai, kita ranka buvo įsisprendęs į šoną. Žmona priėjo artyn ir parodė į nuotraukas ant sienos. Vienoje iš jų buvo matyti Džonas Fordas filmuojant kažkurį filmą, jis sėdėjo ant režisieriaus krėslelio sukryžiuotomis kojomis, ant veido užsidėjęs kaukę nuo bičių, šalia stovėjo bei sėdėjo ir daugiau žmonių, taip pat užsimaukšlinę tokias kaukes, o prie Džono Fordo kojų gulėjo šuo nulėpusiomis ausimis. Kitoje nuotraukoje jis buvo ką tik pabaigęs filmuoti filmą ir priklaupęs ant vieno kelio laikė kameros stovą, aplinkui palenkę prie jo galvas stovėjo aktoriai, vienas buvo padėjęs ranką ant kameros, tarsi glostydamas ją.

— Tai buvo ta diena, kai baigėme „Geležinį arklį",— prisiminė Džonas Fordas. — Ten vaidino jauna aktorė, kuri visą laiką verkė. Kai liaudavosi verkusi, jai nušluostydavo ašaras, ir tada ji vėl prisimindavo savo sielvartą ir iš naujo pravirkdavo.

Jis pažvelgė pro langą, ir mes nusekėme akimis jo žvilgsnį. Už lango buvo matyti kalva, apaugusi žo-

le ir žydinčiais krūmais; kalvą juosė vingiuotas kelias, vedantis iki pat jos viršūnės.

— Amerikoje vieškelių nėra, visur tik plentas, — pasakė Džonas Fordas. — Šį kelią aš pats nusitiesiau, nes mėgstu vaikštinėti gryname ore.

Virš jo lovos, užtiestos jūreiviška antklode, kabojo Motinos Bernini, pirmosios Amerikos šventosios, portretas, apie ją jis kadaise norėjo susukti filmą. Jo žmona prisėdo prie akordeono, buvusio kambaryje, ir sugrojo „Greensleeves“. Indėnė atnešė ant padėklo karštų kukurūzinės duonos riekučių, ant kurių buvo ištirpęs sviestas. Mes valgėme ir žiūrėjome pro langą.

— Nulėpome kaip šerno ausys, — staiga pasakė Džonas Fordas. — Ar nenorėtumėte truputėlį pasivaikščioti su manimi?

Jis ištiesė Juditai ranką, ir visi trys pasukome kalvos link. Kelią dengė šviesus dulkių sluoksnis; nukrito pirmieji lietaus lašai, ir kur jie tekštelėjo, dulkės susisuko į mažus kamuoliukus. Džonas Fordas pasakojo; kuriam nors iš mūsų atsilikus, jis nutildavo, nes nenorėjo kalbėti su mumis iš aukšto. Jis šnekėjo apie savo filmus ir vis kartojo, kad juose papasakotos tikros gyvenimo istorijos.

— Nieko ten nėra pramanyto, — sakė jis. — Viskas iš tikrųjų buvo!

Ant kalvos susėdome į žolę ir žiūrėjome žemyn į slėnį. Ilgu virtuviniu degtuku jis prisidegė cigarą.

— Aš mėgstu būti kompanijoje, — tarė Džonas Fordas, — ir mėgstu visuomet išeiti paskutinis, nes nenoriu, kad kas nors iš likusių mane teistų, be to,

nenoriu leisti, kad būtų teisiamas kitas, išėjęs anksčiau. Taip aš kūriau ir savo filmus.

Ant tolimesnių kalvų jau žaibavo. Žolė aplink mus buvo aukšta, kartais per ją palikdamas šviesias ir tamsias juostas perbėgdavo vėjas. Persisukę medžių lapai ribėjo lyg suvytę. Valandėlę vėjas nurimo. Paskui už mūsų sušlamėjo vienas krūmas, o visi kiti stovėjo ramut ramutėliai. Vėjas krūme nutilo, ir po akimirkos apačioje prie namų trumpai suošė vieno medžio vainikas. Paskui viskas aprimo, nė menkiausio judesio, — ilga, užsitęsusi tykuma; ir staiga prie mūsų kojų vėl sušnarėjo žolė. Tik spėjai mirktelėti, ir jau aplink viskas aptemo, daiktai prisispaudė prie žemės. Oras pasidarė sunkus. Priešais mus šleptelėjo storas geltonas voras, ką tik tupėjęs ant krūmo lapo. Džonas Fordas nusibraukė į žolę pirštus, kartu apsukdamas aplink pirštą antspaudinį žiedą, tarsi burtininkas, norintis kažką prisišaukti. Man pakuteno plaštaką. Atsisukau ir pamačiau plaštakę, suglaudžiančią sparnelius; tą pačią akimirką Judita nuleido blakstienas. Reikėjo tik sekundę sulaikyti kvapą, kad tai pamatytum. Slėnyje apelsinmedžiuose jau buvo girdėti lietus.

— Praėjusią savaitę važiavome nakčia per dykumą, — pasakė Džonas Fordas, — ten žemai, Arizonoje. Iškrito tokia gausi rasa, kad teko įsijungti langų valytuvus.

Down in Arizona[31]: išgirdęs šiuos žodžius, pradėjau prisiminti. Džonas Fordas sėdėjo susimąstęs, beveik užmerkęs akį. Laukdami naujos istorijos, palinkome į priekį, ir aš pastebėjau, kad atkartoju

judesį, matytą viename jo filmų, kur herojus nesitraukdamas iš vietos ištempęs kaklą palinksta prie mirštančiojo, norėdamas pamatyti, ar šis dar tebėra gyvas.

— Dabar jūs papasakokite savo istoriją! — paprašė Džonas Fordas.

Ir Judita papasakojo, kaip mes atvykome čia, į Ameriką, kaip ji mane persekiojo, kaip apiplėšė ir norėjo nužudyti, ir kaip mes pagaliau nutarėme išsiskirti gražiuoju.

Kai ji baigė, Džonas Fordas tyliai nusijuokė, visas jo veidas nušvito.

— *Ach Gott*[32]! — pasakė vokiškai.

Paskui surimtėjo ir atsisuko į Juditą.

— Ir visa tai tiesa? — paklausė angliškai. — Niekas šioje istorijoje nepramanyta?

— Taip, — tarė Judita, — viskas taip ir buvo.

Rašyta 1971-ųjų vasarą ir rudenį

Paaiškinimai

[1] Karlas Filipas Moricas (Karl Phillip Moritz, 1757—1793) — vokiečių rašytojas, svarbiausiame jo kūrinyje, autobiografiniame romane „Antonas Reizeris“ plėtojamos „Audros ir veržimosi“ sąjūdžio idėjos.

[2] Sakau sudie Koloradui — / Kaip smagu žingsniuoti Kalifornijoj (*angl.*).

[3] Tekila — meksikietiška agavos degtinė.

[4] Volteris Reilis (Walter Raleigh, 1552—1618) — anglų rašytojas ir politinis veikėjas, vienas pirmųjų Šiaurės Amerikos kolonizatorių, pirmosios anglų gyvenvietės Virdžinijoje įkūrėjas.

[5] Merivederis Luisas (Meriwether Lewis, 1774—1809) ir Viljamas Klarkas (William Clark, 1770—1838) — amerikiečių tyrinėtojai, 1804—1806 metais pėsčiomis perėję visas Jungtines Amerikos Valstijas.

[6] Apomatokso mūšis, įvykęs 1865 metų balandžio 9 dieną, nulėmė Pilietinio karo baigtį; jame pietiečių kariuomenė buvo sumušta ir kapituliavo.

[7] Haris Lengdonas (Harry Langdon, 1884—1944) — amerikiečių dramaturgas, kino scenarijų autorius, aktorius komikas.

[8] Basteris Kitonas (Buster Keaton, 1896—1966) — garsus nebylaus kino aktorius.

[9] Stenas Lourelas (Stan Laurel, 1890—1965) — anglų aktorius komikas.

[10] Loren Bekal (Lauren Bacall, g. 1924) — amerikiečių aktorė.

[11] Hovardas Houksas (Howard Hawks, g. 1896) — amerikiečių kino režisierius ir prodiuseris.

[12] Danielis Bunas (Daniel Boone, 1734—1820) — amerikiečių gamtininkas, tyrinėtojas.

[13] „Praeities dienomis, aukso dienomis, keturiasdešimt devintųjų dienomis" (*angl.*). Čia apdainuojami 1849-ieji, tapę „aukso karštinės" JAV pradžia.

[14] Viljamas Penas (William Penn, 1644-1718) — anglų politinis veikėjas, Pensilvanijos kolonijos įkūrėjas.

[15] Bobas Houpas (Bob Hope) — populiarus amerikiečių kino, estrados ir televizijos komikas.

[16] Šakniavaisių alus (*angl.*).

[17] Aš lipau per Virdžinijos tvorą (*angl.*).

[18] Naujasis Orleanas įsikūręs Misisipės deltoje; miesto istorija susijusi su ispanų katalikų, taip pat ir benediktinų ordino, tradicijomis.

[19] „Ji ryšėjo geltoną kaspiną" (*angl.*). Taip vadinasi garsaus amerikiečių kino režisieriaus Džono Fordo (John Ford, 1895—1973) filmas.

[20] Citata iš J.K.F. Hölderlino romano „Hiperionas, arba Atsiskyrėlis Graikijoje".

[21] Čia kalbama apie mūšį tarp vyriausybinės kariuomenės ir indėnų 1876 m.

[22] Mormonai — krikščionių religinė sekta, atsiradusi

JAV pirmojoje XIX a. pusėje; mormonų istorija susijusi su vakarinių žemių apgyvendinimu.

[23] „Ačiū, mem!“ (*Angl.*)

[24] Žodžių žaismas: žydų arfa — *angl. jew's harp*; plg. *jaw's harp* — dambrelis.

[25] Džordžas Katlinas (George Catlin, 1796—1872) ir Frederikas Remingtonas (Frederic Remington, 1861—1909) — amerikiečių tapytojai.

[26] „Aukso dienomis“ (*angl.*).

[27] „Mano tėvas buvo lošėjas“ (*angl.*).

[28] „Neliesk manęs! Čia mano šalis! Neliesk manęs mano šalyje!“ (*Angl.*)

[29] „Mėtinis kepsnys sekmadienį“ (*angl.*).

[30] „Amerika, mylėk ją arba palik ją“ (*angl.*).

[31] Žemai, Arizonoje (*angl.*).

[32] Ak, Dieve! (*Vok.*)

Handkė P.
Ha 249 Trumpas laiškas, ilgas atsisveikinimas: romanas/ P. Handke; iš vokiečių kalbos vertė R. Jonynaitė. — V.: Alma littera, 1994. — 175 p.

ISBN 9986–02–066–2

Šiame austrų rašytojo Peterio Handkės (g. 1942) romane plėtojama neįprasto žmogaus santykio su aplinka tema. Herojus ypač aštriai jaučia laiką ir save. Šis jausmas iškreipia jo santykį su žmonėmis, tampa nuolatinės baimės priežastimi. Neįprastos savo jausenos ištakas herojus įžvelgia vaikystėje, stokojusioje įspūdžių ir spalvų. Kartu tai ir meilės romanas, parašytas novatoriška forma.

UDK 830(436)–3

Peter Handke
TRUMPAS LAIŠKAS, ILGAS ATSISVEIKINIMAS
Romanas
Iš vokiečių kalbos vertė RŪTA JONYNAITĖ

Redaktorė NIJOLĖ KUOLIENĖ
Dailininkė AIDA JANONYTĖ
Techninė redaktorė BIRUTĖ TOLVAIŠIENĖ
Kompiuteriu maketavo ZITA VASILIAUSKAITĖ

SL 412. 6,77 leidyb. apsk. l. Užsakymas 1361
Išleido leidykla „Alma littera“, Šermukšnių 3, 2600 Vilnius.
Spaudė Valstybinė įmonė „Spauda“, Maironio 3, 2656 Vilnius.

Kaina sutartinė

Pėterio Handkės
(g. 1942) romane plėtojama neįprasto žmogaus santykio su aplinka tema. Herojus ypatingai aštriai jaučia laiką ir save. Šis jausmas iškreipia jo santykį su žmonėmis, tampa nuolatinės baimės priežastimi. Neįprastos savo jausenos ištakas herojus įžvelgia vaikystėje, stokojusioje įspūdžių ir spalvų. Kartu tai meilės romanas.

ISBN 9986–02–066–2